UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

FACULTATEA DE DREPT

Cu titlu de manuscris
CZU: 347.92/.93:347.98:340.134(478)(043.2)

PRISAC ALEXANDRU

PROMOVAREA REFORMELOR ÎN SISTEMUL ORGANELOR JURISDICȚIONALE DIN REPUBLICA MOLDOVA PRIN OPTIMIZAREA REGLEMENTĂRILOR COMPETENȚEI GENERALE

SPECIALITATEA 553.03 – DREPT PROCESUAL CIVIL

Rezumatul tezei de doctor habilitat

CHIȘINĂU, 2025

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Drept Procedural, Facultatea de Drept, USM.

Componența Comisiei de susținere publică a fost desemnată prin Decizia Consiliului Științific al Universității de Stat din Moldova din 12 martie 2025, proces-verbal nr. 6, în următoarea componență:

Componența Comisiei de susținere publică:

1. **SADOVEI Nicolae, *președinte al CSP,*** dr. habilitat în drept, conferențiar universitar, USM
2. **PLOTNIC Olesea, *secretar științific al CSP,*** dr. habilitat în drept, profesor universitar, USM.

Recenzenți oficiali:

3. **BOIEȘTEAN Eduard,** dr. habilitat în drept, profesor universitar., USARB
4. **BĂIEȘU Aurel,** doctor habilitat, profesor universitar, USEM
5. **MIHALACHE Iurie,** doctor habilitat, conferențiar universitar, USPEE
6. **STOICA Constantin-Adrian,** dr. în drept, prof. univ., Universitatea „Ovidius" din Constanța

Consultant științific

7. **COJOCARU Violeta,** doctor habilitat în drept, profesor universitar, USM.

Susținerea va avea loc la 19 decembrie 2025, ora 13.00, în ședința Comisiei de susținere publică la Facultatea de Drept, USM (mun. Chișinău, MD – 2012, str. M. Kogălniceanu, 67, Bloc 2, et. 1, sala 119).

Teza de doctor habilitat şi rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Naţională a Republicii Moldova, Biblioteca Centrală USM şi la pagina web a ANACEC (http://www.cnaa.md/theses/)

Rezumatul a fost aprobat în Ședința preliminară a Comisie de susținere publică la data de 28 mai 2025, proces-verbal nr. 1.

Rezumatul a fost expediat la 11 noiembrie 2025

Secretar ştiinţific al Comisiei de susţinere publică,

PLOTNIC Olesea, doctor habilitat în drept, profesor universitar
Consultant ştiinţific
COJOCARU Violeta, doctor habilitat în drept, profesor universitar
Autor:
PRISAC Alexandru, dr. conf. univ.

© Prisac Alexandru, 2025

REPERE CONCEPTUALE ALE TEZEI

Actualitatea și importanța temei abordate. În Republica Moldova, reglementările normative privind competența generală a instanțelor de judecată și ale altor organe jurisdicționale sunt modificate și completate foarte repede. Multe din legile noi privind competența generală, intrate în vigoare după o perioadă scurtă de timp, sunt abrogate sau adoptate alte legi organice de îmbunătățire a cadrului legal în acest domeniu. Permanent se constată o tendință a legiuitorului de a perfecționa acest cadru legislativ, însă observăm o nereușită în realizarea scopului propus. Aceasta afectează substanțial funcționalitatea organelor jurisdicționale, ceea ce împiedică și dezvoltarea societății din Republica Moldova.

Cercetarea competenței generale a organelor jurisdicționale reprezintă o necesitate stringentă, pornind de la tendința legislatorului de a reforma competența unor instituții publice. Investigarea acestei instituții juridice, luând în considerare dificultățile practice pentru instanțele judecătorești în delimitarea competenței organelor jurisdicționale, constituie o încercare originală de a aborda tematica propusă în vederea explicării aplicării corecte în practica judiciară a normelor privind competența generală, formulării propunerilor *de lege ferenda* ce ar optimiza cadrul juridic în domeniu și de a fi adoptate prevederi legislative ce vor înlătura conflictele de competență existente între organele jurisdicționale din Republica Moldova. Aceasta va contribui la ridicarea nivelului de funcționalitate a organelor jurisdicționale în apărarea eficientă a drepturilor civile.

Dat fiind faptul că instituția competenței generale conține norme juridice din diferite ramuri de drept procedural, am fost motivați de a cerceta acest domeniu nou pornind de la interacțiunea dintre mai multe discipline juridice. În lucrare au fost evidențiate caracterele esențiale ale competenței generale pentru a permite percepția corectă a acestei instituții juridice interramurale în contextul evoluției sale în sistemul dreptului procesual civil din Republica Moldova.

Normele privind competența generală în Republica Moldova comportă mai multe imperfecțiuni juridice determinate de reformele dinamice realizate în cadrul sistemului organelor jurisdicționale. Inerția rapidă a acestor reforme lasă în urma sa lacune legislative în privința competenței generale a organelor jurisdicționale, ceea ce ne-a îndreaptat să identificăm soluțiile legislative optime pentru această instituție juridică.

Competența generală este prezentată din punctul de vedere al importanței ei pentru formele de apărare a drepturilor civile. Sub aspect conceptual, cercetarea a avut loc în urma sintezei surselor doctrinare, cadrul juridic ca rezultat al progresului științific și al apariției noilor tendințe ale legiuitorului privind realizarea dreptului la un proces echitabil.

La nivel internațional, este evident că noțiunea de competență este acceptată în orice sistem

de drept al fiecărui stat. Competența generală există și în fiecare sistem al organelor jurisdicționale al fiecărui stat, însă este definită și reglementată diferit. Este de neconceput un sistem judecătoresc, sau a altui sistem al organelor jurisdicționale, fără a exista reglementări privind competența generală.

Competența generală își găsește reglementarea în izvoarele mai multor ramuri de drept, atât în sistemul de drept al Republicii Moldova, cât și în sistemele de drept ale altor state. Neavând un sigur izvor de reglementare, care să se aplice cel mai mult la soluționarea cauzelor civile, este necesar de evidențiat caracterele esențiale ale competenței generale pentru a permite percepția corectă a acestei instituții juridice în contextul evoluției sale în sistemul dreptului procesual civil din Republica Moldova.

De asemenea, sunt de neconceput formele de apărare a drepturilor civile în lipsa reglementărilor competenței generale. Această instituție juridică urmează a fi privită ca o premisă a existenței tuturor formelor de apărare a drepturilor civile, fiindcă în lipsa reglementărilor privind competența generală nu poate exista activitatea organelor jurisdicționale. Însă punerea la dispoziția justițiabilului a mai multor forme de apărare a drepturilor civile constituie o condiție indispensabilă pentru un stat democratic și de drept.

Pentru a asigura funcționalitatea organelor jurisdicționale la soluționarea cauzelor civile, fără a fi periclitată de anumite conflicte de competență, este necesară reglementarea unor criterii exacte de delimitare a împuternicirilor acestor organe. Competența generală reglementează astfel de criterii. Însă noi le abordăm pe acestea ca fiind și niște criterii de dehibridizare a competenței organelor jurisdicționale, în special a instanțelor de judecată, iar fenomenul hibridizării competenței există în fiecare sistem de drept al diferitelor state, fenomen ce afectează certitudinea în delimitarea împuternicirilor instanței de judecată față de alte organe jurisdicționale la soluționarea cauzelor civile.

La fel, un alt fenomen actual ce are o legătură indispensabilă cu reglementările privind competența generală este cel al dejudiciarizării. Statele democratice urmăresc să reducă numărul cauzelor examinate de către instanțele judecătorești și împuternicirea altor organe jurisdicționale de a le soluționa. Elementul central în dejudiciarizare îl are instituția competenței generale, fiindcă îndeplinește funcția de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale la examinarea și soluționarea cauzelor juridice. Din acest considerent, este oportun de a fi studiate toate instrumentele juridice stipulate de reglementările competenței generale și menționate de doctrina relevantă acesteia în vederea realizării unei dejudiciarizări eficiente a sistemului judecătoresc din Republica Moldova.

Deși în Republica Moldova există tendința unei dejudiciarizări intense a sistemului

judecătoresc, totuși acest sistem se confruntă și cu dualitatea competenței exclusive a instanțelor de judecată și a altor organe jurisdicționale. Dualitatea respectivă creează o incertitudine juridică pentru instanțele judecătorești și alte organe jurisdicționale la aplicarea reglementărilor competenței generale, creând o practică neuniformă și bizară. Astfel, instituția juridică cercetată ne oferă oportunitatea de a evidenția toate dualitățile competenței generale, în particular a instanțelor judecătorești, admise eronat în legislația Republicii Moldova. Concomitent, aceasta ne oferă și oportunitatea de a identifică o interpretare corectă a reglementărilor legale ce ridică semne de întrebare privind existența unei dualități a competenței generale a instanțelor judecătorești în raport cu alte organe jurisdicționale.

În practica judiciară a Republicii Moldova sunt întâmpinate dificultăți în aplicarea efectelor încălcării regulilor privind competența generală, ceea ce necesită recomandări practice pentru soluționarea lor. Unele reglementări legale ce stipulează efectele încălcării competenței generale conțin tautologii juridice, care afectează aplicarea corectă în practica judiciară. La fel, unele din acestea constituie niște efecte procesuale dublate, cum sunt declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ și refuzul de a primi cererea de chemare în judecată. Toate inadvertențele legislative menționate urmează a fi înlăturate întrucât generează interpretări multiple și oferă normelor juridice un caracter neclar.

Reglementările privind competența generală având un caracter complex, este oportun de a face o analiză a mai multor prevederi speciale din această instituție juridică interramurală la examinarea și soluționarea unor cauze civile. În particular, în procedurile civile speciale se evidențiază caracterul compensatoriu al competenței generale, caracter ce asigură completarea golurilor de competență în sistemul organelor jurisdicționale.

Din punctul de vedere al apartenenței la disciplinele juridice de studiu, competența generală are un caracter interdisciplinar caracterizată de unii autori ruși ca o instituție juridică interramurală, opinie susținută și de noi. Totuși, literatura de specialitate autohtonă atribuie această instituție juridică doar ramurii dreptului procesual civil. Astfel, în doctrina procesual civilă, acest subiect este suficient de controversat. În prezenta lucrare am identificat puntea de legătură dintre caracterul interramural al instituției competenței generale și studierea acestei instituții în cadrul disciplinei dreptului procesual civil. În particular, acesta este caracterul de drept comun al disciplinei dreptului procesual civil ce înglobează mai multe subiecte relevante pentru funcționarea nu doar a sistemului judecătoresc, și a întregului sistem al organelor jurisdicționale.

Printre cele mai valoroase studii autohtone din sfera dreptului procesual civil, care abordează aprofundat sau tangențial instituția competenței generale sunt cele ale autorilor E. Belei, A. Munteanu, V. Cojocaru, V. Crețu, V. Volcovschi, A. Bâcu, I. Coban, I. Jimbei. În

lucrările autorilor menționați competența generală este analizată în cadrul manualelor sau cursurilor universitare, fiind cercetată concomitent cu alte instituții juridice. Datorită caracterului interdisciplinar al temei tezei de doctor habilitat, sunt apreciate și lucrările autorilor autohtoni care se referă la domeniul de studiu al altor ramuri de drept. În particular, menționăm lucrările autorilor A. Băieșu, C. Martin, V. Balmuș, I. Buruiană, M. Orlov, V. Zubco, A. Bot. Cele din urmă studiile autorilor menționați cercetează aspecte privind competența generală a altor organe jurisdicționale decât a instanțelor judecătorești.

Cele mai aprofundate studii privind competența generală, în care sunt relatate diversitatea aspectelor acestei instituții juridice cu privire la concept, tipuri de competență generală, criterii de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale, efecte ale încălcării regulilor privind competența generală, le identificăm în lucrările autorilor ruși Iu. Osipov, E. Norkina, P. Drujkov, I. Burova, E. Dokuceaeva, P. Nedbalo, V. Gorșeneva. În special, fundamentele conceptului de competență generală în literatura rusă de specialitate sunt puse de autorii Iu. Osipov și P. Drujkov.

Dat fiind faptul că multe dintre noțiunile dreptului procesual civil din Republica Moldova sunt preluate din literatura de specialitate română, iar sensul denumirii de competență generală la fel este similar celui din literatura moldovenească de specialitate, sunt relevante tezei lucrările următorilor autori: G-L. Zidaru, I. Leș, V. M. Ciobanu, I. Deleanu, C. S. Săraru, C. Roșu, I. Popescu-Sălnicenu și E. Cosmin-Ionuț. Deși, în literatura română de specialitate nu este publicată o lucrare fundamentală privind competența generală, totuși lucrările autorilor menționați abordează unele elemente esențiale ale instituției juridice cercetate, în particular referitor la caracterul interdisciplinar al acesteia.

Studii de pionierat legate de anumite subiecte referitor la competența generală a organelor jurisdicționale identificăm în literatura franceză de specialitate. Unii dintre autori abordează noțiunile de dehibridizare a jurisdicțiilor ca o modalitate de concretizare a împuternicirilor autorităților publice în soluționarea cauzelor civile, iar alții cercetează bine fenomenul dejudiciarizării. Printre acești autori se numără L. Cadiet, E. Jeluand, J. Normand, S. A. Mekki, Y. Strikler.

Problema științifică aplicativă constă în identificarea ansamblului particularităților instituției competenței generale potrivit legislației Republicii Moldova, fapt care a condus la clarificarea delimitării împuternicirilor organelor jurisdicționale, la fundamentarea unei noi instituții juridice interramurale și la identificarea competenței generale prorogate atipice a unor organe jurisdicționale din Republica Moldova în vederea aplicării corecte și uniforme a reglementărilor din acest domeniu și perfecționării lor.

Scopul tezei rezidă în efectuarea unei cercetări ample a competenței generale ca instituție

juridică interramurală în lumina legislației Republicii Moldova, a doctrinei și a practicii judiciare din perspectiva elucidării lacunelor și înaintării recomandărilor teoretice și practice, inclusiv a propunerilor *de lege ferenda* pentru a îmbunătăți cadrul legal în acest domeniu. Pentru realizarea scopului respectiv au fost formulate următoarele **obiective:**

- Identificarea competenței generale prorogate atipice a unor organe jurisdicționale în cadrul sistemului dreptului Republicii Moldova în urma evidențierii caracterului interramural al competenței generale.
- Prezentarea interacțiunii indispensabile a competenței generale cu formele de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei.
- Formularea criteriilor de delimitare a competenței diferitelor organe jurisdicționale pornind de la felurile acesteia și a specificului reglementărilor în acest domeniu în Republica Moldova pentru dehibridizarea împuternicirilor instanțelor de judecată la soluționarea cauzelor civile.
- Evidențierea efectelor încălcării normelor de competență generală și consecințele acestora asupra funcționalității organelor jurisdicționale în Republica Moldova.
- Elucidarea particularităților competenței generale în Republica Moldova la soluționarea cauzelor civile în diferite raporturi material-juridice: civile, de familie, de muncă și altele.
- Identificarea și soluționarea dualităților competenței generale a instanței de judecată și a altor organe jurisdicționale.
- Evidențierea particularităților dejudiciarizării cauzelor civile în Republica Moldova.

Ipoteza de cercetare. În toate sistemele de drept permanent a existat problema de a delimita corect atribuțiile dintre diferite organe de stat sau ale anumitor organe jurisdicționale. Competența generală deocamdată nu este bine configurată în reglementările naționale ca un mijloc legal de delimitare a puterii executive de puterea judecătorească. Astfel, dacă vom defini instituția competenței generale și vom determina corect locul ei în sistemul dreptului, vom avea convingerea că aceasta constituie un mijloc de bază în delimitarea împuternicirilor organelor jurisdicționale și a puterii executive de puterea judecătorească.

Dat fiind faptul că există imperfecțiuni legislative în Republică Moldova cu privire la consecințele încălcării competenței generale, se diminuează și responsabilitatea organelor jurisdicționale pentru încălcarea ei. Dacă e să conceptualizam efectele încălcării normelor de competență generală, vor putea fi implementate mecanisme eficiente de asumare a răspunderii

organelor de jurisdicție pentru nerespectarea acestor reglementări.

La soluționarea fiecărei cauze civile de instanța de judecată sau de alte organe jurisdicționale sunt reglementate norme specifice de competență generală. Astfel, dacă vom teoretiza particularitățile competenței generale în Republica Moldova la soluționarea cauzelor civile în diferite raporturi material-juridice, vom identifica soluții practice pentru aplicarea corectă în practica judiciară a reglementărilor acestei instituții juridice interramurale.

Formulând criterii clare de delimitare a competenței diferitelor organe jurisdicționale pornind de la felurile de competență generală și a specificului reglementărilor în acest domeniu, în Republica Moldova va fi asigurată o coeziune între aceste instituții ale statului în scopul apărării drepturilor, libertăților și a intereselor legitime ale persoanei în urma implementării lor.

Prezentând interacțiunea dintre competența generală și formele de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei, vom observa criteriile ce indică asupra ponderii unor activități de apărare a drepturilor civile existente în Republica Moldova și la identificarea factorilor ce contribuie la creșterea calității actului justiției și la celeritatea procedurilor judiciare și administrative.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Investigațiile au fost realizate prin aplicarea mai multor metode de cercetare, printre care: *metoda comparativă,* ce ne-a permis să identificăm trăsăturile comune și diferențele dintre abordările în diverse studii de specialitate, precum și dintre reglementările naționale și ale altor state privind competența generală a instanțelor judecătorești și ale altor organe jurisdicționale la soluționarea cauzelor civile; *metoda istorică,* a fost utilizată pentru efectuarea studiului sistematic al evoluției reglementărilor privind competența generală și pentru valorificarea celor mai importante lucrări științifice de specialitate pentru cunoașterea și explicarea tendințelor de dezvoltare a instituției juridice cercetate; *metoda analitică,* a fost utilizată pentru stabilirea problemelor practice și teoretice ce le comportă instituția competenței generale în sistemul organelor jurisdicționale din Republica Moldova; *metoda studiului de caz,* a fost aplicată la analiza cazurilor din practica judiciară a Republicii Moldova pentru a observa aplicarea corectă sau eronată a prevederilor privind competența generală a organelor jurisdicționale.

Gradul de noutate al temei se evidențiază în aceea că se analizează amplu aspectele de drept material și procedural ale competenței generale. O astfel de analiză vine să determine clar locul acestei instituții juridice în sistemul de drept al Republicii Moldova și să stabilească particularitățile specifice ale competenței generale pornind de la izvoarele specifice și nespecifice ale dreptului procesual civil.

Cercetarea aduce împreună cu alte argumente diferite relatări teoretice și practice privind criteriile de delimitare a competenței generale a diferitelor organe de jurisdicție. Am prezentat multiaspectual felurile de competență generală, precum și efectele încălcării normelor acestei instituții juridice. De asemenea, am formulat recomandări practice și normative privind soluționarea corectă a conflictelor de competență.

În segmentul de noutate includem și analiza efectuată asupra unor norme juridice ce reglementează competența generală stipulate în legislația altor state. În consecință, au fost conturate elementele normative propice propuse spre încorporare în legislația națională în vederea optimizării reglementărilor privind competența generală.

Noutatea constă și în etalarea de ansamblu a imperfecțiunilor cadrului legislativ național ce reglementează competența generală, precum și din propunerile *de lege ferenda* ce sunt formulate în vederea îmbunătățirii cadrului legal în acest domeniu.

Aprobarea rezultatelor. Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Drept Procedural, Facultatea de Drept, USM. Rezultatele cercetării au fost supuse dezbaterilor în cadrul unor conferințe științifice internaționale și naționale. Unele dintre acestea fiind: Perspectivele și problemele integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației (2019, 2023); Tehnologizarea și digitalizarea procesului civil și a executării silite (2023); Promovarea valorilor socioeconomice în contextul integrării europene (2019, 2023); Integrare prin cercetare și inovare (2018, 2023); Conducerea prin valori – o soluție pentru succes (2017); Prevenirea şi combaterea criminalităţii: probleme, soluţii şi perspective (2023); Evoluția constituționalismului în Republica Moldova (2018); Tradiţie şi inovare în cercetarea ştiinţifică (2018). Concomitent, unele din aspectele cercetate au fost elaborate în cadrul proiectului instituțional de cercetări fundamentale, finanțat de stat, realizat în cadrul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, denumit „Dezvoltarea cadrului juridic al RM în contextul necesităţilor de securitate şi asigurare a parcursului european” (2016-2019). De asemenea, cercetările realizate au fost publicate în articole științifice în reviste de specialitate și au fost expuse în manuale și note de curs.

În temeiul cercetărilor realizate, au fost formulate propuneri *de lege ferenda* către Parlamentul Republicii Moldova și Ministerul Justiției.

Structura lucrării a fost realizată în concordanță cu problema științifică propusă spre soluționare, cu scopul și obiectivele cercetării. Lucrarea este constituită din: introducere, cinci capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie și anexe.

Capitolul 1**,** intitulat **Analiza situației în domeniul de cercetare privind competența generală în sistemul organelor jurisdicționale,** cuprinde analiza evoluției reglementărilor privind competența generală, precum și analiza materialelor științifice la tema tezei. Au fost scoase în evidență unele particularități specifice ale conceptului instituției competenței generale.

În particular, sunt analizate lucrările la tema tezei ale autorilor din România, Republica Moldova, Federația Rusă, Franța și din alte state. La fel, a fost concretizată direcția științifică nouă și formulate obiectivele cercetării instituției competenței generale.

Capitolul 2, cu titlul **Dimensiunea teoretică a instituției competenței generale,** se remarcă prin definirea competenței generale ca instituție juridică și ca mijloc de delimitare a puterii judecătorești de puterea executivă. În același compartiment sunt făcute și unele precizări terminologice în privința noțiunii de competența generală. Este evidențiat caracterul interramural al competenței generale, contrar majorității opiniilor autorilor autohtoni ce împărtășesc ideea că aceasta constituie o instituție de drept procesual civil.

Competența generală este concepută și ca o premisă de existență a formelor de apărare a drepturilor civile. Este analizată competența generală ca o premisă de existență a următoarelor forme de apărare a drepturilor civile: forma judiciară, forma privată, forma administrativă și forma mixtă.

Capitolul 3, denumit **Diversitatea criteriilor de delimitare a competenței generale a organelor jurisdicționale în dinamica normativă a Republicii Moldova,** se caracterizează prin expunerea instrumentelor de operare a competenței generale pentru delimitarea împuternicirilor organelor jurisdicționale în soluționarea cauzelor civile. Sunt analizate criteriile de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale, în particular, cel cu privire la caracterul raporturilor material-juridice și componența lor subiectivă.

La fel, este identificată dualitatea competenței generale exclusive în legislația Republicii Moldova și modalitatea de înlăturare a acestei dualități. Am analizat modul de eliminare a dualității competenței generale exclusive la delimitarea competenței Curții Constituționale a Republicii Moldova de competența instanțelor de judecată.

Au fost analizate felurile competenței generale în diversitatea lor. Este abordat conceptul competenței generale condiționale, în virtutea polemicii de a fi considerată impunerea unei consecutivități de adresare către organele jurisdicționale sau de a fi o simplă condiție de respectare a procedurii prealabile. În studiu am argumentat că acest fel de competență generală urmează a fi considerat de a fi definit ca impunerea de lege a unei consecutivități de adresare către organele jurisdicționale. Concomitent, a fost analizată și competența generală alternativă argumentată ca fiind fundamentată pe dreptul procesual alternativ restrâns al părților.

O atenție deosebită a fost acordată analizei dejudiciarizării și dehibridizării cauzelor civile în Republica Moldova. În acest sens, au fost identificate modalitățile de realizare a acestei finalități. Cel mai intens dejudiarizarea poate fi realizată prin lărgirea întinderii dreptului procesual alternativ al părților, iar dehibridizarea în Republica Moldova poate fi realizată prin aplicarea criteriilor moderne de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale.

Capitolul 4, intitulat **Efectele încălcării regulilor cu privire la competența generală în contextul reglementărilor interramurale,** se remarcă printr-un vădit caracter aplicativ, cuprinzând unele din cele mai importante aspecte relativ la aplicarea în practica judiciară a efectelor privind încălcarea competenței generale a instanței de judecată și ale altor organe jurisdicționale. Unul din aspectele controversate a fost argumentarea că declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ și refuzul de a primi cererea de chemare în judecată în legislația Republicii Moldova constituie efecte procesuale dublate, imperfecțiune ce urmează a fi înlăturată. Alte efecte juridice importante ce au analizate sunt: încetarea procesului civil; scoaterea cererii de pe rol; casarea hotărârii judecătorești sau a deciziei instanței de apel; inadmisibilitatea sesizării Curții Constituționale în legătură cu încălcarea competenței generale; constatarea nulității actului administrativ-jurisdicțional, desființarea și neîncuviințarea executării hotărârilor arbitrale.

Capitolul 5, cu titlul **Aplicarea normelor competenței generale a instanțelor judecătorești la examinarea și soluționarea unor cauze civile,** la fel se afirmă printr-un caracter aplicativ, fiind acordată atenția examinării modalității de aplicare a anumitor reglementări speciale privind competența generală în legătură cu care pot să apară cele mai multe dificultăți practice. În particular, a fost cercetat specificul reglementării competenței generale a instanțelor judecătorești în procedurile civile speciale în relație cu care a fost evidențiat caracterul compensatoriu al anumitor reglementări din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.

O atenție deosebită a fost acordată cercetării competenței generale a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor ce rezultă din raporturile juridice de muncă și raporturile juridice de familie, căci în acest domeniu își găsește aplicarea o diversitate a felurilor competenței generale.

În ***Concluzii generale și recomandări*** este făcută o sinteză a aspectelor esențiale abordate în teză în care este marcată poziția autorului în privința problemelor competenței generale a organelor jurisdicționale. În vederea prezentării recomandărilor asupra optimizării reglementărilor privind competența generală, sumar sunt relevate propunerile *de lege ferenda* înaintate de autor în conținutul tezei.

CONȚINUTUL LUCRĂRII

În Capitolul 1 – **„Analiza situației în domeniul de cercetare privind competența**

generală în sistemul organelor jurisdicționale”, s-a analizat, mai întâi, apariția și evoluția reglementărilor privind competența generală a organelor jurisdicționale, prin care s-a reliefat aspectele esențiale ale acestei instituții juridice interramurale. Ulterior a fost efectuată o analiză a materialelor științifice autohtone și din străinătate ce ține de competența generală. Astfel, în primul paragraf al acestui capitol – *„Evoluția competenței generale ca instituție juridică interramurală”* – este relevată dezvoltarea reglementărilor privind competența generală începând de la constituirea statului și dreptului. În special au fost cercetate izvoarele dreptului privat roman în acest domeniu și ulterior reglementările dreptului francez și dreptul german. Au fost analizate unele reforme esențiale privind competența generală în Țara Moldovei, Basarabia, RSSM și, în cele din urmă, în Republica Moldova. Cercetarea în acest paragraf a reliefat caracterul interramural al instituției competenței generale, care a fost permanent persistent în configurarea ei juridică. Caracterul dat a derivat din aceea că instituția juridică analizată îngloba normele mai multor ramuri de drept, însă rădăcinile de bază porneau de la izvoarele dreptului procesual civil ca ramură de drept comun. Aspectul dat a fost evidențiat în analiza izvoarelor dreptului privat roman.

Adoptarea Codului civil napoleonian din 1804, în care s-a trecut la reglementarea expresă a normelor privind competența generală exclusivă a instanțelor de judecată la soluționarea diferitelor cauze civile, a fost o inspirație și pentru Codul de procedură civilă al României din anul 1865[1]. Aceasta însemnă că fiecare instituție de drept civil din această codificare conține și o normă privind organul jurisdicțional competent de a soluționa litigiile apărute în legătură cu raporturile juridice reglementate de instituția de drept material.

Codul civil german (BGB) din 1896[2], ce încorpora un sistem de drept bazat pe pandecte, cuprinde și noțiuni mai largi privind competența generală decât simpla expunere a competenței exclusive a instanței de judecată la soluționarea unor cauze civile. S-a utilizat expres noțiunea de competență generală.

Reformele lui Constantin Mavrocordat în Moldova și Valahia au constituit unele dintre cele mai importante schimbări în reglementările privind competența generală, menționăm de implementarea principiului separării puterii în stat, și anume, au avut loc primii pași în separarea atribuțiilor administrative de cele judecătorești, atât la nivel central, cât și la nivel local, a fost realizată pregătirea premiselor pentru trecerea spre justiția modernă[3]. Era absolut necesar de a

[1]CREȚ, D.-C. *Instituții de drept procesual civil.* Ediția a 3-a reviz. și adăugită. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință 2016, p. 249.
[2] German Civil Code. BGB. 18-08-1896. [citat 09.01.2023]. Disponibil: https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Alemao-BGB-German-Civil-Code-BGB-english-version.pdf.
[3] CHISARI-LUNGU, O. *Debutul procesului de modernizare a justiției naționale:* tz. de doct. în drept. Chișinău, 2016, p. 58. [citat 09.01.2023]. Disponibil:

modifica și competența generală a anumitor dregători, care a avut la bază Constituția din 07 februarie 1741.

În Moldova activa Tribunalul de Comerţ din Galaţi. La delimitarea împuternicirilor instanțelor specializate de instanțele de drept comun se aplica atât criteriul subiectiv, cât și cel obiectiv. Criteriul subiectiv era ca în acel proces civil să fie examinate cauzele privind raporturile materiale litigioase la care participă ca subiecți de drept neguțătorii boltași sau bancherii. Criteriul obiectiv rezista în faptul că obiect al examinării în procesul civil aflat pe rolul acestor instanțe judecătorești specializate să fie actele juridice comerciale. Aceste două criterii nu urmau a fi întrunite cumulativ. Astfel, aceste două criterii au fost ulterior preluate la delimitarea competenței Judecătoriilor Comerciale de Circumcripție de Judectătoriile de Drept Comun în Republica Moldova în varianta inițială a Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.

În Codul de procedură civilă al R. S. S. Moldovenești[4] din 26.12.1964 reglementările privind competența generală au avut un caracter mixt, întrucât normele privind această instituție juridică au fost regăsite în cadrul prevederilor cu referire la competența jurisdicțională materială. Acest izvor de drept procesual civil conținea atât norme privind competența generală a instanțelor de judecată, cât și reglementări privind competența jurisdicțională materială. O caracteristică specifică și apreciată de noi în ceea ce privește reglementarea instituției juridice analizate din Codul de procedură civilă al R.S.S. Moldovenești era că normele privind competența generală erau stipulate în partea generală a acestui act legislativ, însă cele privind competența jurisdicțională erau prevăzute în partea specială.

Reglementări reușite privind competența generală, din punctul de vedere al respectării principiului unității reglementărilor juridice și corelării sistemului actelor normative expus în doctrina autohtonă[5], a existat în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova din 30.05.2003 în varianta ce a fost prevăzută prin Legea nr. 244 din 21.07.2006 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova[6]. Menționăm, au fost sistematizate corect în două capitole distincte competența generală și competența jurisdicțională, fiindcă acestea constituie două instituții juridice diferite și au obiecte de reglementare diferite, deoarece reglementează raporturi juridice distincte. În ordinea cronologică, competența generală urmează a

---

http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/836/Teza%20Chisari-Lungu%20Oxana.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

[4] Codul de procedură civilă al R. S. S. Moldovenești din 26.12.1964 (abrogat). [citat 24.10.2022]. Disponibil: http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=286228.

[5] NEGRU, B., COJOCARU, V. Tehnica legislativă: note de curs. Chișinău, 1997, p. 13-14.

[6] Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 244 din 21 iulie 2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 178-180, art. 814. [citat 10.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=25498&lang=ro.

fi reglementată prima și, ulterior, competența jurisdicțională, fiindcă aceasta din urmă realizează o continuitate a instituției juridice cercetate.

Dat fiind faptul că instituția competenței generale are un caracter interramural, reglementările acesteia au evoluat în Republica Moldova nu doar în Codul de procedură civilă, dar în mare parte în codificările și în actele legislative specifice altor ramuri de drept. Aproximativ 95 % din toate actele legislative în vigoare din Republica Moldova, cu excepția legilor de modificare și completare a actelor legislative, conțin reglementări privind competența generală. Astfel, putem formula și principiul corelației dintre competența generală și conținutul actelor legislative: nu există norme juridice fără ca sancțiunea acesteia să facă implicit referință la o dispoziție privind competența generală. Cu alte cuvinte, apare afirmația: indicați o lege și vom indica în ea o normă privind competența generală. Or, nici dreptul în sine nu putea să existe, fără a exista instituția competenței generale.

O altă reformă, care, după părerea noastră, afecta competența generală exclusivă a instanțelor de judecată și avea un caracter experimental în legislația Republicii Moldova a fost medierea judiciară obligatorie[7]. Reglementările cu privire la medierea judiciară obligatorie, în opinia noastră, erau neconstituționale, deoarece aceste prevederi încălcau competența generală a instanțelor judecătorești de a înfăptui justiția, care derivă din esența principiului prevăzut în art. 114 Constituția Republicii Moldova. Deși au fost declarate constituționale prevederile Capitolului XIII[1] CPC, denumit „Medierea judiciară", totuși acesta a fost exclus prin Legea nr. 97 din 14.04.2022 pentru abrogarea Capitolului XIII[1] Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003[8]. Astfel, raționamentele noastre formulate în Sesizarea Curții Constituționale nr. 3g/2018[9] privind neconstituționalitatea acestor prevederi au fost întemeiate.

În paragraful 1.2. – *„Instituția competenței generale reflectată în cercetările doctrinarilor contemporani"* – s-a efectuat o analiză a lucrărilor științifice publicate peste hotare – din Federația Rusă, România, Franța și din alte state, apoi a celor din Republica Moldova.

[7] PRISAC, Alexandru. Medierea judiciară în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: Vector European, USEM, 2021, nr. 1, pp. 43-46. ISSN 2345-1106/E-ISSN 2587-358X. [citat 21.01.2023]. Disponibil: https://usem.md/uploads/files/Activitate_%C8%98tiin%C8%9Bific%C4%83_USEM/Vector/Vector_European_2021_1.pdf.

[8] Legea pentru abrogarea capitolului XIII[1] din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003: nr. 97 din 14 aprilie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 129-133, art. 233. [citat 22.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131069&lang=ro.

[9] Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 225 din 30 mai 2003 (medierea judiciară) (Sesizarea nr. 3g/2018): nr. 8 din 26 aprilie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 167-175, art. 86. [citat 22.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111026&lang=ro.

O lucrare fundamentală din Federației Ruse privind competența generală sunt cele două monografii ale autorului rus I. Osipov, – *„Competența generală a cauzelor juridice”*[10] și *„Competența generală și competența jurisdicțională a cauzelor civile”*[11]. Opinia autorului menționat este dezvoltată de noi în cadrul acestei lucrări și aducem argumente suplimentare în vederea susținerii ideii că instituția competenței generale în reglementările procesuale ale Republicii Moldova au un caracter interramural, aspecte, care nu sunt recunoscute, la momentul actual, în literatura de specialitate autohtonă.

Lucrare importantă la tema tezei este teza de doctorat a autorului E. Dokuceaev, întitulată „Институт подведомственности в судебной деятельности”[12]/*Instituția competenței generale în activitatea judecătorească* (traducerea ne aparține). În cadrul acestei lucrări au fost abordate următoarele aspecte: definirea competenței generale; evidențierea principiilor competenței generale a instanțelor judecătorești; analiza criteriilor de delimitare a competenței generale în sistemul judecătoresc; soluționarea conflictelor de competență generală. Totuși, este criticabil că în lucrarea respectivă nu au fost evidențiate felurile competenței generale care învederează toate criteriile în ansamblu la delimitarea împietririlor instanțelor judecătorești față de alte organe jurisdicționale. Astfel, rezultatele științifice ale autorului respectiv constituie unul din pilonii de la care pornește cercetarea noastră, însă a fost de noi suplimentată cu analiza problemei felurilor competenței generale și a efectelor încălcării normelor acestei instituții juridice.

La categoria lucrărilor științifice din Federația Rusă ce analizează tangențial anumite aspecte ale competenței generale se atribuie și teza de doctorat a autorului A. Zolotuhin, întitulată „Проблемы судопроизводства по делам об устоновлений фактов, имеющих юридическое значение в особом производстве” [13]/*Problemele privind procedura de constatare a faptelor care au valoare juridică* (traducerea ne aparține). Autorul tratează în detaliu caracterul compensatoriu al competenței generale în procedura de constatare a faptelor care au valoare juridică. Pentru noi, evidențierea caracterului dat ne-a permis să aflăm esența competenței generale în cadrul mai multor feluri de procedură, precum la explicarea naturii competenței generale a instanței judecătorești, atunci când există un gol în reglementarea acestor împuterniciri. Astfel, am identificat că acest caracter compensatoriu acoperă „gaura-neagră” a competenței generale a organelor jurisdicționale.

[10] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с.
[11] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственности и подсудности гражданских дел. Москва: Госюриздат, 1962. 38 с.
[12] ДОКУЧАЕВ, Е.С. *Институт подведомственности в судебной деятельности*. Диссертация на соискания ученной ст. канд. юр. наук. Рязань 2011. 275 с.
[13] Золотухин А. Д. *Проблемы судопроизводства по делам об устоновлений фактов, имеющих юридическое значение в особом производстве.* Диссертация на соискания ученной ст. канд. юр. наук. Саратов, 2009. 224 с.

Literatura română de specialitate la fel analizează competența generală și competența jurisdicțională ca două categorii distincte corelate între ele[14], iar alți autori români denumesc greșit competența generală sub denumirea de competență materială[15]. Aceste două instituții juridice le privește separat în corelație ca gen și specie autorul I. Leș[16]. Opinia dată contribuie în cercetarea noastră la identificarea modalității de sistematizare corectă a reglementărilor privind competența generală și competența jurisdicțională în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.

Un alt cercetător român, care recunoaște divizarea dintre competența generală și competența jurisdicțională, este V. Ciobanu care folosește așa noțiune de ,,puncte de contact" a competenței generale cu alte discipline, ce semnifică legătura acestei instituții juridice cu dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul financiar (fiscal), dreptul civil, dreptul muncii, dreptul familiei, dreptul de proprietate intelectuală[17]. Deoarece reglementările normative privind competența generală din toate aceste domenii se modifică permanent, opinia autorului menționat contribuie esențial la efectuarea analizei diversității criteriilor de delimitare a competenței generale a organelor jurisdicționale în dinamica ei normativă.

Problema excepției de necompetență generală este cercetată și de autorul român L. Zidaru[18]. Pornind de la opinia autorului, în teză am atins și problema invocării excepției de necompetență generală în legislația procesuală a Republicii Moldova. Totuși, nu susținem opinia autorului L. Zidaru cu privire la imposibilitatea invocării acestei excepții procesuale în instanțele ierarhic superioare, fiindcă se referă la încălcarea normelor imperative ale legii și constituie o excepție absolută, care, odată neadmisă, va duce la soluționarea eronată a cauzei.

În doctrina franceză, competența generală a organelor jurisdicționale a fost studiată de autorii S. Guinchard, F. Ferrand, C. Chainais și L. Mayer care au analizat interacțiunea dintre mai multe feluri de competență. În particular, autorii califică situația când legea face implicit trimiterea la arbitraj atunci când se face referință la instanța de judecată ca fiind o extindere (prorogare) legală de competență[19]. Opinia autorilor contribuie la cercetarea noastră prin clarificarea problematicii privind interpretarea prevederilor art. 15 alin. (4) Codul civil al Republicii Moldova ce prevăd următoarele: „Referințele din prezentul cod la un judecător sau la o instanță de judecată sunt referințe și la alte organe de jurisdicție competente în condițiile legii, iar referințele la dispozițiile

[14] DRAGOMIR, Eduard, PALIȚĂ, Roxana. *Drept procesual civil*. București: Nomina Lex, 2009, p. 70.
[15] GRIGORAȘ, Constantin. *Contenciosul administrativ potrivit noului Cod de procedură civilă.* București: Editura Hamangiu, 2014, p. 230.
[16] LEȘ, Ioan. *Drept procesual civil.* București: Ed. Lumina Lex, 2002, p. 118.
[17] CIOBANU, Viorel Mihai. Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Teoria generală. Volumul I. București: Editura Națională, 1996, p.372- 399.
[18] ZIDARU, L. Observații cu privire la condițiile de invocare a excepției de necompetență în proiectul Noului Cod de procedură civilă. In: *Revista română de drept privat.* 2010, nr. 1, p. 261.
[19] GUINCHARD, S., FERRAND, F., CHAINAIS, C., MAYER, L. Procédure civile. Paris: Dalloz, 2019, p. 233.

legale de procedură civilă sînt referințe și la regulile de procedură ale respectivelor organe de jurisdicție competente". Utilitatea abordării acestor autori ține de faptul că prevederile art. 15 alin. (4) din Codul civil al Republicii Moldova constituie o noutate pentru sistemul organelor jurisdicționale ale Republicii Moldova, iar conceptul de extindere legală de competență se încorporează potrivit în acest sistem.

Alte fenomene juridice studiate în literatura franceză privind competența generală a organelor jurisdicționale sunt cel al dejudiciarizării și cel al judiciarizării. Aceste două fenomene sunt cercetate de autorii S. Cinamonti, J-B. Perrier, în lucrarea *Les enjeux de la déjudiciarisation/Provocările dejudiciarizării* (traducerea ne aparține). Potrivit autorilor, dejudiciarizarea și judiciarizarea constituie două mișcări opuse, ce pot evolua diferit de la o etapă la alta de dezvoltare a umanității și pot coexista paralel. Judiciarizarea a existat de-a lungul secolului XX[20]. Prin judiciarizare se urmărește acordarea mai multor împuterniciri instanțelor judecătorești în soluționarea cauzelor civile, penale și contravenționale, iar prin dejudiciarizare statul urmărește reducerea acestor împuterniciri ale instanței de judecată și învestirea altor organe jurisdicționale cu această competență. Cea din urmă tendință există și în Republica Moldova, care constituie în prezenta lucrare unele obiective de cercetare pentru a evidenția rolul instituției competenței generale în dejudiciarizarea cauzelor civile.

Din literatura franceză vom menționa lucrarea autorilor de teorie generală a procesului ce abordează problema hibridizării competenței organelor jurisdicționale L. Cadiet, J. Normand, S.-Amekki. Aceștia consideră că fenomenul hibridizării competenței organelor jurisdicționale este îndreptat spre realizarea unor necesități specifice într-un stat[21]. Hibridizarea competenței generale persistă și în sistemul organelor jurisdicționale din Republica Moldova, care produce efecte negative pentru funcționarea acestora. Prin urmare, un alt obiectiv al cercetării noastre a fost identificarea soluțiilor pentru dehibridizarea competenței generale în sistemul organelor jurisdicționale din Republica Moldova.

În doctrina procesuală civilă autohtonă, instituția competenței generale este analizată în manualele de drept procesual civil și cursurile universitare, precum și în unele articole științifice. De asemenea, există și lucrări științifice în care este abordată tangențial această instituție juridică.

În manualul de drept procesual civil al autorilor E. Belei, A. Borș, F. Chifa. ș.a. [22] autorul A. Munteanu definește competența generală a instanțelor judecătorești ca fiind acea aptitudine a

[20] CINAMONTI, S., PERRIER, J.-B. *Les enjeux de la déjudiciarisation.*Lextenso éditions, LGDJ, 2019, p. 6.
[21] CADIET, L., NORMAND, J., MEKKI S., A. *Théorie générale du procès.* Paris: Presses Universitaires de France, 2010, p. 422-423.
[22] BELEI Elena, BORȘ Ana, CHIFA Felicia [et al.]; red. șt. COJUHARI Alexandru. Drept procesual civil. Partea Generală. Chișinău: S. n., 2016, p. 139.

instanțelor judecătorești recunoscută de lege de a examina și soluționa o categorie de cauze civile. Opinia autorului prezintă competența generală drept o instituție de drept procesual civil pornind de la aptitudinea instanței judecătorești de a soluționa cauze civile. În viziunea noastră, cel din urmă aspect depășește obiectul de reglementare a dreptului procesual civil, fiindcă poate implica și alte categorii de raporturi juridice, inclusiv raporturi juridice administrative, raporturi juridice civile, raporturi procesuale penale, raporturi procesuale contravenționale, raporturi privind procedura jurisdicției constituționale.

Un alt autor autohton, care numește instituția competenței generale ca o instituție a dreptului procesual civil, este autoarea V. Volcovschi care a analizat-o în articolul: „*Noțiuni generale despre esența și importanța studierii competenței generale – ca instituție a dreptului procesual civil"*[23]. Autoarea se referă, în particular, la aceea că în procedura falimentului instanțele judecătorești au fost împuternicite cu un șir de atribuții administrative legate, nemijlocit, de conducerea economică a organizațiilor falimentate, cum ar fi examinarea cererii de aplicare a procedurii de reorganizare, examinarea cererii de admitere, de confirmare și de realizare a planului de reorganizare[24]. Toate aceste atribuții, ce depășesc sfera procesuală civilă a obiectului de reglementare a acestei ramuri de drept, indică asupra caracterului interramural al competenței generale. Prin urmare, autoarea se contrazice în cercetarea efectuată privind competența generală.

Din literatura de specialitate autohtonă este de remarcat și lucrarea autoarei E. Belei, întitulată *Admisibilitatea acțiunii în contenciosul administrativ*[25], în care sunt analizate unele premise și condiții privind intentarea acțiunii în contenciosul administrativ, inclusiv și competența generală. Autoarea susține părerea noastră, că instituția competenței generale constituie o premisă de existență a formei judiciare de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei. În acest context, menționăm că un alt aspect atins în teză este analiza competenței generale ca o premisă de existență a formei judiciare de apărare a drepturilor și intereselor legitime și ale altor forme de apărare a drepturilor civile.

Un alt cercetător ce ridică probleme actuale privind competența generală este C. Martin, care atinge anumite aspecte privind problematica delimitării competenței generale a instanțelor judecătorești de competența arbitrajului[26]. Problema menționată de autoare ne-a și ajutat de a

[23] VOLCOVSCHI, V. Noțiuni generale despre esența și importanța studierii competenței generale – ca instituție a dreptului procesual civil. În: *Revista Națională de Drept.* 2003, nr. 1 (28), p.p. 35-42.
[24] Ibidem, p. 39.
[25] BELEI, Elena. Admisibilitatea acțiunii în contenciosul administrativ. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice.* SJE, 10-11 nov. 2021. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2021, p. 331-333.
[26] MARTIN, C. Arbitrabilitatea litigiilor în materie de societăți comerciale. În: *Revista Națională de Drept.* 2018, nr. 10-12(216-218), pp. 36-42. ISSN 1811-0770. p. 40. [citat 28.01.23]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/36-42.pdf.

cerceta problema dualității competenței generale exclusive a instanței de judecată, care a fost altfel abordată prin noile reglementări introduse prin Legea nr. 133 din 15.11.2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative[27], în art. 15 alin. (4) Codul civil al Republicii Moldova.

Cercetarea aprofundată a unor criterii privind delimitarea dintre împuternicirile organelor jurisdicționale la soluționarea cauzelor civile a fost efectuată de autorul V. Crețu în articolul *Principiul și criteriile privind diferențierea organelor judiciare de celelalte organe ale statului. Coraportul justiției cu alte funcții statale în Republica Moldova* [28]. Cele expuse de autor contribuie la evidențierea interacțiunii dintre modalitatea de numire a judecătorilor și perfecționarea formei judiciare de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei, precum și a reglementărilor privind competența generală a instanțelor judecătorești.

În compartimentul 1.3. – *„Direcția științifică nouă și obiectivele cercetării”* a fost evidențiat de autor, în special, direcția științifică nouă – instituția juridică interramurală a competenței generale în privința căreia a fost identificat ansamblul particularităților ei în legislația Republicii Moldova, fapt care a condus la identificarea competenței generale prorogate atipice a unor organe jurisdicționale din Republica Moldova și la clarificarea delimitării împuternicirilor organelor jurisdicționale în vederea aplicării corecte și uniforme a reglementărilor din acest domeniu și perfecționării lor.

În Capitolul 2 – **„Dimensiunea teoretică a instituției competenței generale”** – sunt prezentate elementele definitorii ale competenței generale ca instituție juridică interramurală. S-a analizat conceptul competenței generale și s-au evidențiat particularitățile ei distinctive. De asemenea s-au conceptualizat normele privind competența generală ca fiind permise a existenței formelor de apărare a drepturilor civile.

În paragraful 2.1. – „Definirea competenței generale în legislația Republicii Moldova și determinarea locului ei în sistemul dreptului procesual” – s-a definit competența generală, fiind formulată următoarea noțiune: *acea instituție juridică interramurală cu caracter de ordine publică și privată ce delimitează împuternicirile organelor jurisdicționale, precum și a instanțelor judecătorești de a examina și soluționa cauze juridice apărute în virtutea gradului de specializare a unor autorități publice ca fiind principalul mecanism juridic de distribuție a acestor cauze și de*

[27] Legea privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative: nr. 133 din 15 noiembrie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 467-479, art. 784. [citat 07.10.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=34327&lang=ro.

[28] CREȚU, V. Principiul și criteriile privind diferențierea organelor judiciare de celelalte organe ale statului. Coraportul justiției cu alte funcții statale în Republica Moldova. În: Analele Universității de Stat din Moldova. Teoria și practica aplicării legislației în regimul constituțional în Republica Moldova. Chișinău: Cartier, 1999, p. 34.

delimitare a puterii judecătorești de puterea executivă[29].

Definiția a fost formulată pornind de la următoarele trăsături, stabilite de noi, ale instituției competenței generale:

- constituie o instituție juridică interramurală;
- delimitează împuternicirile unor organe jurisdicționale de a examina și soluționa cauze juridice;
- este prevăzută de lege și în anumite cauze de acordul părților;
- a apărut datorită gradului de specializare a unor autorități publice;
- ține de activitatea jurisdicțională;
- competența generală constituie principalul mecanism de distribuție a cauzelor juridice;
- competența generală are caracter dual de ordine publică și de ordine privată;
- constituie mecanism juridic principal de delimitare a puterii judecătorești de puterea executivă.

În viziunea noastră, din punctul de vedere al structurii logico-juridice a normei juridice, toate sancțiunile ca elemente ale normei juridice conțin implicit o trimitere la competența generală a instanței de judecată sau a altor organe jurisdicționale. Aceasta fiindcă în caz de încălcare a dispozițiilor normei juridice se aplică forța de constrângere a statului prin intermediul organelor abilitate ale statului pentru obligarea respectării lor. Deși, din punctul de vedere al structurii tehnico-legislative, această sancțiune nu se conține în cadrul unui singur articol al legii, ea poate fi identificată în cadrul altei prevederi legislative, în special cu caracter procesual. Prin urmare, opinăm că instituția competenței generale asigură indicarea organului de aplicare a sancțiunii prevăzute de norma juridică. Astfel, competența generală constituie o instituție juridică ce interferează atât cu normele dreptului procesual, cât și cu normele dreptului material.

Cel mai aproape de părerea noastră, pe care o susținem referitor la locul instituției competenței generale în sistemul dreptului, este a autorului rus I. Osipov, care susține vehement că instituția competenței generale a cauzelor judiciare constituie o instituție juridică interramurală. În opinia autorului, în fiecare ramură de drept procesual există o instituție juridică comună privind competența generală. Acesta menționează: „Instituțiile juridice comune ramurale privind competența generală au multe trăsăturii generale. Una din cele mai importante este că fiecare din ele reglementează sistemul relațiilor procesuale apărute în diferite cauze judiciare ordonate după

[29] PRISAC, A. General competence - an interbranches legal institution that delimits the powers of jurisdictional bodies in continental law. In: *Juridical Journal Perspectives Of Law And Public Administration,* 2023, Volume 12, Issue 4, pp. 497-509.

obiectul lor comun. Existența acestei trăsături a acestor instituții juridice predetermină existența instituției jurdice interramurale a competenței generale a cauzelor juridice”[30]. Pe bună dreptate, în cadrul fiecărei ramuri de drept procesual există norme juridice ce determină competența organului de jurisdicție a cărui activitate procesuală este reglementată de normele acestei ramuri de drept.

Susținerea opiniei autorului rus I. Osipov nu este una perimată față de doctrina contemporană, fiindcă la etapa actuală de dezvoltare a dreptului se urmărește de a crea un sistem integru al dreptului prin abordări interdisciplinare. În această ordine de idei, H. Kelsen în lucrarea sa întitulată „Teoria pură a dreptului” menționa următoarele: „Formalismul abstract exagerat al unor reprezentanți ai științei clasice sau de atașamentul conservator al acestora față de izolarea disciplinei lor, ori de prejudecățile metafizice ale celor care au pretenția că fundamentează știința despre istorie sau societate prin negarea conceptului de om”[31]. Deci, abordarea interdisciplinară a competenței generale este una conformă tendinței actuale de dezvoltare a științelor juridice. Astfel, este de menționat și opinia autorului Șt. Deacon, care consemnează că acceptăm o abordare interdisciplinară nu doar prin faptul că presupune limitarea puterii statului prin norme de drept, dar și prin faptul că asigură garantarea libertăților omului și o raționalizare a puterii de către autoritățile statale prin crearea unui sistem instituțional normativ și ierarhizat[32].

În cadrul fiecărei ramuri procesuale de drept, aceste norme juridice sunt unite în instituții de drept comune privind competența generală a cauzelor juridice (competența generală a cauzelor civile; competența generală a cauzelor penale; competența generală în cauzele contravenționale), deoarece reglementează sistemul relațiilor procesuale ce apar în cauze juridice concrete în legătură cu un singur element – obiectul activității juridice ce îl formează diferite probleme material juridice, care necesită soluționare individuală de către un organ investit cu funcția de a aplica legea[33].

Totuși, poate apărea întrebarea: „Care este raționamentul studierii competenței generale a cauzelor juridice ca unic mecanism de distribuție a dosarelor la disciplina drept procesual civil (specialitatea 553.03)?”. Răspunsul la întrebarea dată îl putem găsi în caracterul de drept comun al ramurii dreptului procesual civil. Caracterul de drept comun constă în aceea că procesul civil cuprinde *orice activitate* ce presupune examinarea și soluționarea anumitor divergențe ce nu conțin o problemă legată de o anumită procedură specială. Obiectul procesului civil constituie toate cauzele privind apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei ce nu urmează a fi

[30] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 82.
[31] LAPIERRE, J.-W. Viața fără stat? Iași: Institutul European, 1997, p.219.
[32] DEACON, Șt. Instituții politice. București: C.H. Beck, 2017, p. 103-104.
[33] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с. с. 83.

examinate într-o altă procedură expres prevăzută de lege (de ex.: procesual penal sau contravențional).

Determinarea cauzelor examinate în ordinea procedurii civile are loc prin excluderea cauzelor ce urmează a fi soluționate în alte proceduri prevăzute de lege (de ex.: cauzele penale și contravenționale). Astfel, litigiile ce nu sunt soluționate într-o procedură specială vor fi examinate și soluționate în procedura civilă[34]. Prin urmare, dacă problemele studiate în cadrul disciplinei Dreptul procesual civil cuprind cel mai larg spectru din cadrul ramurilor de drept procesual, este și corect ca această instituție juridică interramurală să fie analizată în cadrul disciplinei dreptului procesual civil.

În compartimentul 2.2. – *„Competența generală ca premisă esențială a diversității formelor de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei”* – este argumentat că reglementările privind competența generală constituie și o premisă a existenței tuturor formelor de apărare a drepturilor civile, fiindcă activitatea organelor jurisdicționale de apărare a drepturilor subiective nu ar fi existat dacă nu ar fi fost competentă de a examina aceste cazuri, cu alte cuvinte, dacă nu ar avea o împuternicire în virtutea competenței generale.

Este de menționat, în literatura rusă de specialitate au fost enunțate următoarele două condiții pentru a exista o formă procesuală de apărare a drepturilor civile: a) obligativitatea respectării consecutivității de realizare a împuternicirilor; b) existența unei competențe înalte și bine cunoscute în soluționarea cauzelor în activitatea organizată a fiecărui organ de stat[35]. Opinăm că această obligativitate de respectare a consecutivității realizării împuternicirilor organelor jurisdicționale este stabilită în totalitate de regulile privind competența generală. Deci, nu poate să existe o formă procesuală în lipsa stabilirii prin competența generală a împuternicirii instanței de judecată de a desfășura activitatea sa în ordinea ei consecutivă relementată de lege. Astfel, condiția ce a fost menționată reprezintă competența generală ca o premisă de existență a acestei forme procesuale de apărare a drepturilor civile.

Pornind de la interacțiunea normelor privind competența generală cu formele de apărare a drepturilor civile, precum și de la specificul ordinii de apărare a drepturilor și a statutului juridic al organelor de jurisdicție ce desfășoară o anumită activitate de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei, putem enumera următoarele forme de apărare a drepturilor civile pentru care competența generală constituie o premisă de existență a acestora: forma judiciară, forma

[34] PRISAC, Alexandru. *Drept procesual civil. Partea Generală.* Chișinău: Cartier, p. 19.
[35] НЕДБАЛО, П. Е., ГОРШЕНЕВА, В. М. [Общ. ред.]. Юридическая процессуальная форма. Теория и практика. Москва: Юридическая литература, 1976. 280 с.

administrativă, forma privată și forma mixtă[36].

Competența generală reprezintă una din premisele de existență a formei judiciare de apărare a drepturilor civile, fiindcă orice instituție juridică procesuală are ca punct de plecare această instituție juridică interramurală. Este menționat, că obiectul de reglementare a tuturor instituțiilor procesuale judiciare îl formează relațiile procesuale care țin de competența generală a instanței de judecată[37]. Fiind o premisă pentru apariția tuturor relațiilor procesuale judiciare, competența generală reprezintă și o premisă pentru existența activității judiciare de apărare a drepturilor civile. Întreaga formă judiciară este reglementată de normele de procedură.

Însiși doctrinarii constituționaliști[38] consideră că ,,forma specială (procedurală) de efectuare a justiţiei, fiind unică și obligatorie, se deosebește esenţial de forma de activitate a organelor celorlalte ramuri ale puterii de stat. Purtătorii puterii judecătorești nu sunt în drept să deroge în activitatea lor de la cerinţele legislaţiei procedurale. Rezultă implicit că întreaga activitate procesuală de examinare și soluționare a cauzelor are loc numai în privința acelor cauze, care țin de competența instanțelor de judecată. Prin urmare, nici nu ar fi existat forma judiciară de apărare dacă nu exista competența generală. Deci, aceasta constituie o premisă de existență a acestei activități de apărare a drepturilor subiective civile.

În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO) e statuat: ,,Un organ de jurisdicție ce nu este organizat potrivit cu voința legiuitorului ar fi lipsit de orice legitimitate cerută într-o societate democratică pentru ca el să poată soluționa cauzele particularilor. De asemenea, expresia «stabilită de lege» privește nu numai baza legală a însăși existenței tribunalului, ci și structura formațiunii de judecată pentru fiecare cauză”[39]. Astfel, CtEDO a statuat că însăși organizarea instanței de judecată și a întregului proces este necesar a fi realizate potrivit competenței fiecărei cauze a acestor autortități publice. Cu alte cuvinte, pornid de la competența generală, este construit tot procesul judiciar la examinarea și soluționarea unei cauze judiciare.

Eficiența și prioritatea formei judiciare de apărare față de alte forme de apărare derivă din caracteristicile instanței judecătorești ca autoritate publică, care este împuternicită în virtutea reglementărilor competenței generale de a examina și soluționa cauze juridice.

---

[36] PRISAC, A. Formele de apărare a drepturilor civile. În: Analele Științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova. Ediția I-a [online]. Chișinău: USEM, 2012, p. 5-13. ISSN 2345-1114. [citat 12.01.23] Disponibil: https://usem.md/uploads/files/Activitate_%C8%98tiin%C8%9Bific%C4%83_USEM/Anale/Analele_I.pdf.

[37] ШЕСТЮК, В. М. Система советского гражданского процесуального права (вопросы теории). Москва: Изд-во МГУ. 1989. 133 с.

[38] NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A., GURIN, A. Constituția Republicii Moldova. Comentariu. Chișinău: ARC, 2012, p. 416-417.

[39] Judgment of European Court of Human Rights (Chamber). Case of Bulut v. Austria. 22.02.1996. [online]. [citat 25.01.23]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int.

Forma judiciară de apărare a drepturilor civile este cea mai ideală pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei. Din acest considerent, regulile privind competența generală sunt astfel reglementate încât să acorde acesteia o prioritate în raport cu alte forme de apărare a drepturilor civile, ceea ce rezultă din art. 33 CPC. Această prioritate pornește de la caracteristicile avantajoase ale formei procesuale de apărare a drepturilor civile. Cea mai mare parte a activității instanței de judecată îndreptată spre apărarea drepturilor și intereselor legitime o desfășoară în cadrul formei procesuale civile, fiindcă dreptul procesual civil constituie o ramură de drept comun.

Instituția competenței generale stabilește prioritatea formei judiciare de apărare a drepturilor civile în raport cu forma privată, administrativă și mixtă, inclusiv pornind de la prezumția nivelului înalt al calității actului justiției, care se presupune că există în sistemul judecătoresc. Totuși, în urma diminuării caracteristicilor formei procesuale de apărare a drepturilor civile menționate *supra,* calitatea actului justiției poate scădea, ceea ce constituie și un factor pentru ca legiuitorul să diminueze și prioritatea formei judiciare de apărare a drepturilor civile prin modificarea competenței generale a mai multor organe jurisdicționale.

În paragraful 2.3. – *„Instituția competenței generale ca premisă a existenței formei private de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei”* – s-a conturat instituția competenței generale ca o premisă a existenței formei private de apărare a drepturilor civile.

Dintre toate aceste organe, activitatea cea mai pronunțat aplicată în apărarea drepturilor civile în cadrul formei obștești este arbitrajul. În cadrul arbitrajului vom explica mai detaliat că instituția competenței generale constituie o premisă de existență a formei private de apărare a drepturilor civile.

Competența generală se învederează ca o premisă de existență a formei private de apărare a drepturilor civile pornind de la reglementările privind arbitrabilitatea. O listă exhaustivă a litigiilor arbitrabile nu a fost posibil de stabilit, fapt ce indică doar asupra la aceea că doar stipularea unor criterii generale de stabilire a arbitrabilității este cea mai reușită modalitate de a delimita competența generală a arbitrajului, combinat cu indicarea expresă în legile speciale a posibilității soluționării litigiilor în arbitraj de care am vorbit în paragraful dedicat competenței generale contractuale din prezenta lucrare.

Pentru a asigura un cadru juridic previzibil privitor la delimitarea litigiilor arbitrale, este oportun de a fi stipulat în Legea nr. 23 din 22-02-2008 cu privire la arbitraj. Prin urmare, propunem *de lege ferenda* de a fi completat art. 3 cu alin. (2^1) din Lege nr. 23 din 22.02.2008 cu privire la arbitraj care să prevadă următoarele: „Nu pot face obiectul unei convenții arbitrale litigiile în care una din părți este o autoritate publică, cu excepțiile prevăzute de lege.”

În compartimentul 2.4. – *„Competența generală a organelor jurisdicționale administrative*

instituită în vederea apărării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei” – s-a conturat instituția competenței generale ca o premisă a existenței formei administrative de apărare a drepturilor civile.

Forma administrativă de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei constituie activitatea autorităților administrației publice realizată în cazurile prevăzute de lege în vederea apărării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei. Condiția esențială pentru existența acestei forme de apărare a drepturilor civile să fie prevăzută de lege pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime[40]. Prin activitatea unui organ exponent al puterii publice, apărarea drepturilor civile poate fi exercitată doar în cazul în care legea prevede această formă de apărare a drepturilor civile[41], care mai este definită și activitate administrativă[42]. Prin urmare, în lipsa unei reglementări speciale a competenței generale privind împuternicirea unui organ administrativ de apărare a drepturilor civile, această formă de apărare nici nu poate să existe, ceea ce o caracterizează drept o premisă a existenței sale.

Analizând modificările recente din legislația Republicii Moldova, în unele reglementări privind forma administrativă de apărare a drepturilor civile, în ultima perioadă de timp a fost restrânsă competența organelor administrative, iar în alte reglementări au fost lărgite aceste împuterniciri. Transmiterea împuternicirilor organelor administrative de a examina anumite cauze juridice ar reduce supraîncărcarea sistemului judecătoresc care persistă de mult timp în Republica Moldova.

Atribuirea în competența organelor administrative a unor cauze ce, la momentul actual, sunt examinate de către instanța de judecată, ar aduce următoarele avantaje:

- reducerea supraîncărcării instanțelor judecătorești;
- soluționarea cauzelor de către funcționarii publici care au o pregătire specializată în domeniul dat;
- cheltuieli mai mici la întreținerea activității organelor administrative pentru examinarea acestor cauze, dat fiind faptul că aparatul administrativ este asigurat și pentru îndeplinirea competenței comune acestora.

Considerăm oportun de a fi împuternicite mai multe organe administrative din Republica

[40] PRISAC, A. General competence is a premise for the existence of the administrative form and the mixed form of civil rights defense. In: *Актуальні Проблеми Права, Психології Та Педагогіки В Умовах Війни,* 13-14 aprilie 2023. Україна, Біла Церква, pp. 75-78.
[41] PRISAC, A. Formele de apărare a drepturilor civile. În: *Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Studii Europene din Moldova. Ediția I-a*. Chișinău: USEM, 2012, p. 5-13. ISSN 2345-1114. p. 11. [citat 12.01.23] Disponibil: https://usem.md/uploads/files/Activitate_%C8%98tiin%C8%9Bific%C4%83_USEM/Anale/Analele_I.pdf.
[42] КУШНИР, Валерий, СОСНА, Борис. Некоторые достоинства и недостатки Административного кодекса Республики Молдова. În: *Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice.* 2019, nr. 3(181), p. 109-110.

Moldova de a examina anumite cauze civile care, la momentul actual, sunt examinate de către instanțele judecătorești.

Din analiza reglementărilor jurisdicției administrative, am formulat două criterii importante în stabilirea cauzelor civile examinate de instanțele de judecată, ce ar putea fi atribuite prin lege spre examinare autorităților administrative: 1) legătura acestor cauze cu domeniul de activitate a acestui organ de stat; 2) excluderea încălcării unor drepturi fundamentale ale omului prin examinarea cauzei de organele administrative în loc de instanța de judecată. Astfel, pe lângă procesele menționate *supra,* propunem *de lege ferenda* modificarea unor prevederi legale ce țin de atribuirea în competența organelor administrative a următoarelor cauze:

- *constatarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă.* Organul de stare cvilă, de obicei, refuză de a corecta sau modifica înscrisurile în registrele de stare civilă, pe motiv că nu sunt competente de a constata acest fapt. În caz contrar, va constitui o depășire de competență. Totuși, pornid de la nivelul înalt de pregătire în domeniul actelor de stare civile, aceste autorități administrative sunt pregătite din punct de vedere profesional și ar putea soluționa la același nivel calitativ problema acestor inexactități ca și instanțele judecătorești.
- *determinarea domiciliului copilului minor*. În aceste procese, potrivit art. 63 alin. (3) Codul familiei, este obligatoriu ca instanţa judecătorească să ceară şi avizul autorităţii tutelare teritoriale, în a cărei rază teritorială se află domiciliul fiecăruia dintre părinţi. În practica judiciară[43], în majoritatea cazurilor, soluția instanței de judecată este asemănătoare concluziei expuse în avizul autorității tutelare, care din greșeală sunt atrase în proces în calitate de intervenient accesoriu, deși urmează a fi atrase în calitate de autorități publice pentru a depune concluzii în temeiul art. 74 din CPC.
- *cauzele civile cu privire la eliberarea ordonanței de protecție în privința unor măsuri de protecție.* Măsurile de protecție pe care le considerăm că urmează a fi împuternicit exclusiv organul de poliție de a fi aplicate sunt cele stipulate în art. 278^7 alin. (2) lit. a), b), c), d) și i) CPC.

În compartimentul 2.5. – *„Interconexiunea dintre diferite tipuri de competență generală și forma mixtă de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei”* – -a conturat instituția competenței generale ca o premisă a existenței formei mixte de apărare a

[43] Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-1390/20 din 25 noiembrie 2020. [citat 30.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=59141; Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-117/18 din 14 februarie 2018. [citat 30.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=42115; Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-1639/16 din 07 septembrie 2016. [citat 30.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=30591.

drepturilor civile.

Dat fiind faptul că reglementările privind competența în cadrul formei mixte de apărare a drepturilor civile sunt complexe prin adoptarea Codului administrativ al Republicii Moldova din 19.07.2018, în redacția sa inițială a fost urmărită simplificarea reglementărilor privind competența generală condițională în interacțiunea ei dintre împuternicirile organelor administrative și ale instanței de judecată. Aceasta s-a realizat prin eliminarea condiției de respectare obligatorie a procedurii prealabile de soluționare a cauzei pe cale extrajudiciară. În art. 208 alin. (1) Codul administrativ al Republicii Moldova, în redacția din 19.07.2018, stipula că în cazurile prevăzute de lege, pînă la înaintarea acțiunii în contencios administrativ, se va respecta procedura prealabilă. Deci, în principiu, a fost exclusă respectarea procedurii generale ca regulă generală, care putea fi obligatorie ca excepție în cazurile prevăzute de lege. Ulterior, prin Legea nr. 155 din 15.07.2022 pentru modificarea unor acte normative[44], a fost stipulată obligativitatea respectării procedurii prealabile, cu excepțiile prevăzute de lege. Deci, și în acest caz, la fel există niște reguli speciale pentru obligativitatea procedurii prealabile, ceea ce nu permite ca în toate litigiile patrimoniale să fie impusă concilierea prealabilă. Astfel, și în procedura contenciosului administrativ urmează să existe anumite reguli speciale la stabilirea obligativității procedurii prealabile, care să nu impună pentru toate procesele examinate în procedura contenciosului administrativ de a fi impusă procedura prealabilă.

În Capitolul 3 – *„Diversitatea criteriilor de delimitare a competenței generale a organelor jurisdicționale în dinamica normativă a Republicii Moldova”* – s-au analizat criteriile de delimitare a competenței generale a organelor jurisdicționale în Republica Moldova, evidențiindu-se caracterul lor dinamic în reglementarea lor legislativă. S-au revelat aceste criterii ca fiind învederate în felurile competenței generale. A fost abordată problematica delimitării competenței generale, în special prin prisma dejudiciarizării și dehibridizării competenței generale. În cele din urmă, a fost conceptualizată felul competenței generale prorogată atipică a unor organe jurisdicționale din Republica Moldova.

În compartimentul 3.1. – *„Învederarea criteriilor de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale în felurile competenței generale”* – a fost elucidată interacțiunea dintre criteriile de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale cu felurile competenței generale.

Ca rezultatul al cercetării prevederilor actelor legislative[45], care sunt semnificativ de

[44] Legea pentru modificarea unor acte normative: nr. 155 din 15 iulie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2022, nr. 246-250, art. 474. [citat 03.02.23]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132548&lang=ro.

[45] Codul de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 225 din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr. 111-115, art. 451; Codul civil al Republicii Moldova: nr. 1107 din 06 iunie 2002. În: *Monitorul*

dinamice[46], și a doctrinei[47] relevante instituției juridice analizate, am observat că problema sistematizării și definirii criteriilor de delimitare a competenței generale i-a revenit doar doctrinei, care a fost apreciată[48] ca una dinamică în acest domeniu. Din acest considerent, interacțiunea criteriilor pe care le aplică legislatorul în delimitarea competenței generale o identificăm în literatura de specialitate, în particular la clasificarea felurilor competenței generale. Astfel, în acest capitol, vom analiza criteriile de delimitare a competenței generale, inclusiv prin prisma felurilor competenței generale.

În ansamblu și rezumativ, I. Osipov sistematizează felurile competenței generale într-un mod complex, pe care îl susținem, însă urmărim să-l completăm. Potrivit autorului, competența generală se împarte în două mari categorii: I – competența generală *comună;* II – competența generală *specială*. Cea specială este compusă din două feluri de competență generală: 1) competența generală unică (exclusivă); 2) competența generală multiplă. La rândul său, competența generală multiplă include următoarele categorii: a) competența generală alternativă; b) competența generală imperativă sau condițională; c) competența generală contractuală[49]. Aici, pornind de la reglementările art. 37 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, urmează de mai adăugat și a cincea, fel denumit „Competența generală în judecarea pretențiilor conexe".

În opinia noastră, criteriile de competență generală comună sunt aplicate în delimitarea competenței de drept comun și a instanțelor specializate, care, însă, sunt mai eficiente dacă sunt încorporate în norme speciale. Am definit competența generală comună ca fiind acel fel de competență ce are la bază niște criterii generale de delimitare a împuternicirilor organelor de

Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 82-86, art. 661. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 66-75, art. 132; Codul familiei: nr. 1316 din 26 octombrie 2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 47-48, art. 210. [citat 11.01.2023]; Codul muncii al Republicii Moldova: nr. 154 din 28 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162, art. 648.

[46] BÂCU, Adelina. *Drept procesual civil. Partea generală.* Chișinău, 2013. p. 97.

[47] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственности и подсудности гражданских дел. Москва: Госюриздат, 1962. 38 с. с. 6; ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с; НОРКИНА, Елена. Подведомственность как общеправовая категория. Автореферат дис. кандидата юрд. наук. Саратов, 2010. 23 с; БУРОВА, Инна Леонидовна. Подведомственность дел арбитражным судам. Дис. кандидата юрд. наук. Санкт-Петербург, 2005. 186 с; ВЛАСОВА, А. (отв. ред.). Гражданское процессуальное право Российской Федерации, учебник. Москва: Издат. Юрайт – 2003, 448 с.; FODOR, Maria. *Drept procesual civil: teoria generală, judecata în primă instanță, căile de atac, mijloace procesuale de asigurare a unei practici judiciare unitare, proceduri speciale, arbitraj: reglementare, doctrină, grile*. București: Universul Juridic, 2014. 756 p. 210; BELEI Elena, BORȘ Ana, CHIFA Felicia [et al.]; red. șt. COJUHARI Alexandru. Drept procesual civil. Partea Generală. Chișinău: S. n., 2016. 464 p.; LEȘ, Ioan. *Drept procesual civil.* București: Ed. Lumina Lex, 2002. 695 p.; MĂGUREANU, Florea. *Drept procesual civil.* Ediția a VI-a. București: Ed. ALL BECK, 2002. 648 p.; GHEORGHE-LIVIU, Z. Competența materială, Capitolul I, art. 94-147. În: Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat. Vol. 1-526. București: Universul Juridic, 2013. 1314 p.

[48] БУРОВА, Инна Леонидовна. Подведомственность дел арбитражным судам. Дис. кандидата юрд. наук. Санкт-Петербург, 2005. 186 с. с. 43.

[49] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с. ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственности и подсудности гражданских дел. Москва: Госюриздат, 1962. 38 с. с. 39.

jurisdicție. Acest fel de competență generală identifică un grup larg de cauze ce intră în competența unuia sau altui organ de justiție.

Autorul P. Drujkov[50]a pus la baza competenței generale comune următoarele două criterii[51], care, din cele stabilite de noi, au stat la baza delimitării împuternicirilor organelor de jurisdicție mult timp în sistemul de drept al Republicii Moldova:

1) caracterul raporturilor juridice din care s-a născut litigiul;

2) componența subiectivă a părților la delimitarea competenței instanțelor de judecată și a altor organe jurisdicționale.

Criteriile respective au fost aplicate la delimitarea împuternicirilor instanțelor de drept comun de instanțele judecătorești economice în redacția inițială a Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Astfel, dispozițiile art. 29 alin. (1) lit. a) Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, în redacția din 12 iunie 2003, stipulau următoarele: „Instanțele judecătorești economice judecă litigiile economice ce apar din raporturi juridice civile, financiare, funciare, din alte raporturi dintre persoane juridice, persoane fizice care practică activitate de întreprinzător, fără a se constitui persoană juridică, având statut de întreprinzător individual, dobândit în modul stabilit de lege”. Legiuitorul moldav a utilizat, în acest caz, atât criteriul obiectiv, cât și criteriul subiectiv.

Lipsa în legislația Republicii Moldova a acestora prezintă avantajul că ar exclude orice factor de coruptibilitate la aplicarea unor norme generale, ce ar putea genera soluții contradictorii în stabilirea competenței organului jurisdicțional. Aceasta vine în consonanță cu cele stipulate în pct. 25 din Anexa nr. 5 a „Metodologiei de efectuare a expertizei anticorupție a proiectelor de acte normative” din 20 octombrie 2017 a Colegiului Centrului Național Anticorupție[52], care prevede un factor de coruptibilitate denumit „*Atribuții care admit derogări și interpretări abuzive*,” Care sunt acele atribuții ale entităților publice formulate de o manieră ambiguă, determinând posibilitatea de a le interpreta diferit în mai multe situații, inclusiv de a le interpreta în versiunea preferată sau de a deroga de la ele. Formularea neclară a atribuțiilor entității publice generează posibilitatea alegerii de către agentul public a interpretării celei mai convenabile atribuțiilor sale, fără a ține seama de alte interese legitime și spiritul legii, executarea căreia urmează să o asigure prin activitatea sa”.

---

[50] ДРУЖКОВ, П. С. Судебная подведомственности споров о праве и иных првовых вопросов, рассматриваемых в порядке гражданского судопроизводства. Автореферат дис. кандидата юрд. наук. Сверловск, 1966, 22 с. с. 7.

[51] *Ibidem*.

[52] Hotărârea Colegiului Centrului Național Anticorupție cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a expertizei anticorupție a proiectelor de acte normative și a Metodologiei de efectuare a expertizei anticorupție a proiectelor de acte normative departamentale: nr. 6 din 20 octombrie 2017 (Anexa nr. 1). [citat 02.02.2023]. Disponibil: https://www.cna.md/public/files/2017_metodol_rea/Hot.Colegiul_CNA_nr.6_din_20.10.2017.pdf.

În ceea ce ne privește, nu recomandăm încorporarea din nou a acestor criterii în legislația procesuală a Republicii Moldova. Vedem introducerea lor în reglementările naționale ale acestor criterii doar prin materializarea lor în regulile speciale de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale, care ar permite o determinare cu exactitate a competenței pornind de la caracterul specific al activității organelor jurisdicționale.

În paragraful 3.2. – *„Dualitatea competenței generale exclusive a instanțelor judecătorești în legislația Republicii Moldova”* – ridicăm problema unei incertitudini legată de o dualitate de competență, deoarece, la momentul actual, în legislația Republicii Moldova indicarea unui organ jurisdicțional de a soluționa un litigiu civil nu semnifică de fiecare dată că doar acest organ este împuternicit să examineze această cauză. Folosim cuvântul „dualitate” fiindcă îl considerăm potrivit pentru a exprima incertitudinea determinării unor împuterniciri ale organelor jurisdicționale de a soluționa cauze civile, atunci când nu este clar dacă poate fi examinată sau soluționată de un organ jurisdicțional sau altul.

Societatea, inclusiv moldovenească, mereu a fost interesată de a asigura cetățenii săi cu măsuri de autoritate în soluționarea cauzelor civile[53], factor ce a determinat esențial de a completa prevederile art. 15 Codul civil al Republicii Moldova[54], ce anterior a creat situații de incertitudine în determinarea împuternicirilor organelor jurisdicționale. Regula generală stipulată în art. 15 alin. (1) Codul civil al Republicii Moldova este că apărarea drepturilor civile încălcate se face pe cale judiciară. Deci, legea civilă nu prevede pentru fiecare drept separat organul jurisdicțional ce va fi împuternicit de a-l apăra, dar prevede o regulă comună pentru apărarea drepturilor civile încălcate care se referă la forma judiciară. Totuși, problema e că atunci când legea prevede expres că instanța de judecată va soluționa litigiul, nu înseamnă că de fiecare dată acest litigiu nu poate fi examinat și de arbitraj. Astfel, în raport cu instanța de judecată și arbitrajul, în literatura de specialitate autohtonă s-au menționat următoarele: „Indicarea în lege a competenței instanţelor judecătoreşti de a soluționa litigii civile în sensul larg nu ar trebui să aibă vreun impact asupra arbitrabilităţii lor. Credem că indicarea expresă în art. 10 alin. (1) Codul civil al Republicii Moldova a căii judiciare de soluţionare a litigiilor civile în sens larg se înţelege ca fiind posibilă soluţionarea litigiilor în aceeaşi materie civilă şi pe cale arbitrală (prin încheierea convenţiei arbitrale). Urmând această logică, aceeaşi interpretare va fi aplicată şi în alte cazuri, când legea stabileşte instanţa de judecată ca şi autoritate competentă pentru soluţionarea litigiilor. Această interpretare extensivă, totodată, creează riscul că vor fi considerate arbitrabile şi litigiile care prin obiectul lor nu pot fi

[53] DE SAULLES, D. *Reforming civil procedure: the hardest path*. Osford: Hart Publishing, 2019, p. 4.
[54] PRISAC, A. The Duality of the Exclusive General Jurisdiction of Courts and other Jurisdictional Bodies in the Republic of Moldova. In: *Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 270-277. In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 263-269.

arbitrabile[55](remarcăm că prevederile art. 15 Codul civil al Republicii Moldova până la redacția din 01.03.2019 erau sub numărul 10). Deci, atunci când se face mențiunea expresă în lege la instanța de judecată de a fi competentă la examinarea anumitei cauze civile, această referință presupune că se referă și la competența altor organe de jurisdicție de a soluționa această cauză. Deci, problema pusă de noi indică asupra dualității competenței generale exclusive, care nu exprimă doar competența instanței de judecată de a soluționa un anumit litigiu.

Deși, prevederile art. 15 alin. (4) Codul civil al Republicii Moldova stipulează că referințele din Codul civil al Republicii Moldova la un judecător sau la o instanță de judecată sunt referințe și la alte organe de jurisdicție competente în condițiile legii, totuși, din sintagmele menționate *supra* ce fac referință la o instanță de judecată, interpretate sistemic nu pot fi considerate și referințe la alte organe de jurisdicție inclusiv, nici la arbitraj.

În urma unei interpretări sistemice a prevederilor art. 97 alin. (1) din Codul civil al Republicii Moldova stabilim că acestea nu pot fi aplicate în sensul art. 15 alin. (4) CC. Prin urmare, prevederile art. 15 alin. (4) CC aduc o noutate demult așteptată pentru competența generală exclusivă a instanțelor de judecată, însă acestea urmează a fi perfecționate în vederea delimitării sintagmelor care se referă la o instanță de judecată, dar care nu constituie și referințe la alte organe de jurisdicție de sintagmele care au un caracter dual.

Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* de a fi completate prevederile art. 15 alin. (4) Codul civil al Republicii Moldova cu următoarea propoziție: „Aceste prevederi nu sunt aplicabile în situația când prin interpretarea în mod sistemic nu se admite soluționarea cauzei civile de un alt organ jurisdicțional decât instanța de judecată".

În compartimentul 3.3. – *„Eliminarea dualității competenței generale exclusive la delimitarea competenței Curții Constituționale a Republicii Moldova de competența instanțelor de judecată"* – s-a abordat problema delimitării competenței Curții Constituționale a Republicii Moldova și a instanțelor judecătorești, care urmează a fi filtrată de anumite reglementări ce produc anumite interpretări duale.

Granițele dintre competența Curții Constituționale și ale instanțelor judecătorești urmează a fi unele ce exclud anumite ambiguități sau dualitatea competenței și a unor altor organe jurisdicționale[56]. Astfel, deși este bine cunoscut că de la controlul constituționalității actelor

[55] MARTIN, C. Arbitrabilitatea litigiilor în materie de societăți comerciale. În: *Revista Națională de Drept.* 2018, nr. 10-12(216-218), p. 40.

[56] PRISAC, A. The Inadmissibility of the Duality of the Exclusive General Competence of the Constitutional Court of the Republic of Moldova in Relation to the Powers of the Courts In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 270-277. In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 263-269.

normative, inclusiv pe calea ridicării excepției de neconstituționalitate, sunt exceptate hotărârile Parlamentului, decretele Președintelui Republicii Moldova, dispozițiile Guvernului cu caracter, individual[57], totuși Curtea Constituțională a Republicii Moldova desfășoară o practică neuniformă în această privință. Legislatorul urmează să excludă reglementări cu caracter general ce stabilesc obiectul controlului constituționalității actelor normative, fiindcă acestea, prin natura lor, nu pot să admită dualitatea competenței generale exclusive a Curții Constituționale.

O problemă existentă în practica judiciară a Republicii Moldova este că limita dintre obiectul jurisdicției constituționale și obiectul controlului legalității de instanța de judecată în procedura contenciosului administrativ în multe cauze ține de interpretările date de Curtea Constituțională, dar nu este clar stipulată în art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova și art. 190 lit. a) din Codul administrativ al Republicii Moldova. Pentru a nu a fi admise astfel de interpretări contradictorii, legislatorul urmează să revizuiască prevederile art. 190 lit. a) Codul administrativ al Republicii Moldova, pentru a fi stipulate clar, pe de o parte, ce hotărâri ale Guvernului și decrete ale Președintelui Republicii Moldova pot face obiectul unei acțiuni civile în instanțele judecătorești, iar pe de altă parte, ce hotărâri ale Guvernului și decrete ale Președintelui Republicii Moldova pot face obiectul jurisdicției constituționale. În acest scop, propunem *de lege ferenda* de a fi completate prevederile art. 190 lit. a) din Codul administrativ al Republicii Moldova cu următoarea sintagmă: „cu caracter normativ". Astfel, toate decretele Președintelui Republicii Moldova, hotărârile şi ordonanţele Guvernului și hotărârile Parlamentului cu caracter normativ vor face obiectul controlului de constituționalitate, iar cele cu caracter individual vor face obiectul controlului de legalitate în instanțele judecătorești.

În compartimentul 3.4. – *„Competența generală condițională – impunerea unei consecutivități sau a unei condiții de respectare a procedurii prealabile în legislația Republicii Moldova"* – a fost definită competența generală condițională în Republica Moldova ca fiind o impunere a unei consecutivități, dar nu ca o condiție de respectare a procedurii prealabile așa cum este definită în literatura de specialitate autohtonă.

În literatura de specialitate a Federației Ruse, în care s-au făcut cercetări de pionierat la competența generală condițională, există două opinii fundamentale cu privire la definirea acestui fel de competență generală.

[57] PRISAC, A. Excepția de neconstituționalitate în lumina Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. În: *Materialele Conferinței Științifice Interuniversitare a Tinerilor Cercetători „Evoluția constituționalismului în Republica Moldova".* Chișinău, USEM, 27 aprilie 2018, p. 12.

Potrivit primei opinii, aceasta presupune aptitudinea prevăzută de lege a instanței de judecată de a soluționa o anumită cauză civilă numai la îndeplinirea condiției[58]– *respectarea procedurii de soluționare prealabilă a cauzei pe cale extrajudiciară.*

Într-o altă opinie, competența generală condițională este privită drept o competență generală imperativă, care prevede posibilitatea de a fi examinată pricina civilă de mai multe organe jurisdicționale în *consecutivitatea* prevăzută de lege. Examinarea cauzei de către un anumit organ jurisdicțional constituie o condiție obligatorie pentru a fi examinat de către organul jurisdicțional următor[59]. Deci, în cazul primei opinii, accentul în definirea acestui fel de competență generală este pus pe îndeplinirea condiției respectării procedurii prealabile, iar potrivit celei de a doua opinii, se evidențiază respectarea unei consecutivități a adresării la organele jurisdicționale competente.

Structural, competența generală condițională așa este după esență, ce impune o adresare în ordine consecutivă către organele jurisdicționale și nu poate fi confundată cu o simplă soluționare pe cale extrajudiciară a pretențiilor în scopul tranșării litigiului în lipsa instanței de judecată. O astfel de greșeală există și în literatura de specialitate autohtonă[60], atunci când catalogheză condiția respectării procedurii prealabile de soluționare a cauzei pe cale extrajudiciară ca fiind un indicator al existenței competenței generale condiționale. Deci, nu în fiecare caz când se impune condiția respectării procedurii de soluționare prealabilă a cauzei pe cale extrajudiciară suntem în prezența competenței generale imperative (condiționale).

Prin Codul administrativ al Republicii Moldova, în redacția inițială, s-a exclus regula ce impunea, în majoritatea cazurilor, respectarea procedurii prealabile în contenciosul administrativ și s-a stipulat doar că aceasta este obligatorie doar în cazurile prevăzute de lege (art. 208 Codul administrativ al Republicii Moldova). Ceea ce, în viziunea noastră, era corect, fiindcă doar în unele cazuri prevăzute de lege legislatorul putea să impună de a respecta procedura prealabilă, atunci când pentru autoritatea publică a cărui act administrativ constituie obiectul controlului judecătoresc, legislatorul promova o anumită politică administrativă specifică. Această politică ar putea consta în ridicarea nivelului de calitate a actelor administrative dintr-un anumit domeniu până a fi supuse unui control judecătoresc. Păstrarea conceptului de impunere a procedurii prealabile indică asupra unei stagnări în dezvoltarea reglementărilor privind contenciosul administrativ. Este necesar de păstrat procedura prealabilă doar pentru unele cauze prevăzute de

[58] ЖУЙКОВ М. В. *Судебная защита прав гражданин и юридических лиц. Москва: Городец, 1997,* с. 7.
[59] ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственность юридических дел.* Учебное Пособие. Свердловск, 1973. с. 46-51.
[60] BELEI, E., BORȘ A., FELICIA, C. [et al.]; red. șt.: Alexandru Cojuhari. *Drept procesual civil. Partea generală.* Chișinău: S.n. 2016, p. 141-142.

lege, cum ar fi cele ce constituie un domeniu nou pentru administrația publică, de exemplu, actele emise de Autoritatea Națională de Integritate ce constituie un domeniu relativ nou pentru Republica Moldova, ce ar impune o anumită perioadă pentru deprinderea anumitor abilități de către funcționarii publici din cadrul acestei autorități publice.

Considerăm rațional, din punctul de vedere al specificului competenței generale condiționale, să nu fie impusă de lege procedura prealabilă la contestarea în instanța de judecată a actelor normative ale autorităților publice, fiindcă nici nu poate să existe un organ jurisdicțional, decât emitentul actului normativ constestat care să înlocuiască acest din urmă organ de a adopta un act administrativ cu caracter normativ. Toate acestea, întrucât adoptarea reglementărilor normative sunt prin esență atribuții ale organului împuternicit prin lege de a reglementa un anumit domeniu al relațiilor sociale. Unicul organ jurisdicțional legitim de a anula actul administrativ normativ, pe calea acțiunii în control normativ[61], dar nu de a reglementa în locul organului administrativ emitent, este instanța de judecată, fiindcă este împuternicită de a îndeplini controlul normativ.

Deoarece procedura prealabilă se impune cu vehemență în virtutea unei veritabile consecutivități a competenței generale imperative (condiționale), propunem *de lege ferenda* de a reveni la varianta inițială a reglementărilor art. 208 alin. (1) Codul administrativ, care constituia o variantă modernă și fundamentată a impunerii obligativității procedurii prealabile doar în cazurile prevăzute de lege. Astfel, propunem de a modifica prevederile art. 208 alin. (1) Codul administrativ și de a stipula următoarele: „În cazurile prevăzute de lege, până la înaintarea acțiunii în contencios administrativ, se va respecta procedura prealabilă".

În paragraful 3.5. – *„Competența generală alternativă fundamentată pe dreptul procesual alternativ restrâns al părților"* – s-a relevat interacțiunea dintre dreptul procesual alternativ și competența generală alternativă.

În viziunea noastră, dreptul procesual alternativ al competenței generale alternative poate fi exercitat doar dacă legea prevede cel puțin două organe jurisdicționale la care se poate adresa persoana pentru soluționarea cauzei civile. La fel, un fundament de exercitare al acestui drept procesual alternativ al justițiabilului, în opinea noastră, este principiul *electa una via, non datur recursur ad alteram,* care tradus în limba română „alegerea unei căi nu-i perimte de a alege o altă cale". Acest principiu derivă dintr-o locuţiune latină folosită pentru a desemna limitarea dreptului celor care urmează a se adresa justiţiei, când legea indică două sau mai multe instanţe competente

[61] JIMBEI, Ina. Felurile de acțiuni în contenciosul administrativ. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională, 10-11 nov. 2020. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova*, p. 169.

de a alege şi sesiza prin acţiunea lor numai pe una dintre ele. *Stricto sensu*, [...] vizează stingerea dreptului de opţiune; odată ce ai ales o cale, respectiv competenţa unei instanţe, nu-ţi este îngăduit de a mai recurge la alta[62]. Principiul dat a fost dezvoltat în jurisprudența CtEDO în cauza *Iorgulescu contra României*[63], care în ansamblu a statuat că atât timp cât o persoană a găsit soluționarea litigiului său în faţa unei instanţe administrative, statul nu are obligaţia să îi permită utilizarea şi a unei alte căi de recurs jurisdicţional[64]. Deci, dacă în virtutea competenței generale alteranative justițiabilul a ales adresarea către un alt organ jurisdicțional prevăzut de lege, decât instanța de judecată pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime, acesta nu mai este în drept să mai pretindă realizarea dreptului de acces la justiție pentru soluționarea litigiului său. Justițiabilul va fi în drept doar de a contesta în instanța de judecată hotărârea organului jurisdicțional ales de el.

În paragraful 3.6. – *„Dejudiciarizarea cauzelor civile în virtutea dreptului procesual alternativ al părţilor – tendință actuală în Republica Moldova”* – este prezentată importanța și particularitățile dejudiciarizării cauzelor civile din Republica Moldova și s-a reliefat funcția esențială a dreptului procesual alternativ în realizarea ei.

Dejudiciarizarea și judiciarizarea constituie două mișcări opuse, ce pot evolua diferit de la o etapă la alta de dezvoltare a umanității și pot coexista paralel. Judiciarizarea a existat de-a lungul secolului XX[65], însă dejudiciarizarea este tentința actuală în mai multe sisteme de drept ale diferitelor state, în special în Republica Moldova. Judiciarizarea pune în centrul atenției instanțele de judecată prin lărgirea competenței generale a acestora în raport cu alte organe jurisdicționale. Însă, prin dejudiciarizare, se urmărește sporirea aplicării căilor alternative de soluționare a litigiilor și simplificarea procedurilor judiciare, tendință ce observăm că există și în Republica Moldova. Eficientizarea reglementărilor privind competența generală contractuală va contribui la dejudiciarizarea intensă a formelor de apărare a drepturilor civile.

Dreptul procesual alternativ al părților în reglementările competenței generale contractuale este unul deplin, fiindcă implică voința ambelor părți la alegerea organului jurisdicțional, iar acesta din urmă nu are doar o funcție consultativă[66], dar de a soluționa litigii. Această deplinătate conferă

---

[62] LegeAZ. net. Legea de la A la Z. © 2022. [citat 29.04.2023]. Disponibil: https://legeaz.net/dictionar-juridic/electa-una-via-non-datur-recursus-al-alteram.
[63] Décision sur la recevabilité de la requête no 59654/00 Iorgulescu contre la Roumanie [online]. Cour européenne des Droits de l'Homme (troisième section). Strasbourg, 13 janvier 2005. [citat 29.04.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22IORGULESCU%22],%22itemid%22:[%22001-68131%22]}.
[64] LegeAZ. net. Legea de la A la Z. © 2022. [citat 29.04.2023]. Disponibil: https://legeaz.net/hotarari-cedo/iorgulescu-contra-romaniei-n02.
[65] CINAMONTI, S., PERRIER, J.-B. *Les enjeux de la déjudiciarisation.* Lextenso éditions, LGDJ, 2019, p. 6.
[66] MOREIRA, F., C. The advisory role of international courts in the evolution of human rights law. În: *Tribuna Juridica.* Volumul 12, 2022, nr. 4, p. 443.

o încredere în nepărtinirea și independența organului jurisdicțional ales de părțile litigiului, fiindcă specificul societății de azi[67] impune acordarea acestei posibilități subiecților raportului juridic-litigios. Însă în privința dejudiciarizării, aceasta nu poate fi totală în privința alegerii arbitrajului drept cale alternativă de soluționare a litigiilor. Doar unele litigii pot fi soluționate pe calea arbitrajului.

În legislația procesuală civilă a Republicii Moldova, identificăm acest drept la alegerea competenței unor organe jurisdicționale doar la fundamentul competenței generale alternative, iar în ceea ce privește competența jurisdicțională, de acest drept nu se bucură părțile, fiindcă prin Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova[68] a fost exclus art. 41 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova[69] denumit „competența contractuală", ce se referea la competența jurisdicțională teritorială contractuală. Credem că s-a exclus, deoarece aceasta a fost politica statului la reglementarea competenței jurisdicționale, care, probabil, urmărește stabilitatea în determinarea instanței judecătorești competente de a examina cauza civilă. Însă a fost păstrată competența generală contractuală, fiindcă această, stabilește competența în privința cauzelor civile ce cuprind o sferă mai largă decât competența jurisdicțională, inclusiv a arbitrajului, care dacă ca ar fi exclusă, ar aduce atingere principiilor admise într-o societate democratică, totodată va determina creșterea nivelului de judiciarizare.

Considerăm că limitele dreptului procesual alternativ deplin al părților ar fi însăși arbitrabilitatea litigiului, precum și principiile acesteia[70], care întrunește o totalitate de exigențe și criterii pentru a determina litigiul ce poate fi soluționat pe calea arbitrajului. Inclusiv, acest drept există și în cazul arbitrabilității administrative, ce poate apărea în legătură cu încheierea unui contract administrativ[71]. Aceste limite, în special, sunt stipulate în art. 3 din Legea cu privire la arbitraj nr. 23 din 22.02.2008. Cu alte cuvinte, există următoarele elemente ale competenței generale contractuale la alegerea soluționării cauzei pe calea arbitrajului ce urmează să interacționeze reciproc: 1) dreptul procesual alternativ deplin al părților; 2) clauza compromisorie sau compromisul; 3) arbitrabilitatea.

---

[67] KHOTYNSKA-NOR, O., IZAROVA, I. To reach sustainable justice with Millennials: example of Ukraine. În: *Tribuna Juridica.* Volumul 12, 2022, nr. 4, p. 458.
[68] Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 244 din 21 iulie 2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2006, nr. 178-180, art. 814.
[69] Codul de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 225 din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr. 111-115, art. 451.
[70] COZAC, Sofia Elena. Arbitrability of disputes and jurisdiction of arbitrators. In: *Revista de științe juridice,* 2018, nr. 1. pp. 232 p.
[71] BRAVO, B., M.., MOREIRA, F. C. Scope and limits of the administrative act arbitrability. În: *Tribuna Juridica.* Volumul 9, 2019, nr. 1, p. 443.

Opinăm, principiul *electa una via non, datur recursur ad alteram* se regăsește la baza competenței generale contractuale în cazul existenței convenției de arbitraj, pornind de la prevederile art. 9 alin. (1) din Legea cu privire la arbitraj nr. 23 din 22.02.2008, ce stipulează: „Instanţa de judecată unde este intentată acţiunea privind litigiul care constituie obiectul unei convenţii de arbitraj, la solicitarea unei părţi făcută nu mai târziu de prima sa declaraţie asupra fondului litigiului, scoate cererea de pe rol şi trimite litigiul spre soluționare în arbitraj, cu excepția cazului în care instanţa de judecată constată că acea convenţie este nulă, nevalabilă sau nesusceptibilă de executare". Acest lucru este justificat de autoritatea și binele suprem al întregului sistem judiciar – inclusiv părțile la proces – precum şi stabilitatea, şi transparenţa raporturilor juridice. Ar fi în detrimentul părților și sistemului judiciar dacă s-a pronunțat o altă hotărâre în ciuda altei hotărâri deja existente[72]. Deci, din momentul încheierii unei convenții arbitrale, părțile au ales un organ jurisdicțional, adică arbitrajul, ceea ce împiedică una din părți de a se adresa către instanța de judecată sau către un alt organ jurisdicțional. Totuși, acest temei de inadmisibilitate nu operează de drept, ci urmează de a fi aplicat pe cale de excepție procedurală prin invocarea ei de către partea interesată în instanța de judecată. Excepția dată poate fi invocată nu mai târziu de prima sa declarație asupra fondului litigiului, ceea ce în coroborare cu prevederile art. 267 lit. e) Codul de procedură civilă al Republicii Moldova înseamnă că pârâtul poate ridica această excepție doar în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare.

O altă limită esențială a dreptului de a alege arbitrajul în virtutea competenței generale contractuale este că autoritățile publice nu se bucură de acest drept și nu pot evita regulile privind competența jurisdicției naționale, fiind reguli ce se referă la competența generală exclusivă. Această limită există în majoritatea statelor din sistemul de drept continental, inclusiv în România[73] și Republica Moldova. Dejudiciarizarea în această privință este evidentă și nu coexistă judiciarizării.

În paragraful 3.7. – *„Aplicarea regulilor privind competența generală dinamică și identificarea ei în sistemul de drept al Republicii Moldova"* – este conceptualizat felul competenței generale dinamice pornind de la reglementările naționale.

Competența generală dinamică este definită de noi ca fiind acea competență ce delimitează împuternicirile organelor de jurisdicție în funcție de anumite criterii variabile și în cele mai multe cazuri esența lor este stabilită în urma interpretării în ansamblu a mai multor norme de drept sau potrivit unor criterii generale a căror aplicare depinde de aprecierea instanței de judecată. Acest

[72] GOLAB, A. Inadmissibility of civil proceedings and access to court. În: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2019, nr. 2(3), p. 91.
[73] SĂRARU, C., S. Arbitration settlement of disputes concerning administrative contracts in Romania. În: *Tribuna Juridica.* Volumul 8, 2018, Special Issue, p. 227.

fel de competență generală nu există în literatura de specialitate, însă noi îl adăugăm la toate celelalte feluri, fiindcă oportunitatea existenței lui derivă din următoarele[74]: 1) felurile de competență generală clasice până în momentul actual nu cuprind toate criteriile de delimitare a împuternicirilor organelor de jurisdicție; 2) legislația privind competența generală este într-o modificare permanentă, iar expunerea unor feluri de competență generală în forma unui sistem închis și conservatist nu caracterizează această instituție juridică; 3) legiuitorul la fiecare etapă de dezvoltarea a relațiilor sociale dezvoltă noi criterii de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale, care ar putea să nu se încadreze în cadrul felurilor clasice ale competenței generale; 4) criteriile de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale sunt atât de diverse, încât nu pot fi înglobate în forma unor feluri abstracte ale competenței generale.

În paragraful 3.8. – *„Dehibridizarea competenței generale prin aplicarea criteriilor de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale”* – este definit conceptul de hibridizare și cel de dehibridizare a competenței generale. De asemenea, sunt analizate unele criterii pentru realizarea eficientă a dehibridizării competenței generale a organelor jurisdicționale din Republica Moldova.

Hibridizarea împuternicirilor organelor jurisdicționale constituie acel amestec a diferitelor împuterniciri specifice și nespecifice a unor organe jurisdicționale determinate de imperfecțiunea ei, fie de conceptualizarea incorectă a competenței acestor organe. Dehibridizarea constituie acțiunea inversă a hibridizării realizată în scopul determinării clare a împuternicirilor organelor jurisdicționale. Noi, recunoscând indubitabil caracterul negativ al hibridizării competenței generale, considerăm că acesta se poate minimaliza prin promovarea politicii legislative de dehibridizare a competenței organelor jurisdicționale, care, în concret, se poate realiza prin instituirea unor criterii riguroase de delimitare a competenței generale a organelor jurisdicționale.

Am analizat criteriile de delimitare a competenței generale prin prisma formulării lor ca reguli ce urmează a fi puse la baza dehibridizării competenței generale a organelor jurisdicționale. Specific pentru criteriile expuse de noi este că acestea pornesc prioritar de la delimitarea competenței generale a instanțelor de judecată față de competența altor organe jurisdicționale, fiindcă primele ocupă un loc central în sistemul organelor jurisdicționale, având o sferă de aplicare ce derivă din caracterul de drept comun al procedurii civile și al procesului penal ce a fost desprins de la reglementările procedurii civile. Aceste criterii sunt: 1. Obiectul examinării și soluționării în activitatea organului jurisdicțional să fie specific activității acestuia; 2. Calitatea subiecților raportului juridic să fie apropiată obiectului examinării în activitatea organului jurisdicțional; 3.

[74] PRISAC, A. Felurile competenței generale. In: *Vector European,* 2023, nr. 2, pp. 28-31.

Existența sau lipsa unor litigii de drept; 4. Existența unei convenții încheiate între părțile litigiului; 5. Forța juridică a actului normativ contestat. La analiza fiecărui criteriu sunt evidențiate aspectele practice problematice privind aplicarea acestora.

În paragraful 3.9. – *„Competența generală prorogată atipică a unor organe jurisdicționale din Republica Moldova”* – a fost conceptualizat acest fel al competenței generale și am analizat unele împuterniciri nespecifice unor organe jurisdicționale din Republica Moldova.

Definim competența generală prorogată atipică a organelor jurisdicționale ca fiind extinderea competenței unei instanțe sau a unui alt organ jurisdicțional asupra unor cauze care în mod obișnuit nu ar corespunde specificului specializării acesteia potrivit legii. La fel, deosebim competența generală prorogată atipică legală și competența generală prorogată atipică ilegală. Competența prorogată atipică legală este reglementată de lege și nu aduce atingere principiilor fundamentale ce stau la baza întregului sistem a organelor jurisdicționale. Însă competența prorogată atipică ilegală este cea care este extinsă ilegal prin interpretarea eronată a legii și practici periculoase, care, de regulă, afectează principiul înfăptuirii justiției exclusiv de instanța de judecată.

În Capitolul 4 – **Efectele încălcării regulilor cu privire la competența generală în contextul reglementărilor interramurale** – sunt analizate efectele încălcării regulilor privind competența generală a unor organe jurisdicționale, în special a instanței de judecată.

În paragraful 4.1. – *„Considerații generale privind efectele încălcării regulilor privind competența generală”* – a fost făcută prezentarea modalității de cercetare a fiecărui efect al încălcării competenței generale a organelor jurisdicționale.

În compartimentul 4.2. – *„Efectele încălcării regulilor privind competența generală a instanțelor de judecată”* – sunt analizate următoarele efecte ale încălcării competenței generale a instanțelor de judecată: declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ; refuzul de a primi cererea chemare în judecată; restituirea cererii de chemare în judecată; încetarea procesului; scoaterea cererii de pe rol; casarea hotărârii judecătorești sau a deciziei instanței de apel.

În compartimentul 4.2.1. – *„Declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ și refuzul de a primi cererea de chemare în judecată ca efecte procesuale dublate”* – pe lângă analiza acestor două efecte ale încălcării competenței generale ale organelor jurisdicționale este evidențiată inadvertența dublării acestora în reglementările legislației procesuale ale Republicii Moldova.

Declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ, întemeiată pe faptul încălcării competenței generale, este stipulată în art. 207 alin. (2) lit. e) Codul administrativ al

Republicii Moldova, ce prevede: „Acțiunea în contencios administrativ se declară inadmisibilă în special când reclamantul nu poate revendica încălcarea, prin activitatea administrativă, a unui drept în sensul art. 17 din Codul administrativ al Republicii Moldova.” Acest efect procesual ne-a atras atenția că în legislația Republicii Moldova sensul *refuzului* de a primi cererea de chemare în judecată și al declarării *inadmisibilității* acțiunii în contenciosul administrativ în temeiul art. 207 alin. (2) lit. e) Codul administrativ al Republicii Moldova au același sens din punctul de vedere al menirii fiecărei soluții procesuale date de instanța de judecată pe parcursul procesului și al efectelor procesuale pe care le produc. Cu alte cuvinte, declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ în toate temeiurile stipulate în art. 207 alin. (2) Codul administrativ al Republicii Moldova cuprinde două categorii procesuale camuflate, dar redenumite într-o altă modalitate. Acestea sunt: refuzul și restituirea cererii de chemare în judecată. Ne argumentăm această opinie pornind de la cele două efecte pe care le produce declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ la faza intentării procesului civil, care sunt identice celor produse de refuzul și restituirea cererii de chemare în judecată.

Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* de a fi modificate prevederile art. 207 alin. (2), (3) și (4) Codul administrativ al Republicii Moldova, astfel încât cazurile stipulate în art. 207 alin. (2) lit. a)-e) din Codul administrativ al Republicii Moldova să fie soluționate prin refuz de a primi cererea de chemare în judecată, iar cazurile stipulate în art. 207 alin. (2) lit. f)-h) Codul administrativ să fie soluționate prin restituirea cererii de chemare în judecată.

În compartimentul 4.2.2. – *„Restituirea cererii de chemare în judecată ca efect al nerespectării condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune privind competența generală”* – este analizat efectul restituirii cererii de chemare în judecată în temeiul art. 170 alin. (1) lit. a), b) și j) CPC, ce constituie o condiție de exercitare a dreptului la acțiune.

Există unele cazuri în practica judiciară a Republicii Moldova[75] când judecătorii restituie cererea de chemare în judecată fără a indica prevederile legale concrete ce stipulează obligativitatea respectării procedurii prealabile. Un motiv este și acela că prevederile art. 170 alin. (1) lit. a) CPC nu cuprind și situația când reclamantul nu a respectat consecutivitatea soluționării litigiului pe cale extrajudiciară. Însă, neindicarea sau indicarea incompletă a normei legale ce prevede restituirea cererii de chemare în judecată constituie o încălcare a principiului accesului liber la justiție, încălcare evidențiată și în jurisprudența CtEDO relevantă art. 6 § 1 al CEDO, în

[75] Încheierea Judecătoriei Chișinău, s. Centru: nr. dosar 2-27941/2022 din 20 decembrie 2022. Încheierea Judecătoriei Chișinău, s. Centru: nr. dosar 2-20341/2021 din 01 septembrie 2021.

particular, în *cauza Negură și alții împotriva Republicii Moldova*[76]. În această ordine de idei, propunem *de lege ferenda* completarea art. 170 alin. (1) cu lit. a[1]) CPC care să prevadă: reclamantul nu a respectat consecutivitatea soluționării litigiului pe cale extrajudiciară.

În paragraful 4.2.3. – *„Încetarea procesului civil ca sancțiune pentru inexistența premisei de exercitare a dreptului la acțiune privind competența generală a instanței de judecată”* – a fost analizat efectul încetării procesului civil ca sancțiune pentru inexistența premisei de exercitare a dreptului la acțiune privind competența generală a instanței de judecată.

Temeiurile de încetare a procesului civil sunt stipulate exhaustiv în art. 265 CPC, iar cel care se referă la încălcarea normelor de competență generală este stipulat în art. 265 lit. a) CPC, ce stipulează: „Instanţa judecătorească dispune încetarea procesului în cazul în care cauza nu urmează a fi judecată în procedură civilă”. Observăm că sunt aceleași prevederi ca și în art. 169 alin. (1) lit. a) CPC, însă judecătorul depistează această încălcare a competenței generale a instanțelor judecătorești după intentarea procesului civil. Prin urmare, problemele cele mai des ridicate în legătură cu încetarea procesului civil sunt cele privind invocarea încălcării normelor privind competența generală pentru a fi produs acest efect procesual.

În viziunea noastră, *excepția de necompetență generală urmează a fi definită ca fiind mijlocul procesual de apărare a pârâtului prin care se contestă, incidental, împuternicirea unui organ jurisdicțional de a examina o cauză civilă, ce are ca efect încetarea procesului astfel intentat.* Invocarea încălcării normelor de competență generală are loc pe calea excepțiilor de necompetență generală.

Excepția de necompetență generală o atribuim la categoria excepțiilor *peremptorii sau dirimante*. Aceste excepții sunt definite în literatura de specialitate ca fiind acelea care, admise fiind, determină respingerea sau anularea cererii, în principiu, împiedicând continuarea sau reluarea judecății[77]. Constituie o excepție peremptorie, fiindcă potrivit art. 266 alin. (2) CPC încetarea procesului civil împiedică continuarea sau reluarea judecății și are ca efect excluderea unei noi adresări în judecată a aceleiași părți cu privire la același obiect și pe aceleași temeiuri.

Considerăm că legislatorul moldav, în ultima perioadă, a utilizat în exces în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova sancțiunea decăderii, în special, la ridicarea excepției de necompetență generală pentru a asigura celeritatea examinării cauzelor civile, însă care afectează calitatea actului justiției. Normele cu privire la competența generală stipulate în art. 265 lit. a)

[76] Judgment in Case of Negura and Others v. The Republic Of Moldova (Aplication no. 16602/06) [online]. European Court of Human Rights. Strasbourg 5 March 2019. [citat 22.04.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-191476%22]}.

[77] DELEANU, I. Considerații cu privire la excepțiile procesuale în contextul prevederilor Proiectului Noului Cod de procedură civilă. In: *Revista română de drept privat.* 2009, nr. 4, p. 50-51. p. 34.

CPC au un caracter imperativ, fiindcă se referă la competența exclusivă a organelor jurisdicționale, iar omiterea respectării acestora pe motiv că a intervenit sancțiunea decăderii invocării excepției de necompetență este irațională.

Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* de a exclude litera a) din art. 185 alin. (4) CPC, ceea ce va permite, în mod corect și rațional, instanței de judecată de a dispune la orice fază procesuală de a înceta procesul în temeiul art. 265 lit. a) CPC.

În compartimentul 4.2.4. – *„Scoaterea cererii de pe rol”* – a fost analizat incidentul procedural „scoaterea cererii de pe rol” ca un efect al încălcării regulilor de competență generală a instanțelor judecătorești. Scoaterea cererii de pe rol constituie și o excepție de competență, ce are un caracter relativ, fiindcă poate fi invocată doar de către participanții la proces.

Au fost analizate cele trei temeiuri de scoatere a cererii de pe rol ce se referă la competența generală stipulată în art. 267 lit. e), l) l^1) CPC. Temeiul stipulat în art. 267 lit. a) CPC nu a fost inclus de noi în categoria celor care se referă la nerespectarea regulilor de competență generală, fiindcă, după cum am argumentat în parag. 3.4. al tezei, acest temei nu ține competența generală condițională, fiindcă nu se referă la o ordine consecutivă de soluționare a cauzelor civile.

Temeiul art. 267 lit. l) din CPC se referă la competența generală exclusivă, fiindcă este încălcată competența instanței de judecată de a examina cauze în procedura generală ce nu constă într-un litigiu de drept și nu ţine de competența altor organe jurisdicționale decât a instanței de judecată. Astfel, în baza acestui temei de scoatere a cererii de pe rol, poate fi ridicată excepția de necompetență generală, care are un caracter absolut, fiindcă poate fi ridicată de participanții la proces și de instanța de judecată din oficiu la faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare. Caracterul absolut este conferit în virtutea încălcării normelor competenței generale exclusive a instanței de judecată, care au un caracter imperativ. Aceasta, întrucât competența de ordin privată este pusă în evidență prin caracterul dispozitiv al normelor prin care este reglementată[78]. Ridicarea acestei excepții poate fi făcută de participanții la proces prin referință sau cerere scrisă ori verbală. Specific pentru acest temei de scoatere a cererii de pe rol este că, deși la faza intentării procesului civil nu era încălcată competența generală a instanței de judecată în procedură specială, totuși, pe parcursul derulării procesului, până la faza pregătirii cauzei, ar putea fi constatată o astfel de încălcare. Aceasta, deoarece pe parcursul procesului, persoanele interesate ca participant în procedura specială ar putea după intentarea procesului civil să conteste un drept al petiționarului

[78] DURAC, G. *Drept procesual civil: Partea generală*. București: Editura Hamangiu, 2020, p. 218.

ce derivă din raporturile material-juridice.

În compartimentul 4.2.5. – *„Casarea hotărârii judecătorești sau a deciziei instanței de apel”* – este analizată exercitarea împuternicirii instanței de apel și a instanței de recurs de a casa hotărârea judecătorească și decizia instanței de apel ca un efect al încălcării regulilor privind competența generală a instanței de judecată.

Temeiurile de restituire la rejudecare în prima instanță de către instanța de apel sunt exhaustiv prevăzute în art. 388 alin. (1) CPC, iar acestea nu se referă la încălcarea competenței generale exclusive, ceea ce este contrară codificărilor procesuale existente în statele europene. Prin urmare, concluzionăm că este necesar de a fi stipulat expres în art. 388 alin. (1) CPC un temei de casare a hotărârii judecătorești de instanța de apel ce se referă la încălcarea competenței generale, fiindcă acestea, în mare parte, conțin norme juridice imperative privind competența organelor jurisdicționale. Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* de a fi completate prevederile art. 388 alin. (1) CPC cu litera „î)” care să conțină următoarele cuvinte: „cauza a fost examinată cu încălcarea competenței generale”.

O problemă similară există și la aplicarea temeiurilor recursului stipulate în art. 432 alin. (1) CPC. Astfel, propunem *de lege ferenda* de a completa prevederile art. 432 alin. (1) CPC cu lit. g) care să stipuleze următoarele: „hotărârea a fost pronunțată cu încălcarea competenței generale”.

În paragraful 4.3. – *„Efectele încălcării competenței altor organe jurisdicționale din Republica Moldova”* – au fost analizate unele dintre efectele încălcării competenței altor organe jurisdicționale decât instanța de judecată pornind de la problematica reglementării acestora și importanța lor pentru sistemul organelor jurisdicționale.

În compartimentul 4.3.1. – *„Inadmisibilitatea sesizării Curții Constituționale în legătură cu încălcarea competenței generale”* – este analizat incidentul inadmisibilității sesizării Curții Constituționale ca și efect al încălcării competenței generale.

Odată cu adoptarea noii Legi cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025[79] există deja o un temei legal de declarare a inadmisibilitate a sesizării adresate Curții Constituționale în legătură cu nerespectarea competenței generale. Dispozițiile art. 27 alin. (3) lit. a) din Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025 stipulează următoarele: „Sesizarea urmează a fi declarată inadmisibilă în cazul în care soluționarea acesteia nu ține de competența Curții Constituționale.” Deși, prevederea respectivă a fost supusă criticii, considerăm că reglementările art. 27 alin. (3) lit. a) din Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025 sunt potrivite pentru a stipula efectul încălcării competenței generale, fiindcă în acest

[79] Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2025, nr. 187-189, art. 217.

caz Curtea Constituțională nu se va expune asupra fondului sesizării, ceea ce nu este specific pentru o hotărâre a Curții Constituționale. Prin urmare, decizia de inadmisibilitate a sesizării adresate Curții Constituționale în temeiul art. 27 alin. (3) lit. a) din Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025 nicidecum nu poate înlocui o hotărâre a Curții Constituționale.

În compartimentul 4.3.2. – *„Constatarea nulității actului administrativ-jurisdicțional, desființarea și neîncuviințarea executării hotărârilor arbitrale”* – au fost analizate trei efecte ale încălcării competenței generale: 1) constatarea nulității actului administrativ-jurisdicțional; 2) desființarea hotărârii arbitrale; 3) neîncuviințarea executării hotărârii arbitrale.

Constatarea ilegalității actului administrativ-jurisdicțional emis de o autoritate necompetentă are loc pe calea acțiunii în constatare, fiindcă reprezintă o nulitate absolută care se constată, dar nu se declară, acesta fiind nul, dar nu anulabil. Actul administrativ-jurisdicțional emis cu încălcarea competenței generale este un act administrativ nul, iar interesul justificat al reclamantului determină constatarea nulității pe calea acțiunii în constatare. Nulitatea absolută sau relativă a actelor administrative trebuie invocată şi constatată de anumite organe competente. Aceasta se poate constata şi dispune de autoritatea emitentă, de organul ierarhic superior sau instanţele judecătoreşti de drept comun, sau de contenciosul administrativ[80].

Privitor la desființarea și neîncuviințarea executării hotărârilor arbitrale în legătură cu încălcarea competenței generale, menționăm că acestea se dispun de către instanța de judecată pornind de la prioritatea formei judiciare de apărare față de cea privată. Or, nu poate fi verificată legalitatea actelor judecătorești de către instanța arbitrală, ci instanța de judecată poate efectua controlul asupra hotărârilor arbitrale ca unică autoritate împuternicită cu înfăptuirea justiției.

Fiind încălcate normele juridice imperative și nerespectarea de către părțile litigiului a limitelor dreptului discreționar de fi a stabilit organul jurisdicțional (arbirajul), concluzionăm că neîncuviințarea și desființarea hotărârii arbitrale apare atunci când sunt încălcate regulile competenței generale exclusive și a competenței generale contractuale.

În vederea asigurării echilibrului dintre temeiurile de desființare a hotărârilor arbitrale și a temeiurilor de refuz de a elibera titlu executoriu referitor la specificarea sensului că acestea se atribuie la încălcarea normelor juridice imperative ale competenței generale exclusive, propunem *de lege ferenda* de a fi introdus în prevederile art. 480 alin. (2) lit. a) CPC cuvântul „imperativului” după cuvintele „litigiul examinat de arbitraj nu poate fi, potrivit”.

Capitolul 5 **– Aplicarea normelor competenței generale a instanțelor judecătorești la**

[80] GUZNAC, V. Efectele juridice ale actelor administrative. In: *Teoria şi practica administrării publice*, 22 mai 2012, Chișinău: S.C. „Garamont-Studio” S.R.L., 2012, pp. 45-48.

examinarea și soluționarea unor cauze civile – sunt analizate particularitățile aplicării reglementărilor privind competența generală la examinarea și soluționarea unor cauze civile de către instanța de judecată.

În paragraful 5.1. – *„Specificul reglementării competenței generale a instanțelor judecătorești în procedura specială”* – sunt evidențiate particularitățile reglementărilor privind competența generală în procedura specială.

Fiecare capitol din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, ce conțin reglementări privind procedura specială, cuprind și prevederi privind competența generală a instanțelor judecătorești și competența jurisdicțională de a examina cauzele civile cu procedură specială. Aceste prevederi fie stipulează expres competența generală, fie rezultă implicit din interpretarea lor, dar implică o anumită problematică în aplicarea lor[81]. La fel, o particularitate specifică a acestor prevederi este că se referă, în cele mai multe cazuri, la competența generală exclusivă a instanței de judecată și la competența generală condițională. Prin această procedură specială fiind apărate drepturi civile, care după natura lor sunt diferite, legislatorul a stipulat reguli ale competenței generale exclusive pentru a evita interpretările extensive ce pot exista în legătură cu diversitatea naturii drepturilor civile apărate. În orice caz, când în reglementarea unei proceduri speciale legea face trimitere la prevederile competenței jurisdicționale, implicit rezultă că acestea se referă și la competența generală exclusivă a instanței de judecată.

Cele mai evidențiate prevederi privind competența generală în procedura specială sunt dispozițiile art. 281, 309, 319, 331 alin. (2) din CPC. În particular, menționăm procedura privind constatarea faptelor care au valoare juridică, aceste reglementări le identificăm în art. 281 CPC. Competența generală a instanței de judecată în procedura privind constatarea faptelor care au valoare juridică evidențiază cel mai mult caracterul compensatoriu. Această particularitate a procedurii speciale în cauzele privind constatarea faptelor care au valoare juridică, se exprimă prin faptul că legiuitorul stipulează posibilitatea aplicării acestei proceduri speciale în cazul imposibilității de aplicare a ordinii administrative de constatare sau de înregistrare a faptelor juridice corespunzătoare și eliberării documentelor necesare[82]. Competența generală în această procedură este reglementată, astfel încât instanța de judecată să fie în drept de a interveni pentru a acoperi un gol în competența tuturor autorităților publice, cu excepția instanței de judecată, la

[81] PRISAC, A. Efectul prejudicialității hotărârii judecătorești irevocabile în cazul reconstituirii procedurii judiciare pierdute în procesele civile. În: Conferința Științifică Internațională „Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene, Chișinău,12-13 decembrie 2019, p. 33.

[82] Золотухин А. Д. *Проблемы судопроизводства по делам об устоновлений фактов, имеющих юридическое значение в особом производстве.* Диссертация на соискания ученной ст. канд. юр. наук. Саратов, 2009, с. 21-22.

realizarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei.

Alte reguli speciale privind competența generală a instanțelor judecătorești în procedura specială le identificăm în procedura privind încuviințarea spitalizării forțate și tratamentului forțat reglementată în Capitolul XXIX Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Acestea sunt stipulate în art. 309 alin. (1) CPC. Prevederile menționate stipulează competența generală exclusivă a instanțelor judecătorești la soluționarea cererilor respective, atunci când există un temei prevăzut de lege pentru spitalizarea forţată şi tratamentul forţat al persoanei[83].

Specificul competenței generale stipulate în prevederile art. 309 alin. (1) CPC este că acestea conțin norme de trimitere, fiind folosite cuvintele „în cazul în care, conform legii", care implicit face referință la alte prevederi legale ce prevăd expres competența instanței de judecată de a dispune spitalizarea forțată și tratamentul forțat. Procedeul respectiv este utilizat deseori la reglementarea competenței generale a instanțelor judecătorești. Actele legislative la care fac trimite prevederile art. 309 alin. (1) CPC sunt Legea ocrotirii sănătății[84] și Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului[85].

Încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizarea în staționarul de psihiatrie, la fel se dispune de instanța de judecată, în ordinea prevăzută în Capitolul XXX din CPC (art. 312-318). Limitele dintre competența instanței de judecată și a instituțiilor medico-sanitare în cauzele privind încuviințarea spitalizării forțate și tratamentului forțat sunt clar delimitate prin competența generală exclusivă stipulată în art. 309 CPC. Instituția medico-sanitară nu are nicio împuternicire la dispunerea spitalizării forțate sau a tratamentului forțat. Instituția medico-sanitară îndeplinește doar acte de aplicație administrativă ce nu au un rol decizional în soluționarea acestor cauze.

Problema delimitării stabilirii limitelor competenței generale a instanței de judecată și a instituției de psihiatrie poate apărea în procedura privind încuviințarea spitalizării în staționarul de psihiatrie. Această problematică poate apărea la delimitarea împuternicirilor instanței de judecată de cele ale instituției psihiatrice de a spitaliza persoana până la adresarea în instanța de judecată pentru a hotărî în privința aflării ulterioare în staționarul de psihiatrie. Astfel, potrivit art. 314 alin. (1) CPC: „Cererea de spitalizare în staţionarul de psihiatrie fără liberul consimțământ al persoanei se depune în cel mai scurt timp posibil, dar nu mai târziu de 72 de ore din momentul internării ei în staţionar". Din prevederile menționate, rezultă că specificul competenței generale a instituției

[83] PRISAC, Alexandru, CORJAN, Angela. Procedura încuviinţării spitalizării forţate şi a tratamentului forţat. In: *Jurnalul juridic naţional: teorie şi practică,* 2019, nr. 2(36), p. 87.
[84] Legea ocrotirii sănătății: nr. 411-XIII din 28 martie 1995. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1995, nr. 34/373.
[85] Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului: nr. 263 din 27 octombrie 2005. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2005, nr. 176-181, art. 867.

de psihiatrie de a spitaliza persoana are un caracter temporar și interdependent de competența generală a instanței de judecată.

În paragraful 5.2. – *„Competența generală a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor ce rezultă din raporturile juridice de muncă”* – sunt evidențiate particularitățile reglementărilor privind competența generală la soluționarea cauzelor ce rezultă din raporturile juridice de muncă.

Competența generală a cauzelor ce rezultă din raporturile juridice de muncă este diversă[86] din punctul de vedere al felurilor acesteia și al modalităților de a alege organul jurisdicțional pentru soluționarea litigiului individual sau colectiv de muncă. Felurile competenței generale sunt diferite în funcție de aceea dacă urmează a fi soluționat un litigiu individual de muncă sau un conflict colectiv de muncă. În cazul litigiului individual de muncă se vor aplica regulile privind competența generală exclusivă a instanței de judecată, iar la soluționarea conflictelor colective de muncă se vor aplica regulile competenței generale condiționale (imperative).

Criteriul ce delimitează litigiul individual de muncă de alte litigii de drept este componența subiectivă a raporturilor juridice de muncă. Practica indică că în condițiile actuale ale criteriilor subiective, în majoritatea cazurilor joacă în rol determinant în delimitarea competenței generale a organelor jurisdicționale[87]. Subiecții obligatorii ai acestor litigii de drept sunt salariatul și angajatorul. Acest criteriu este aplicat și la delimitarea competenței generale a instanței judecătorești de alte organe jurisdicționale la soluționarea litigiilor individuale de muncă.

O altă problemă privind competența generală în materia litigiilor de muncă, ridicată în literatura rusă de specialitate de autorul A. Kurușin, ține de două accepțiuni privind înțelegerea litigiului de muncă care interferează cu instituția competenței generale. Acestea sunt: 1) accepțiunea „material-juridică”; 2) accepțiunea „procesual-juridică.” Diferența dintre acestea legat de faptul că autorii ce susțin una sau altă accepțiune au viziuni diferite privind importanța adresării către un organ jurisdicțional pentru soluționarea litigiului de muncă. Accepțiunea material-juridică presupune că litigiul de muncă apare până la adresarea către organul jurisdicțional competent. Însă accepțiunea procesual-juridică presupune că litigiul de muncă apare din momentul adresării către un organ jurisdicțional competent pentru soluționarea acestuia[88].

[86] BELIGRĂDEANU, Ș. Considerații critice asupra diversității nejustificate a reglementărilor legale privind competența materială a instanțelor judecătorești în domeniul soluționării conflictelor de muncă. In: *Revista română de drept privat*. 2009, nr. 3, pp. 12-37. ISSN 1843-2646. p. 36.
[87] НЕЧАЕВА, С. В. *Обеспечение конституционного права на судебную защиту в контексте разграничения подведомственности дел между судами общей и арбитражной юрисдикции.* Дис. кандидата юрд. наук. Москва, 2011, с. 113.
[88] КУРУШИН, А. *Трудовые споры: понятие, структура, виды, подведомственность:* Автореферат дис. кандидата юридических наук. Ульяновск, 2003, с. 11.

Autorul menționează că adresarea către un organ jurisdicțional este doar o formă de soluționare a litigiului de muncă. Susținem opinia menționată, iar pentru activitatea organelor jurisdicționale la soluționarea litigiilor de muncă, competența generală constituie o premisă de apariție a raporturilor procesuale. Aceasta presupune că instituția competenței generale reprezintă una din premise ce poate da un caracter procesual litigiilor de muncă.

În Republica Moldova, la soluționarea litigiilor individuale de muncă de către instanța de judecată, sunt aplicate regulile privind competența generală exclusivă, fiindcă acestea pot fi examinate și soluționate doar de către instanța de judecată. Concluzia respectivă o deducem din sintagma ,,se depune în instanța de judecată", stipulată în dispozițiile art. 355 alin. (1) Codul muncii al Republicii Moldova[89].

Din interpretarea sistemică a Codului muncii al Republicii Moldova rezultă că nu este admisă o dualitate a competenței generale exclusivă privitor la soluționarea litigiilor de muncă. Codul muncii al Republicii Moldova nu conține o prevedere privind dualitatea competenței generale exclusive comparativ Codului civil al Republicii Moldova, ce stipulează în art. 15 alin. (4) că referințele din Codul civil la un judecător sau la o instanță de judecată sunt referințe și la alte organe de jurisdicție competente în condițiile legii. Totuși, Codul muncii al Republicii Moldova nu admite o astfel de interpretare a unei referințe la o instanță de judecată, ceea ce exclude opțiunea de a interpreta că această trimitere constituie una ce se referă și la un alt organ jurisdicțional. Însă problema interpretărilor controversate din literatura de specialitate a competenței generale exclusive a instanței de judecată a litigiilor individuale de muncă persistă în Republica Moldova. Astfel, în vederea excluderii unor astfel de interpretări doctrinale, care pot avea o influență negativă asupra practicii judiciare din Republica Moldova, propunem *de lege ferenda* de a completa prevederile art. 355 alin. (1) Codul muncii al Republicii Moldova adăugând cuvântul ,,exclusiv" după cuvintele ,,se depune". În redacția respectivă a prevederilor art. 355 alin. (1) din Codul muncii al Republicii Moldova se exclude orice interpretare, precum că litigiile individuale de muncă ar putea fi soluționate de către alte organe jurisdicționale (arbitraj) decît instanța de judecată.

În paragraful 5.3. – *,,Competența generală a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie"* – sunt evidențiate particularitățile reglementărilor privind competența generală la soluționarea cauzelor ce rezultă din raporturile juridice de familie.

La soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie este cea mai

[89] Codul muncii al Republicii Moldova: nr. 154 din 28 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162, art. 648.

mare diversitate a felurilor competenței generale a instanței de judecată, comparativ altor procese civile. Pentru a fi îndeplinite premisele și condițiile de exercitare a dreptului la acțiune la intentarea proceselor civile privind relațiile juridice de familie, de regulă, urmează a fi respectate regulile unora din următoarele feluri de competență generală a instanțelor judecătorești: a) competența generală exclusivă a instanțelor judecătorești; b) competența generală alternativă; c) competența generală condițională (imperativă) a instanțelor judecătorești.

Unele din prevederile legislative cu referință la competența generală exclusivă a insanței judecătorești la soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie sunt: art. 23 Codul familiei (Recunoaşterea bunurilor personale ale soţilor proprietate în devălmăşie a acestora); art. 31 alin. (2) Codul familiei (Declararea nulității contractului matrimonial); art. 41 alin. (1) din Codul familiei (Declararea nulității căsătoriei); art. 48 Codul familiei (Stabilirea paternității în instanța judecătorească); 49 alin. (1) Codul familiei (Contestarea paternității (maternității)); art. 68 alin. (1) Codul familiei (Decăderea din drepturile părintești); art. 78 alin. (2) Codul familiei (Stabilirea cuantumului pensiei de întreținere pentru copii majori inapți de muncă). În toate aceste cazuri este stabilită de lege competența generală exclusivă a instanțelor judecătorești, regulă comună și în sistemele de drept ale altor state, cum ar fi România[90], în scopul apărării intereselor copilului, sau persoanei care a suferit în urma unor abuzuri din partea membrilor familiei.

Fiind stabilită competența generală exclusivă a instanțelor judecătorești la examinarea acestor cauze civile, judecătorul nu poate impune reclamantul la etapa intentării procesului civil de a fi prezentate anumite probe privitor la respectarea unei proceduri prealabile extrajudiciare. Inclusiv ne referim și la cazul de stabilire a paternității în instanța judecătorească, reglementat în art. 48 Codul familiei, în care nu este necesar de a fi prezentat refuzul unuia dintre părinți sau a tatălului copilului de a fi înscris ca tată în certificatul de naștere de oficiul stării civile. În cazul adresării în instanța de judecată a unuia dintre părinți este prezumția legală că nu există declarația comună a părinților privind stabilirea paternității și această circumstanță nu urmează a fi dovedită în momentul depunerii cererii de chemare în judecată. Judecătorul, în acest proces civil, poate impune printr-o încheiere de a nu da curs cererii, de a fi respectate prevederile art. 166 și 167 CPC, în particular cele prevăzute în art. 166 lit. e) CPC, ce stipulează: „Circumstanțele de fapt şi de drept pe care reclamantul îşi întemeiază pretenţiile şi toate probele de care acesta dispune în momentul depunerii cererii”.

Competența generală condițională a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor civile

[90] ROȘU, Claudia. *Drept procesual civil: Partea specială. Ed. a 11-a, rev. și adăug.* București: Ed. C.H. Beck, 2021, p. 114.

ce rezultă din raporturile juridice de familie o găsim în realizarea la confirmarea de instanța de judecată a unor fapte și evenimente ce se referă la actele de stare civilă. În particular, ne referim la prevederile art. 281 alin. (2) lit. c) CPC ce stipulează: „Instanța judecă cauzele în care i se cere să constate înregistrarea nașterii, adopției, căsătoriei, divorțului și decesului". Întrucât o condiție de constatare a acestor fapte cu valoare juridică este ca petiționarul să nu aibă posibilitatea de a obține sau de a restabili documentele care ar certifica faptul juridic a cărui constatare o solicită, acesta urmează să prezinte instanței de judecată proba (un răspuns al organului de stare civilă) care dovedește imposibilitatea de a restabili înscrisurile privind înregistrarea faptului nașterii, adopției[91], căsătoriei, divorțului și decesului[92]. Prin urmare, este impusă condiția petiționarului mai întâi de a se adresa organului de stare civilă privind restabilirea înscrisurilor privind înregistrarea faptului nașterii, adopției, căsătoriei, divorțului și decesului, iar în caz de imposibilitate pentru organul de stare civilă de a le restabili, petiționarul poate cere constatarea faptelor respective în instanța de judecată. Astfel, observăm că la soluționarea acestor cauze existența organului jurisdicțional de bază (organul de stare civilă) și altul – organul jurisdicțional complementar și neobligatoriu (instanța de judecată). Aceste cauze civile se examinează într-o ordine consecutivă de organele jurisdicționale, ceea ce caracterizează regulile competenței generale condiționale.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Complexitatea delimitării împuternicirilor instanțelor de judecată față de alte organe jurisdicționale constituie o problemă actuală în contextul în care în Republica Moldova se urmărește reforma în sectorul justiției și, în general, în sistemul organelor jurisdicționale. Această complexitate implică reglementări a mai multor ramuri de drept procedural din cadrul sistemului dreptului. În acest context al abordării, sistematizării și delimitării cunoștințelor, cercetarea realizată în prezenta lucrare, prin rezultatele noi obținute, a contribuit la elaborarea unei direcții științifice noi în teoria dreptului procesual civil a Republicii Moldova, aceasta fiind instituția interramurală a competenței generale a organelor jurisdicționale[93].

Drept rezultat al efectuării cercetărilor în tot arealul științific al teoriei dreptului procesual[94] civil și a altor ramuri de drept procedural, evidențiem următoarele concluzii:

---

[91] PRISAC, A. Reglemntarea procedurii de încuviințare a adopției în codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: Vector European, Nr. 2/2018, pp. 18-23.
[92] PRISAC, A. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.* Chșinău: Cartea Juridică, 2019, p. 889.
[93] PRISAC, A. *Competența generală a instanțelor judecătorești și a altor organe jurisdicționale din Republica Moldova la soluționarea cauzelor civile:* monografie. Chișinău: Lexon-Prim, 2024, 235 p..
[94] PRISAC, Alexandru. Definition of general competence in the legal literature of Romania. In: *Перспективи розвитку суспільно-гуманітарних наук в умовах євро інтеграції,* 11-12 aprilie 2024. Україна, Біла Церква, pp. 70-73.

1. Instituția competenței generale are un caracter interramural, având în vedere că conține norme juridice a două și mai multe ramuri de drept[95]. Limităm acest caracter doar la ramurile procesuale de drept, cum sunt: dreptul procesual civil; dreptul procesual penal; dreptul procesual contravențional și dreptul constituțional în reglementările procedurii jurisdicției constituționale. Instituția competenței generale nu are o interacțiune atât de largă cu toate ramurile de drept[96], care ar depăși ramurile de drept procedural.

Implicit, caracterul interramural al instituției competenței generale se evidențiază și prin faptul că aceasta constituie și un mijloc juridic de delimitare a puterii judecătorești de puterea executivă[97]. Instituția competenței generale constituie un mijloc juridic de delimitare a puterilor în stat, deoarece fiecare organ jurisdicțional a căror împuterniciri sunt delimitate de competența generală poate face parte fie din componența puterii judecătorești, fie din cea a puterii executive. Prin urmare, sfera largă de aplicare a normelor privind competența generală în realizarea echilibrului dintre cele două puteri implică nu doar relații procesuale civile, dar și de jurisdicție constituțională, ceea ce reiterat ne marchează caracterul interramural al acestei instituții juridice.

Toate atribuțiile organelor jurisdicționale, ce depășesc sfera procesuală civilă a obiectului de reglementare a acestei ramuri de drept, indică asupra caracterului interramural al competenței generale. Or, procedura de examinare și soluționare a unei cauze civile de către o altă autoritate publică decât instanța de judecată nu se referă la procedura civilă[98]. Prin urmare, normele juridice ce delimitează competența de a examina în diferite proceduri de soluționare a litigiilor nu pot constitui doar norme ale dreptului procesual civil. Totuși, dat fiind faptul că dreptul procesual civil constituie o ramură de drept comun, problemele studiate în cadrul disciplinei Dreptul procesual civil cuprind cel mai larg spectru din cadrul ramurilor de drept procesual, este și corect ca instituția competenței generale să fie analizată în cadrul disciplinei Dreptul procesual civil.

Competența generală o definim ca fiind acea instituție juridică interramurală cu caracter de ordine publică și privată ce delimitează împuternicirile organelor jurisdicționale, precum și ale instanțelor judecătorești de a examina și soluționa cauze juridice apărute în virtutea gradului de specializare a unor autorități publice ca fiind principalul mecanism juridic de distribuție a acestor

---

[95] PRISAC, A. *Competența generală a instanțelor judecătorești și a altor organe jurisdicționale din Republica Moldova la soluționarea cauzelor civile:* monografie. Chișinău: Lexon-Prim, 2024. 235 p.
[96] PRISAC, A. Evoluția competenței generale în Moldova și Ţara Românească. In: *Prevenirea şi combaterea criminalităţii: probleme, soluţii şi perspective,* Ed. 5, 18 mai 2023. Chișinău: 2023, Ediția 5, pp. 347-351.
[97] PRISAC, A. Deosebirea dintre competența generală și competența jurisdicțională. In: *Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației,* Ed. Volumul X, 7 iunie 2023. Cahul: Tipografia „CentroGrafic" SRL, 2023, Vol.10, Partea I, pp. 194-199.
[98] PRISAC, A., RUSU, D. Competența generală la înaintarea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj. In: *Prevenirea şi combaterea criminalităţii: probleme, soluţii şi perspective ,* Ediția 5, 18 mai 2023, Chișinău: 2023, pp. 326-329.

cauze și de delimitare a puterii judecătorești de puterea executivă[99] (Capitolul II).

În contextul existenței competenței generale ca instituție juridică interramurale există și premisa constituirii unor organe jurisdicționale atipice, care funcționează în virtutea competenței generale prorogate atipice. Caracterul prorogat derivă din joncțiunea competenței tipice a unui organ de stat cu cea a unui alt organ jurisdicțional, iar funcționalitatea lor este des afectată dacă nu există o consonanță dintre normele competenței generale.

2. La baza interacțiunii competenței generale cu formele de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei este conceptul de premisă de existență a formelor respective. Aceasta este pentru a exista o activitate reglementată de lege, este evident că trebuie să existe o normă juridică pentru a reglementa asemenea activitate. Premisa competenței generale fiind reglementată de legea care stă la baza existenței următoarelor forme de apărare a drepturilor civile: forma judiciară[100], forma administrativă[101], forma privată[102] și forma mixtă[103]. Alte forme de apărare a drepturilor civile pot să existe, dacă va fi stipulată de lege premisa competenței generale a organului judecătoresc respectiv. În particular, competența generală reprezintă una din premisele de existență a formei judiciare de apărare a drepturilor civile, fiindcă orice instituție juridică procesuală are ca punct de plecare această instituție juridică interramurală. Instituția competenței generale stabilește prioritatea formei judiciare de apărare a drepturilor civile în raport cu formele privată, administrativă și mixtă, inclusiv pornind de la prezumția nivelului înalt al calității actului justiției, care se presupune că există în sistemul judecătoresc[104].

Existența sistemului judecătoresc în cadrul puterilor de stat există în virtutea competenței generale, care este reglementată de lege și delimitează clar împuternicirea instanțelor judecătorești de a înfăptui justiția față de puterea executivă și cea judecătorească. Am formulat două criterii importante în stabilirea cauzelor civile examinate de instanțele de judecată ce ar putea fi atribuite

[99] PRISAC, A. General competence - an interbranches legal institution that delimits the powers of jurisdictional bodies in continental law. In: *Juridical Journal Perspectives Of Law And Public Administration,* 2023, Volume 12, Issue 4, pp. 497-509.
[100] PRISAC, A. Competența generală – o premisă a existenței formei judiciare de apărare a drepturilor civile. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Sociale),* 2023, nr. 3(163), pp. 214-220.
[101] PRISAC, A. General competence is a premise for the existence of the administrative form and the mixed form of civil rights defense. In: *Актуальні Проблеми Права, Психології Та Педагогіки В Умовах Війни,* 13-14 aprilie 2023. Україна, Біла Церква, pp. 75-78.
[102] PRISAC, A. Instituția competenței generale – o premisă a existenței formei private de apărare a drepturilor civile. In: *Vector European,* 2023, nr. 1, pp. 41-44.
[103] PRISAC, Alexandru. The interaction between the forms of defense of civil rights in the Republic of Moldova and Ukraine. In: Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього, Київський Національний Університет Імені Тараса Шевченка Навчально-Науковий Інститут 24 aprilie 2024, Kiev. Матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції. pp. 120-121.
[104] PRISAC, A., RUSU, D. Competența jurisdicțională la înaintarea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj. In: *Perspectivele şi Problemele Integrării în Spaţiul European al Cercetării şi Educaţiei,* Ed. Volumul X, 7 iunie 2023. Cahul: Tipografia „CentroGrafic" SRL, 2023, Vol.10, Partea I, pp. 200-205.

prin lege spre examinare autorităților administrative: 1) legătura acestor cauze cu domeniul de activitate a acestui organ de stat; 2) excluderea încălcării unor drepturi fundamentale ale omului prin examinarea cauzei de organele administrative în locul instanței de judecată (Capitolul II).

3. Factorii ce determină legislatorul de a stipula într-un act legislativ anumite norme privind competența generală exclusivă sunt: sistematizarea normelor juridice în codificări în care este reglementată activitatea unor organe jurisdicționale; necesitatea împuternicirii unui organ jurisdicțional de a soluționa litigiile apărute din raporturile material-juridice reglementate de acest act legislativ; necesitatea de a exista un organ jurisdicțional de a aplica sancțiunile prevăzute de normele juridice în actul legislativ; specificul politicii statului într-un anumit domeniu al relațiilor sociale; specializarea organelor jurisdicționale ce impune existența unor norme juridice de competență în actul legislativ special.

În legislația Republicii Moldova, indicarea unui organ jurisdicțional de a soluționa un litigiu civil nu semnifică de fiecare dată că doar acest organ este împuternicit de a examina această cauză în virtutea dualității competenței generale exclusive[105] a instanțelor judecătorești în Republica Moldova[106]. Atunci când se face mențiunea expresă în lege la instanța de judecată de a fi competentă de a examina o anumită cauză civilă, această referință presupune că se atribuie și la competența altor organe de jurisdicție de a soluționa această cauză. Însă legislatorul urmează să excludă reglementări cu caracter general ce stabilesc obiectul controlului constituționalității actelor normative, fiindcă acestea, prin natura lor, nu pot să admită dualitatea competenței generale exclusive a Curții Constituționale.

Dehibridizarea competenței generale a organelor jurisdicționale poate fi realizată prin aplicarea următoarelor criterii de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale: 1. Obiectul examinării și soluționării în activitatea organului jurisdicțional să fie specific activității acestuia; 2. Calitatea subiecților raportului juridic să fie apropiată obiectului examinării în activitatea organului jurisdicțional; 3. Existența sau lipsa unor litigii de drept; 4. Existența unei convenții încheiate între părțile litigiului; 5. Forța juridică a actului normativ contestat (Capitolul III).

4. Efectele încălcării regulilor privind competența generală reprezintă consecințele nerespectării ipotezei și dispoziției normelor juridice relativ la competența generală[107]. Însă aceste

[105] PRISAC, A. Felurile competenței generale. In: *Vector European,* 2023, nr. 2, pp. 28-31.
[106] PRISAC, Alexandru. Dynamic general competence and the application of the criteria for delimitation of economic disputes. In: *„European Finance, Regulation and Business" 25 years united under euro*. *EUFIRE-RE,* 17-18 mai 2024. Iași, România, Alexandru Ioan Cuza University of Iași. pp. 312-319.
[107] PRISAC, Alexandru. The effects of breaking the jurisdiction of some jurisdictional bodies in the Republic of Moldova. In: *Bona fides in iure. Buna-credință ca fundament al echității juridice,* 16-17 mai 2024, Ediția a XII-a București, România, Universitatea Titu Maiorescu din București. pp. 172-179.

norme juridice sunt cuprinse de instituțiile juridice a mai multor ramuri de drept ce sunt aplicate de mai multe organe jurisdicționale[108].

Declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ și refuzul de a primi cererea de chemare în judecată constituie efecte procesuale dublate, atunci când sunt încălcate normele privind competența generală a instanțelor judecătorești, fiindcă exclud posibilitatea adresării repetate în judecată a aceluiași reclamant, cu aceeași acțiune împotriva aceluiași pârât, cu același obiect și aceleași temeiuri. În legislația Republicii Moldova sensul refuzului de a primi cererea de chemare în judecată și al declarării inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ în temeiul art. 207 alin. (2) lit. e) Codul administrativ al Republicii Moldova au același sens din punctul de vedere al menirii fiecărei soluții procesuale date de instanța de judecată pe parcursul procesului și al efectelor procesuale pe care le produc. Declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ în toate temeiurile stipulate în art. 207 alin. (2) Codul administrativ al Republicii Moldova cuprinde două categorii procesuale camuflate, dar redenumite într-o altă modalitate. Acestea sunt: refuzul și restituirea cererii de chemare în judecată.

Restituirea cererii de chemare în judecată ridică semne de întrebare dacă se referă la efectul încălcării regulilor privind competența generală condițională, iar prevederile art. 170 alin. (1) lit. a) CPC nu se referă la competența generală condițională, fiindcă nu se atribuie la posibilitatea de a fi examinată cauza civilă de mai multe organe jurisdicționale în consecutivitatea prevăzută de lege.[109]

Excepția de necompetență generală o atribuim la categoria excepțiilor peremptorii sau dirimante. Excepția de necompetență generală o definim ca fiind mijlocul procesual de apărare a pârâtului prin care se contestă incidental împuternicirea unui organ jurisdicțional de a examina o cauză civilă, ce are ca efect încetarea procesului astfel intentat (Capitolul IV).

5. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova stipulează reguli comune privind determinarea competenței generale a instanței de judecată la examinarea cauzelor cu procedură specială și reguli speciale. Prevederile comune ce stipulează această limită dintre competența instanțelor de judecată față de alte organe jurisdicție sunt stipulate în art. 279 CPC prin enumerarea neexhaustivă a cauzelor examinate de instanța de judecată în procedură specială. Deci, legislatorul a utilizat în art. 279 CPC procedeul competenței generale exclusive pentru determinarea cauzelor

[108] PRISAC, Alexandru. Cancellation of the court decision or the decision of the court of appeal as an effect of the breaking of the general jurisdiction. In: *Bona fides in iure. Buna-credință ca fundament al echității juridice,* 16-17 mai 2024, Ediția a XII-a București, România, Universitatea Titu Maiorescu din București. pp. 167-171.
[109] PRISAC, Alexandru. Restituirea cererii de chemare în judecată în legătură cu nerespectarea condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune privind competența generală. In: *Tehnologizarea și digitalizarea procesului civil și a executării silite,* 14-16 septembrie 2023. pp. 118-125.

ce sunt examinate de instanța de judecată în procedură specială. Această enumerare este nelimitativă, fiindcă potrivit art. 279 alin. (2) CPC instanțelor judecătorești le pot fi atribuite prin lege spre examinare în procedură specială şi alte categorii de cauze. Determinarea competenței generale în cauzele cu procedură specială are loc prin verificarea, mai întâi, a coincidenței cererii în lista prevăzută de lege a cauzelor cu procedură specială[110]. Ulterior, va fi verificată respectarea regulilor speciale ale competenței generale stipulate în Capitolele secțiunii C „Procedura specială", de exemplu prevederile art. 281 CPC.

Reguli speciale de competență generală în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova sunt stipulate în procedura privind constatarea faptelor care au valoare juridică și în care se evidențiază îndeosebi caracterul compensatoriu al competenței generale[111]. La fel, aceste reguli speciale există în procedura privind încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizarea în staționarul de psihiatrie, în procedura privind restabilirea în drepturile ce izvorăsc din titlurile de valoare la purtător și din titlurile de valoare la ordin pierdute, și în procedura privind constatarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă. O veritabilă formă a competenței generale condiționale există în procedura privind constatarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă, fiindcă impune adresarea către mai multe organe jurisdicționale într-o anumită consecutivitate.

La soluționarea litigiilor individuale de muncă în Republica Moldova, sunt aplicate regulile privind competența generală exclusivă a instanței de judecată, întrucât acestea pot fi examinate și soluționate doar de către instanța de judecată. La fel, din interpretarea sistemică a Codului muncii al Republicii Moldova rezultă că nu este admisă o dualitate a competenței generale exclusivă privitor la soluționarea litigiilor de muncă.

Pentru a fi îndeplinite premisele și condițiile de exercitare a dreptului la acțiune la intentarea proceselor civile privind relațiile juridice de familie, de obicei, urmează a fi respectate regulile unora din următoarele feluri de competență generală a instanțelor judecătorești: a) competența generală exclusivă a instanțelor judecătorești; b) competența generală alternativă; c) competența generală condițională (imperativă) a instanțelor judecătorești[112].

6. Problema dualității competenței generale a instanțelor judecătorești din Republica

[110] PRISAC, Alexandru. Competența generală a instanțelor judecătorești în diferite feluri de procedură civilă. In: *Conferință Științifică Internaționale: Promovarea Valorilor Socio-Economice În Contextul Integrării Europene, Ediția a 6-a,* 1-2 decem. 2023, Chișinău: USEM, pp. 186-192.

[111] PRISAC, A., CORJAN, A. Noțiuni conceptuale privind procedura constatării faptelor care au valoare juridică. In: *Legea şi Viaţa,* 2019, nr. 9(333), p. 24

[112] PRISAC, Alexandru. Competența generală a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie. În: *Conferința internațională științifico-practică în onoarea a 33-a aniversării a Universității de Stat Comrat*. Comrat, 2014. pp. 547-550.

Moldova există la delimitarea dintre împuternicirile acestui organ jurisdicțional față de competența Curții Constituționale a Republicii Moldova și a instanțelor judecătorești. Totuși, în cazul delimitării împuternicirilor Curții Constituționale a Republicii Moldova față de cele ale instanțelor judecătorești, este inadmisibilă admiterea unei dualități a competenței generale exclusive, fiindcă împiedică funcționarea acestor instituții ale statului din cauza existenței unei incertitudini în aplicarea stipulărilor privind competența acestor două organe jurisdicționale[113]. De asemenea, o astfel de reglementare creează o neuniformitate în practica jurisdicției constituționale și provoacă conflicte de competență generală ce nu pot fi soluționate altfel decât prin modificarea legii.

La delimitarea împuternicirilor dintre instanța de judecată și arbitraj poate fi admisă o dualitate a competenței generale exclusive, astfel încât o referință din lege la instanța de judecată să constituie și o referință la arbitraj, cu excepția cazurilor când legea nu admite expres soluționarea litigiilor pe calea arbitrajului[114]. Totuși, legislatorul urmează cu o deosibită atenție să reglementeze cazurile ce nu sunt arbitrabile, deoarece pot fi admise interpretări dualiste[115] și în privința atribuirii unor cauze spre soluționare pe cale arbitrală, deși în urma interpretării sistemice o astfel de arbitrabilitate nu este admisă de lege (Capitolul III).

7. Dejudiciarizarea este tendința actuală în mai multe sisteme de drept din diferite state, în special în Republica Moldova. Prin dejudiciarizare se urmărește sporirea aplicării căilor alternative de soluționare a litigiilor și simplificarea procedurilor judiciare. Promovarea judiciarizării sau a dejudiciarizării depinde de politica statului în acest domeniu. Tendința dejudiciarizării în Republica Moldova vine în contextul politicilor de integrare europeană. În Republica Moldova, dejudiciarizarea este realizată mult și prin lărgirea competenței generale contractuale pe care se întemeiază arbitrabilitatea litigiilor[116]. Eficientizarea reglementărilor privind competența generală contractuală va contribui la dejudiciarizarea intensă a formelor de apărare a drepturilor civile (Capitolul III).

Concluziile formulate se regăsesc în lucrările științifice și didactice ale autorului. În virtutea acestor concluzii privitor la competența generală a organelor jurisdicționale, formulăm

[113] PRISAC, A. The Inadmissibility of the Duality of the Exclusive General Competence of the Constitutional Court of the Republic of Moldova in Relation to the Powers of the Courts In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 270-277. ISSN: 2601-9779. In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 263-269.
[114] PRISAC, A. General alternative and contractual jurisdiction in Moldova and Romania based on the alternative procedural right of parties. In: *Access to Justice in Esteren Europe,* no. 3 (20), 2023. pp. 167-178.
[115] PRISAC, A. The Duality of the Exclusive General Jurisdiction of Courts and other Jurisdictional Bodies in the Republic of Moldova. In: *Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 270-277. In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 263-269.
[116] PRISAC, A. Dehybridization of the general competence of the jurisdictional bodies. In: *Perspectives Of Law And Public Administration,* 2024, Volume 13, Issue 1, pp. 184-191.

următoarele **recomandări** *de lege ferenda* **pentru Parlamentul Republicii Moldova:**

- de a transfera reglementările privind competența jurisdicțională din Capitolul IV, în Titlul II al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, iar în acest titlu de prevăzut un nou capitol cu denumirea ,,Competența jurisdicțională în cauzele civile";

- modificarea prevederilor art. 444 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova în următoarea redacție: ,,Judecarea recursului se face cu citarea părților. Neprezentarea lor, însă, nu împiedică examinarea recursului";

- art. 3 alin. $(2)^1$ din Legea nr. 23 din 22.02.2008 cu privire la arbitraj să prevadă următoarele: ,,Nu pot face obiectul unei convenții arbitrale litigiile în care una dintre părți este o autoritate publică, cu excepțiile prevăzute de lege";

- de a fi exclus din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova Capitolul XXIII ,,Constatarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă". Concomitent, propunem *de lege ferenda,* de a fi completată litera a) din alin. (2) art. 66 din Legea nr. 100 din 24.04.2001 privind actele de stare civilă, cu următoarele cuvinte: ,,care pot fi contestate inclusiv prin proba cu martori";

- de a fi excluse din art. 278^7 alin. (2) CPC următoarele litiere: a), b), c), d) și i). La fel, urmează a fi excluse din art. 15 alin. (1) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, următoarele litere: a), b), c), d) și j). De a fi modificate prevederile art. 12^1alin. (2) din Legea nr. 45 din 01-03-2007 în care sintagma 10 zile să fie înlocuită cu sintagma ,,3 luni";

- de a completa art. 208 alin. (1) Codul administrativ al Republicii Moldova cu următoarea propoziție: ,,Procedura prealabilă urmează a fi explicată în conținutul actului administrativ individual";

- să fie completat cu un capitol nou, denumit de noi ,,Competența generală a instanțelor judecătorești" Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, în care să fie incluse prevederile art. 33^2 CPC, care să stipuleze următoarele: ,,În cazul existenței unei convenții de arbitraj se va dispune scoaterea cererii de pe rol și se trimite spre soluționare în arbitraj, dacă una dintre părți solicită aceasta la faza de pregătire a cauzei pentru dezbaterile judiciare, cu excepția cazului în care instanța de judecată stabilește că convenția arbitrală este nulă, nevalabilă sau nesusceptibilă de executare";

- de a fi completate prevederile art. 15 alin. (4) din Codul civil al Republicii Moldova cu următoarea propoziție: ,,Aceste prevederi nu sunt aplicabile în situația când prin interpretarea în mod sistemic nu se admite soluționarea cauzei civile de un alt organ jurisdicțional decât instanța

de judecată”;

- de a fi completat art. 189 din Codul administrativ al Republicii Moldova cu un nou aliniat, alin. (4), care să prevadă următoarele: ,,pot fi contestate în procedura contenciosului administrativ și actele de sancționare contravențională, dacă inițial a fost intentată o procedură administrativă”;

- de a fi completate prevederile art. 190 lit. a) din Codul administrativ al Republicii Moldova cu următoarea sintagmă: ,,cu caracter normativ”;

- de a modifica prevederile art. 208 alin. (1) din Codul administrativ și de a stipula următoarele: ,,În cazurile prevăzute de lege, până la înaintarea acțiunii în contencios administrativ, se va respecta procedura prealabilă”;

- de a fi modificate prevederile art. 207 alin. (2), (3) și (4) din Codul administrativ al Republicii Moldova astfel încât cazurile stipulate în art. 207 alin. (2) lit. a)-e) din Codul administrativ al Republicii Moldova să fie soluționate prin refuz de a primi cererea de chemare în judecată, iar cazurile stipulate în art. 207 alin. (2) lit. f)-h) din Codul administrativ să fie soluționate prin restituirea cererii de chemare în judecată;

- completarea art. 170 alin. (1) cu lit. a^1) din CPC care să prevadă: reclamantul nu a respectat consecutivitatea soluționării litigiului pe cale amiabilă;

- de a fi modificate prevederile art. 170 alin. (1) lit. b) din CPC în următoarea redacție: ,,cererea de chemare în judecată este depusă cu încălcarea normelor de competenţă jurisdicţională”;

- de a fi abrogată lit. j) din alin. (1) al art. 170 din CPC;

- de a exclude litera a) din art. 185 alin. (4) din CPC, ceea ce va permite în mod corect și rațional instanței de judecată de a dispune la orice fază procedurală de a înceta procesul în temeiul art. 265 lit. a) din CPC;

- de a include cuvântul ,,compromis” după cuintele ,,convenție de arbitraj” în art. 267 lit. e) din CPC;

- de a fi completate prevederile art. 388 alin. (1) din CPC cu litera ,,î)” care să conțină următoarea sintagmă: ,,cauza a fost examinată cu încălcarea competenței generale”;

- de a completa prevederile art. 432 alin. (1) din CPC cu lit. g) care să prevadă următoarele: ,,hotărârea a fost pronunțată cu încălcarea competenței generale”;

- de a fi introdus în prevederile art. 480 alin. (2) lit. a) din CPC cuvântul ,,imperativului” după cuvintele ,,litigiul examinat de arbitraj nu poate fi, potrivit”;

- de a completa prevederile art. 355 alin. (1) din Codul muncii al Republicii Moldova adăugînd noțiunea ,,exclusiv” după cuvintele ,,se depune”;

- de a fi exclus cuvântul ,,numai” din prevederile art. 68 alin. (1) din Codul familiei.

Implementarea unor rezultate științifice privind competența generală a fost realizată și prin publicarea *Comentariului Codului de procedură civilă al Republicii Moldova*[117], în care la fiecare prevedere ce ține de această instituție juridică interramurală au fost date explicații de rigoare privind aplicarea corectă în practica judiciară.

[117] PRISAC, A. Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Chișinău: Cartea Juridică, 2019. 1316 p.

Bibliografie

1. BÂCU, Adelina. *Drept procesual civil. Partea generală.* Chișinău, 2013. 344 p. ISBN 978-9975-56-094-8.
2. BELEI Elena, BORȘ Ana, CHIFA Felicia [et al.]; red. șt. COJUHARI Alexandru. Drept procesual civil. Partea Generală. Chișinău: S. n., 2016. 464 p. ISBN 978-9975-4072-9-8.
3. BELEI, Elena. Admisibilitatea acțiunii în contenciosul administrativ. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice.* SJE, 10-11 nov. 2021. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2021. pp. 331-333. ISBN 978-9975-152-48-8.
4. BELIGRĂDEANU, Ș. Considerații critice asupra diversității nejustificate a reglementărilor legale privind competența materială a instanțelor judecătorești în domeniul soluționării conflictelor de muncă. In: *Revista română de drept privat*. 2009, nr. 3, pp. 12-37. ISSN 1843-2646.
5. BORKOWSKI, G., SOVGYRIA, O. Current judicial reform in Ukraine and in Poland: constitutional and european legal aspect in the context of independent judiciary. În: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2019, nr. 2(3). pp. 5-35. ISSN 2663-0575.
6. BRAVO, B., M.., MOREIRA, F. C. Scope and limits of the administrative act arbitrability. În: *Tribuna Juridica.* Volumul 9, 2019, nr. 1. pp. 6-17. ISSN: 2247-7195.
7. CADIET, L., NORMAND, J., MEKKI S., A. *Théorie générale du procès.* Paris: Presses Universitaires de France, 2010. 953 p. ISBN 978-2-13-081107-7.
8. CHISARI-LUNGU, O. *Debutul procesului de modernizare a justiției naționale:* tz. de doct. în drept. Chișinău, 2016, 170 p. p. 58. [citat 09.01.2023]. Disponibil: http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/836/Teza%20Chisari-Lungu%20Oxana.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
9. CINAMONTI, S., PERRIER, J.-B. *Les enjeux de la déjudiciarisation.*Lextenso éditions, LGDJ, 2019. 317 p. ISBN 978-2-275-06100-9.
10. CIOBANU, Viorel Mihai. Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Teoria generală. Volumul I. București: Editura Națională, 1996. 508 p.
11. Codul civil al Republicii Moldova: nr. 1107 din 06 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86, art. 661. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 66-75, art. 132.

12. Codul de procedură civilă al R. S. S. Moldovenești din 26.12.1964 (abrogat). [citat 24.10.2022]. Disponibil: http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=286228.
13. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 225 din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr. 111-115, art. 451.
14. Codul familiei: nr. 1316 din 26 octombrie 2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 47-48, art. 210.
15. Codul muncii al Republicii Moldova: nr. 154 din 28 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162, art. 648.
16. Convenția cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familiale și penale din 22.01.1993 de la Minsk. In: *Tratate internaționale*, 1999, vol. 16, p. 262. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 402-XIII din 16.03.1995 pentru ratificarea Convenției privind asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familiale și penale din 22.01.1993 de la Minsk. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995 nr. 23/237.
17. COZAC, Sofia Elena. Arbitrability of disputes and jurisdiction of arbitrators. In: *Revista de științe juridice,* 2018, nr. 1. pp. 231-237 ISBN 1454-3699 232 p.
18. CREȚ, D.-C. *Instituții de drept procesual civil.* Ed. a 3-a, reviz. și adăugită. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2016. 335 p. ISBN 978-606-17-0943-4.
19. CREȚU, V. Principiul și criteriile privind diferențierea organelor judiciare de celelalte organe ale statului. Coraportul justiției cu alte funcții statale în Republica Moldova. În: Analele Universității de Stat din Moldova. Teoria și practica aplicării legislației în regimul constituțional în Republica Moldova. Chișinău: Cartier, 1999, p. 34. ISBN 9975-79-028-3.
20. DE SAULLES, D. *Reforming civil procedure: the hardest path.* Osford: Hart Publishing, 2019. ISBN 978-1-50992-590-2.
21. DEACON, Șt. Instituții politice. București: C.H. Beck, 2017. 330 p. ISBN 978-606-18-0720-8.
22. Décision sur la recevabilité de la requête no 59654/00 Iorgulescu contre la Roumanie [online]. Cour européenne des Droits de l'Homme (troisième section). Strasbourg, 13 janvier 2005. [citat 29.04.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22IORGULESCU%22],%22itemid%22:[%22001-68131%22]}.

23. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-1390/20 din 25 noiembrie 2020. [citat 30.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=59141;
24. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-117/18 din 14 februarie 2018. [citat 30.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=42115;
25. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-1639/16 din 07 septembrie 2016. [citat 30.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=30591.
26. Decizia Curții Constituționale pentru aprobarea Regulamentului privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională: nr. 3 din 03 iunie 2014. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2014, nr. 185-199, art. 23.
27. DRAGOMIR, Eduard, PALIȚĂ, Roxana. *Drept procesual civil*. București: Ed. Nomina Lex, 2009. 235 p. ISBN 978-973-88153-7-7.
28. DURAC, G. *Drept procesual civil: Partea generală*. București: Ed. Hamangiu, 2020. 372 p. ISBN 978-606-27-1694-3.
29. FODOR, Maria. *Drept procesual civil: teoria generală, judecata în primă instanță, căile de atac, mijloace procesuale de asigurare a unei practici judiciare unitare, proceduri speciale, arbitraj: reglementare, doctrină, grile*. București: Universul Juridic, 2014. 756 p. ISBN 978-606-673-514-8.
30. German Civil Code. BGB. 18-08-1896. [citat 09.01.2023]. Disponibil: https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Alemao-BGB-German-Civil-Code-BGB-english-version.pdf.
31. GHEORGHE-LIVIU, Z. Competența materială, Capitolul I, art. 94-147. În: Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat. Vol. 1-526. București: Universul Juridic, 2013. 1314 p. ISBN 978-606-673-134-8.
32. GOLAB, A. Inadmissibility of civil proceedings and access to court. În: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2019, nr. 2(3). pp. 86-95. ISSN 2663-0575.
33. GRIGORAȘ, Constantin. *Contenciosul administrativ potrivit noului Cod de procedură civilă.* București: Ed. Hamangiu, 2014. 503 p. ISBN 978-606-27-0046-1.
34. GUINCHARD, S., FERRAND, F., CHAINAIS, C., MAYER, L. Procédure civile. Paris: Dalloz, 2019. 939 p. ISBN 978-2-247-18859-8.

35. GUZNAC, V. Efectele juridice ale actelor administrative. In: *Teoria şi practica administrării publice*, 22 mai 2012, Chișinău: S.C. „Garamont-Studio" S.R.L., 2012, pp. 45-48. ISBN 978-9975-4107-8-6.
36. Hotărârea Colegiului Centrului Național Anticorupție cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a expertizei anticorupție a proiectelor de acte normative și a Metodologiei de efectuare a expertizei anticorupție a proiectelor de acte normative departamentale: nr. 6 din 20 octombrie 2017 (Anexa nr. 1).
37. Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 225 din 30 mai 2003 (medierea judiciară) (Sesizarea nr. 3g/2018): nr. 8 din 26 aprilie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr. 167-175, art. 86.
38. Încheierea Judecătoriei Chișinău, s. Centru: nr. dosar 2-27941/2022 din 20 decembrie 2022. Încheierea Judecătoriei Chișinău, s. Centru: nr. dosar 2-20341/2021 din 01 septembrie 2021.
39. JIMBEI, Ina. Felurile de acțiuni în contenciosul administrativ. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională, 10-11 nov. 2020. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova.* pp. 168-171. ISBN 978-9975-152-48-8.
40. Judgment in Case of Negura and Others v. The Republic Of Moldova (Aplication no. 16602/06) [online]. European Court of Human Rights. Strasbourg 5 March 2019. [citat 22.04.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-191476%22]}.
41. Judgment of European Court of Human Rights (Chamber). Case of Bulut v. Austria. 22.02.1996. [online]. [citat 25.01.23]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int.
42. KHOTYNSKA-NOR, O., IZAROVA, I. To reach sustainable justice with Millennials: example of Ukraine. În: *Tribuna Juridica.* Volumul 12, 2022, nr. 4. pp. 457-474. ISSN: 2247-7195.
43. LAPIERRE, J.-W. Viața fără stat? Iași: Institutul European, 1997. 311 p. ISBN973-586-017-1.
44. Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2025, nr. 187-189, art. 217.
45. Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului: nr. 263 din 27 octombrie 2005. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2005, nr. 176-181, art. 867.
46. Legea ocrotirii sănătății: nr. 411-XIII din 28 martie 1995. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1995, nr. 34/373.

47. Legea pentru abrogarea capitolului XIII[1] din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003: nr. 97 din 14 aprilie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2022, nr. 129-133, art. 233.
48. Legea pentru aprobarea Codului navigației maritime comerciale al Republicii Moldova: nr. 599 din 30 septembrie 1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2001, nr. 1-4, art. 2.
49. Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 244 din 21 iulie 2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2006, nr. 178-180, art. 814.
50. Legea pentru modificarea unor acte normative: nr. 155 din 15 iulie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2022, nr. 246-250, art. 474.
51. Legea privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative: nr. 133 din 15 noiembrie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr. 467-479, art. 784. [citat 07.10.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=34327&lang=ro.
52. LegeAZ. net. Legea de la A la Z. © 2022. [citat 29.04.2023]. Disponibil: https://legeaz.net/dictionar-juridic/electa-una-via-non-datur-recursus-al-alteram.
53. LEȘ, Ioan. *Drept procesual civil.* București: Ed. Lumina Lex, 2002. 695 p. ISBN 973-588-548-4.
54. MANDRIOLI, C. Diritto procesuale civile. Torino: G. Giapichellli Editore, 2004. 486 p. ISBN 9788834844014.
55. MARTIN, C. Arbitrabilitatea litigiilor în materie de societăți comerciale. În: *Revista Națională de Drept.* 2018, nr. 10-12(216-218), pp. 36-42. ISSN 1811-0770.
56. MĂGUREANU, Florea. *Drept procesual civil.* Ediția a VI-a. București: Ed. ALL BECK, 2002. 648 p. ISBN 973-655-232-2.
57. MOREIRA, F., C. The advisory role of international courts in the evolution of human rights law. În: *Tribuna Juridica.* Volumul 12, 2022, nr. 4. pp. 443-456. ISSN: 2247-7195.
58. NEGRU, B., COJOCARU, V. Tehnica legislativă: note de curs. Chișinău, 1997. 112 p. ISBN 9975-923-36-4. p. 13-14.
59. NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A., GURIN, A. Constituția Republicii Moldova. Comentariu. Chișinău: Arc, 2012. 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0.
60. PRISAC, A. Aplicarea normelor de competență generală a instanțelor judecătorești ale Republicii Moldova în procesele cu element de extraneitate. În: Conferința internațională

științifico-practică în onoarea a 33-a aniversării a Universității de Stat Comrat. Comrat, 2014. pp. 542-547. ISBN 978-9975-83-295-3.

61. PRISAC, A. Cancellation of the court decision or the decision of the court of appeal as an effect of the breaking of the general jurisdiction. In: *Bona fides in iure. Buna-credință ca fundament al echității juridice,* 16-17 mai 2024, Ediția a XII-a București, România, Universitatea Titu Maiorescu din București. pp. 167-171. ISSN 2668-0203; ISSN-L 2668-0203; ISBN 978-606-39-1501-7.
62. PRISAC, A. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.* Chșinău: Cartea Juridică, 2019, 1316 p. ISBN 978-9975-139-79-3.
63. PRISAC, A. Competența generală a instanțelor judecătorești în diferite feluri de procedură civilă. In: *Conferință Științifică Internaționale: Promovarea Valorilor Socio-Economice În Contextul Integrării Europene, Ediția a 6-a,* 1-2 decem. 2023, Chișinău: USEM, pp. 186-192. ISBN 978-9975-3611-0-1.
64. PRISAC, A. Competența generală a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie. În: *Conferința internațională științifico-practică în onoarea a 33-a aniversării a Universității de Stat Comrat.* Comrat, 2014. pp. 547-550. ISBN 978-9975-83-295-3.
65. PRISAC, A. *Competența generală a instanțelor judecătorești și a altor organe jurisdicționale din Republica Moldova la soluționarea cauzelor civile:* monografie. Chișinău: Lexon-Prim, 2024. 235 p.
66. PRISAC, A. Dehybridization of the general competence of the jurisdictional bodies. In: *Perspectives Of Law And Public Administration,* 2024, Volume 13, Issue 1, pp. 184-191 (România). ISSN 2601-7830.
67. PRISAC, A. Deosebirea dintre competența generală și competența jurisdicțională. In: *Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației,* Ed. Volumul X, 7 iunie 2023. Cahul: Tipografia „CentroGrafic" SRL, 2023, Vol.10, Partea I, pp. 194-199. ISSN 2587-3571.
68. PRISAC, A. *Drept procesual civil. Partea Generală.* Chișinău: Ed. Cartier. 372 p.
69. PRISAC, A. Dynamic general competence and the application of the criteria for delimitation of economic disputes. In: *„European Finance, Regulation and Business" 25 years united under euro*. *EUFIRE-RE,* 17-18 mai 2024. Iași, România, Alexandru Ioan Cuza University of Iași. pp. 312-319. ISSN: 3044-8689 ISSN-L: 3044-8689; ISBN online: 978-606-714-891-6.

70. PRISAC, A. Efectul prejudicialităţii hotărârii judecătorești irevocabile în cazul reconstituirii procedurii judiciare pierdute în procesele civile. În: Conferința Științifică Internațională „Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene, Chișinău,12-13 decembrie 2019, pp. 31-39. ISBN 978-9975-3287-6-0.
71. PRISAC, A. Evoluția competenței generale în Moldova și Ţara Românească. In: *Prevenirea şi combaterea criminalităţii: probleme, soluţii şi perspective,* Ed. 5, 18 mai 2023. Chişinău: 2023, Ediția 5, pp. 347-351. ISSN 2587-4365.
72. PRISAC, A. Excepția de neconstituționalitate în lumina Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. În: *Materialele Conferinței Științifice Interuniversitare a Tinerilor Cercetători „Evoluția constituționalismului în Republica Moldova”.* Chișinău, USEM, 27 aprilie 2018. pp. 10-15. ISBN 978-9975-3052-9-7.
73. PRISAC, A. Felurile competenței generale. In: *Vector European,* 2023, nr. 2, pp. 28-31. ISSN 2345-1106.
74. PRISAC, A. Formele de apărare a drepturilor civile. În: Analele Științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova. Ediția I-a [online]. Chișinău: USEM, 2012, p. 5-13. ISSN 2345-1114.
75. PRISAC, A. General competence - an interbranches legal institution that delimits the powers of jurisdictional bodies in continental law. In: *Juridical Journal Perspectives Of Law And Public Administration*, 2023, Volume 12, Issue 4, pp. 497-509. ISSN 2601-7830.
76. PRISAC, A. General competence is a premise for the existence of the administrative form and the mixed form of civil rights defense. In: *Актуальні Проблеми Права, Психології Та Педагогіки В Умовах Війни,* 13-14 aprilie 2023. Україна, Біла Церква, pp. 75-78.
77. PRISAC, A. Instituția competenței generale – o premisă a existenței formei private de apărare a drepturilor civile. In: *Vector European,* 2023, nr. 1, pp. 41-44. ISSN 2345-1106.
78. PRISAC, A. Medierea judiciară în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: Vector European, USEM, 2021, nr. 1, pp. 43-46. ISSN 2345-1106/E-ISSN 2587-358X.
79. PRISAC, A. Reglemntarea procedurii de încuviințare a adopției în codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: Vector European, Nr. 2/2018, pp. 18-23. ISSN 2345-1106 /ISSNe 2587-358X.
80. PRISAC, A. Restituirea cererii de chemare în judecată în legătură cu nerespectarea condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune privind competența generală. In: *Tehnologizarea şi digitalizarea procesului civil şi a executării silite*, 14-16 septembrie 2023. pp. 118-125. ISBN 978-606-39-1432-4.

81. PRISAC, A. The Duality of the Exclusive General Jurisdiction of Courts and other Jurisdictional Bodies in the Republic of Moldova. In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 263-269. ISSN: 2601-9779.
82. PRISAC, A. The effects of breaking the jurisdiction of some jurisdictional bodies in the Republic of Moldova. In: *Bona fides in iure. Buna-credință ca fundament al echității juridice,* 16-17 mai 2024, Ediția a XII-a București, România, Universitatea Titu Maiorescu din București. pp. 172-179. ISSN 2668-0203; ISSN-L 2668-0203; ISBN 978-606-39-1501-7.
83. PRISAC, A. The Inadmissibility of the Duality of the Exclusive General Competence of the Constitutional Court of the Republic of Moldova in Relation to the Powers of the Courts. In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 263-269. ISSN: 2601-9779.
84. PRISAC, A. The interaction between the forms of defense of civil rights in the Republic of Moldova and Ukraine. In: Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього, Київський Національний Університет Імені Тараса Шевченка Навчально-Науковий Інститут 24 aprilie 2024, Kiev. Матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції. pp. 120-121.
85. PRISAC, A. Competența generală – o premisă a existenței formei judiciare de apărare a drepturilor civile. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Sociale),* 2023, nr. 3(163), pp. 214-220. ISSN 1814-3199.
86. PRISAC, A., CORJAN, A. Noțiuni conceptuale privind procedura constatării faptelor care au valoare juridică. In: *Legea şi Viaţa,* 2019, nr. 9(333), pp. 23-26. ISSN 2587-4365.
87. PRISAC, A., RUSU, D. Competența generală la înaintarea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj. In: *Prevenirea şi combaterea criminalităţii: probleme, soluţii şi perspective* , Ed. 5, 18 mai 2023, Chişinău: 2023, Ediția 5, pp. 326-329. ISSN 2587-4365.
88. PRISAC, A., RUSU, D. Competența jurisdicțională la înaintarea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj. In: *Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației,* Ed. Volumul X, 7 iunie 2023. Cahul: Tipografia „CentroGrafic" SRL, 2023, Vol.10, Partea I, pp. 200-205. ISSN 2587-3571.
89. PRISAC, Alexandru, CORJAN, Angela. Procedura încuviinţării spitalizării forţate şi a tratamentului forţat. In: *Jurnalul juridic național: teorie şi practică,* 2019, nr. 2(36), pp. 86-88. ISSN 2345-1130.

90. PRISAC, Alexandru. Aplicarea normelor de competență generală a instanțelor judecătorești ale Republicii Moldova în procesele cu element de extraneitate. În: *Conferința internațională științifico-practică în onoarea a 33-a aniversării a Universității de Stat Comrat.* Comrat, 2014. pp. 542-547. ISBN 978-9975-83-295-3.
91. PRISAC, Alexandru. Definition of general competence in the legal literature of Romania. In: *Перспективи розвитку суспільно-гуманітарних наук в умовах євро інтеграції,* 11-12 aprilie 2024. Україна, Біла Церква, pp. 70-73.
92. ROȘU, Claudia. *Drept procesual civil: Partea specială. Ed. a 11-a, rev. și adăug.* București: Ed. C.H. Beck, 2021. 385 p. ISBN 978-606-18-1038-3.
93. SĂRARU, C., S. Arbitration settlement of disputes concerning administrative contracts in Romania. În: *Tribuna Juridica.* Volumul 8, 2018, Special Issue. pp. 223-227. ISSN: 2247-7195.
94. VOLCOVSCHI, V. Noțiuni generale despre esența și importanța studierii competenței generale – ca instituție a dreptului procesual civil. În: *Revista Națională de Drept.* 2003, nr. 1 (28), p.p. 35-42. ISSN 1811-0770.
95. ZIDARU, L. Observații cu privire la condițiile de invocare a excepției de necompetență în proiectul Noului Cod de procedură civilă. In: *Revista română de drept privat.* 2010, nr. 1, pp. 246-284. ISSN 1843-2646.
96. БУРОВА, Инна Леонидовна. Подведомственность дел арбитражным судам. Дис. кандидата юрд. наук. Санкт-Петербург, 2005. 186 с.
97. ВЛАСОВА, А. (отв. ред.). Гражданское процессуальное право Российской Федерации, учебник. Москва: Издат. Юрайт – 2003, 448 с. ISBN 978-5-98209-025-6.
98. ДОКУЧАЕВА, Е.С. *Институт подведомственности в судебной деятельности*. Диссертация на соискания ученной ст. канд. юр. наук. Рязань 2011. 275 с.
99. ДРУЖКОВ, П. С. Судебная подведомственности споров о праве и иных првовых вопросов, рассматриваемых в порядке гражданского судопроизводства. Автореферат дис. кандидата юрд. наук. Сверловск, 1966, 22 с.
100. ЖУЙКОВ М. В. *Судебная защита прав гражданин и юридических лиц. Москва: Городец, 1997,* с. 7.
101. ЗОЛОТУХИН, А. Д. *Проблемы судопроизводства по делам об устоновлений фактов, имеющих юридическое значение в особом производстве.* Диссертация на соискания ученной ст. канд. юр. наук. Саратов, 2009. 224 с.

102. КУРУШИН, А. *Трудовые споры: понятие, структура, виды, подведомственность:* Автореферат дис. кандидата юридических наук. Ульяновск, 2003. 26 с.

103. КУШНИР, Валерий, СОСНА, Борис. Некоторые достоинства и недостатки Административного кодекса Республики Молдова. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice.* 2019, nr. 3(181), pp. 108-118. ISSN 1957-2294.

104. НЕДБАЛО, П. Е., ГОРШЕНЕВА, В. М. [Обш. ред.]. Юридическая процессуальная форма. Теория и практика. Москва: Юридическая литература, 1976. 280 с.

105. НЕЧАЕВА, С. В. *Обеспечение конституционного права на судебную защиту в контексте разграничения подведомственности дел между судами общей и арбитражной юрисдикции.* Дис. кандидата юрд. наук. Москва, 2011. 185 с.

106. НОРКИНА, Елена. Подведомственность как общеправовая категория. Автореферат дис. кандидата юрд. наук. Саратов, 2010. 23 с.

107. ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственности и подсудности гражданских дел. Москва: Госюриздат, 1962. 38 с.

108. ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с.

109. ШЕСТЮК, В. М. Система советского гражданского процесуального права (вопросы теории). Москва: Изд-во МГУ. 1989. 133 с. ISBN 5-211-00266-0.

Publicațiile autorului la tema tezei

1. **Articole în reviste ştiinţifice**

2.1. în reviste din bazele de date Web of Science şi SCOPUS

1. PRISAC, A. General alternative and contractual jurisdiction in Moldova and Romania based on the alternative procedural right of parties. In: *Access to Justice in Esteren Europe*, no. 3 (20), 2023. pp. 167-178. ISSN 2663-0575.

2.2. în reviste din străinătate recunoscute

2. PRISAC, Alexandru. The inadmissibility of the duality of the exclusive general competence of the constitutional court of the Republic of Moldova in relation to the powers of the courts. In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023 (România). pp. 270-277. ISSN: 2601-9779. In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 263-269. ISSN: 2601-9779.

3. PRISAC, Alexandru. The duality of the exclusive general jurisdiction of courts and other jurisdictional bodies in the Republic of Moldova. In: *Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023 (România). pp. 270-277. ISSN: 2601-9779. In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 263-269. ISSN: 2601-9779.

4. PRISAC, A. General competence - an interbranches legal institution that delimits the powers of jurisdictional bodies in continental law. In: *Perspectives Of Law And Public Administration,* 2023, Volume 12, Issue 4, pp. 497-509 (România). ISSN 2601-7830.

5. PRISAC, A. Dehybridization of the general competence of the jurisdictional bodies. In: *Perspectives Of Law And Public Administration,* 2024, Volume 13, Issue 1, pp. 184-191 (România). ISSN 2601-7830.

2.3. în reviste din Registrul Naţional al revistelor de profil, cu indicarea categoriei

6. PRISAC, A. Medierea judiciară în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: Vector European, USEM, 2021, nr. 1, pp. 43-46. ISSN 2345-1106/E-ISSN 2587-358X.

7. PRISAC, Alexandru. Instituția competenței generale – o premisă a existenței formei private de apărare a drepturilor civile. In: *Vector European,* 2023, nr. 1, pp. 41-44. ISSN 2345-1106.

8. PRISAC, Alexandru. Competența generală – o premisă a existenței formei judiciare de apărare a drepturilor civile. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Sociale),* 2023, nr. 3(163), pp. 214-220. ISSN 1814-3199.

9. PRISAC, Alexandru. Felurile competenței generale. In: *Vector European,* 2023, nr. 2, pp. 28-31. ISSN 2345-1106.

10. PRISAC, A. Procedura autorizării testării integrității profesionale și aprecierea rezultatului testului de integritate profesională. In: *Vector European*, 2021, nr. 2, pp. 40-43. ISSN 2345-1106.

11. PRISAC, A. Reglemntarea procedurii de încuviințare a adopției în codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: Vector European, Nr. 2/2018, pp. 18-23. ISSN 2345-1106 /ISSNe 2587-358X.

12. PRISAC, A. Exigențele impuse de legislația procesuală civilă față de hotărârea judecătorească. În: Legea și viața, nr. 11, categoria C, 2017, pp. 5-9, ISSN 1810-309X.

13. PRISAC, Alexandru. Executarea imediată a hotărîrilor judecătorești în Republica Moldova. In: *Vector European*, 2022, nr. 1, pp. 30-33. ISSN 2345-1106.

14. PRISAC, A. Înregistrările audio-video în procesul civil (domeniul de aplicare, competență, procedură). În: *Analele ştiinţifice ale Universităţii de Studii Europene din Moldova.* Ediția VI, 2020, pp. 30-36. ISSN 2435-1114; ISBN 978-9975-3423-1-5.

15. PRISAC, A., CORJAN, A. Caracteristicile procedurilor speciale în codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: *Supremația Dreptului,* 2019, nr. 4, pp. 105-109. ISSN 2345-1971.

16. PRISAC, Alexandru, CORJAN, Angela. Procedura încuviinţării spitalizării forţate şi a tratamentului forţat. În: *Jurnalul juridic national: teorie şi practică,* 2019, nr. 2(36), pp. 86-88. ISSN 2345-1130.

17. PRISAC, Alexandru, CORJAN, Angela. Noțiuni conceptuale privind procedura constatării faptelor care au valoare juridică. În: *Legea şi Viaţa,* 2019, nr. 9(333), pp. 23-26. ISSN 2587-4365.

18. PRISAC, Alexandru. Competența generală a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor ce rezultă din raporturile juridice de muncă. În: *Vector European*, 1/2024, pp. 33-37. ISSN 2345-1106. E-ISSN 2587-358X.

3. **Articole în culegeri ştiinţifice**

3.1. în lucrările conferinţelor ştiinţifice internaţionale (peste hotare)

19. PRISAC, Alexandru. General competence is a premise for the existence of the administrative form and the mixed form of civil rights defense. In: *Актуальні Проблеми Права, Психології Та Педагогіки В Умовах Війни,* 13-14 aprilie 2023. Україна, Біла Церква, pp. 75-78.

20. PRISAC, Alexandru. Definition of general competence in the legal literature of Romania. In: *Перспективи розвитку суспільно-гуманітарних наук в умовах євро інтеграції,* 11-12 aprilie 2024. Україна, Біла Церква, pp. 70-73.

21. PRISAC, Alexandru. Restituirea cererii de chemare în judecată în legătură cu nerespectarea condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune privind competența generală. In: *Tehnologizarea şi digitalizarea procesului civil şi a executării silite,* 14-16 septembrie 2023. pp. 118-125. ISBN 978-606-39-1432-4.

22. PRISAC, Alexandru. The interaction between the forms of defense of civil rights in the Republic of Moldova and Ukraine. In: Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього, Київський Національний Університет Імені Тараса Шевченка Навчально-Науковий Інститут 24 aprilie 2024, Kiev. Матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції. pp. 120-121.

23. PRISAC, Alexandru. Conditional general competence – a consequence or condition of compliance with the preliminary procedure in the legislation of the Republic of Moldova and Ukraine. In: Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього, Київський Національний Університет Імені Тараса Шевченка Навчально-Науковий Інститут 24 aprilie 2024, Kiev. Матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції. pp. 120-121.

24. PRISAC, Alexandru. The development of the regulations regarding the General jurisdiction and the issue of the liquidation of the circumscript commercial court in the Republic of Moldova. In: *,,European Finance, Regulation and Business" 25 years united under euro*. *EUFIRE-RE,* 17-

18 mai 2024. Iași, România, Alexandru Ioan Cuza University of Iași. pp. 301-311. ISSN: 3044-8689 ISSN-L: 3044-8689; ISBN online: 978-606-714-891-6.

25. PRISAC, Alexandru. Dynamic general competence and the application of the criteria for delimitation of economic disputes. In: *„European Finance, Regulation and Business" 25 years united under euro*. *EUFIRE-RE,* 17-18 mai 2024. Iași, România, Alexandru Ioan Cuza University of Iași. pp. 312-319. ISSN: 3044-8689 ISSN-L: 3044-8689; ISBN online: 978-606-714-891-6.

26. PRISAC, Alexandru. Cancellation of the court decision or the decision of the court of appeal as an effect of the breaking of the general jurisdiction. In: *Bona fides in iure. Buna-credință ca fundament al echității juridice,* 16-17 mai 2024, Ediția a XII-a București, România, Universitatea Titu Maiorescu din București. pp. 167-171. ISSN 2668-0203; ISSN-L 2668-0203; ISBN 978-606-39-1501-7.

27. PRISAC, Alexandru. The effects of breaking the jurisdiction of some jurisdictional bodies in the Republic of Moldova. In: *Bona fides in iure. Buna-credință ca fundament al echității juridice,* 16-17 mai 2024, Ediția a XII-a București, România, Universitatea Titu Maiorescu din București. pp. 172-179. ISSN 2668-0203; ISSN-L 2668-0203; ISBN 978-606-39-1501-7.

3.2. în lucrările conferinţelor ştiinţifice internaţionale (Republica Moldova)

28. PRISAC, Alexandru. Aplicarea normelor de competență generală a instanțelor judecătorești ale Republicii Moldova în procesele cu element de extraneitate. În: *Conferința internațională știintifico-practică în onoarea a 33-a aniversării a Universității de Stat Comrat.* Comrat, 2014. pp. 542-547. ISBN 978-9975-83-295-3.

29. PRISAC, Alexandru. Competența generală a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie. În: *Conferința internațională știintifico-practică în onoarea a 33-a aniversării a Universității de Stat Comrat.* Comrat, 2014. pp. 547-550. ISBN 978-9975-83-295-3.

30. PRISAC, Alexandru. Deosebirea dintre competența generală și competența jurisdicțională. În: *Perspectivele şi Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării şi Educației,* Ed. Volumul X, 7 iunie 2023. Cahul: Tipografia „CentroGrafic" SRL, 2023, Vol.10, Partea I, pp. 194-199. ISSN 2587-3571.

31. PRISAC, Alexandru, RUSU, Dumitrița. Competența jurisdicțională la înaintarea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj. In: *Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării şi Educației,* Ed. Volumul X, 7 iunie 2023. Cahul: Tipografia „CentroGrafic" SRL, 2023, Vol.10, Partea I, pp. 200-205. ISSN 2587-3571.

32. PRISAC, A. Competența generală a instanțelor judecătorești în diferite feluri de procedură civilă. In: *Conferință Științifică Internaționale: Promovarea Valorilor Socio-Economice În*

Contextul Integrării Europene, Ediția a 6-a, 1-2 decem. 2023, Chișinău: USEM, pp. 186-192. ISBN 978-9975-3611-0-1.

33. PRISAC, A. Efectul prejudicialităţii hotărârii judecătorești irevocabile în cazul reconstituirii procedurii judiciare pierdute în procesele civile. În: Conferința Științifică Internațională „Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene, Chișinău,12-13 decembrie 2019, pp. 31-39. ISBN 978-9975-3287-6-0.

34. PRISAC, A. Sarcinile de pregătire a cauzei civile pentru dezbaterile judiciare. In: *Conferința Științifică Interanțională Perspectivele şi Problemele Integrării în Spaţiul European al Cercetării şi Educaţiei,* 7 iunie 2018, Cahul: Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul, 2018, Vol.1, pp. 133-136. ISBN 978-9975-88-041-1.

35. PRISAC, A. Cererea de chemare în judecată – mijloc legal specific formei procesuale de apărare a drepturilor civile. În: *Culegere de articole. Conferința internațională ştiinţifico-practică „Conducerea prin valori – o soluție pentru succes",* Universitatea Devitia Gratie, Chișinău, 1 aprilie 2017, p. 107-121. ISBN 978-9975-53-814-5.

3.3. în lucrările conferinţelor ştiinţifice naţionale cu participare internaţională

36. PRISAC, Alexandru. Evoluția competenței generale în Moldova și Ţara Românească. In: *Prevenirea şi combaterea criminalităţii: probleme, soluţii şi perspective,* Ed. 5, 18 mai 2023. Chișinău: 2023, Ediția 5, pp. 347-351. ISSN 2587-4365.

37. PRISAC, Alexandru, RUSU, Dumitrița. Competența generală la înaintarea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj. In: *Prevenirea şi combaterea criminalităţii: probleme, soluţii şi perspective* , Ed. 5, 18 mai 2023, Chișinău: 2023, Ediția 5, pp. 326-329. ISSN 2587-4365.

3.4. în lucrările conferinţelor ştiinţifice naţionale

38. PRISAC, A. Temeiurile casării şi modificării hotărârii de instanţa de apel. În: *Tradiţie şi inovare în cercetarea ştiinţifică", colloquia professorum,* 2018, Ediţia a 8-a, Bălţi. Materialele Colloquia Professorum din 12 octombrie 2018, US "Alecu Russo", 2019. pp. 276-282. ISBN 978-9975-50-235-1.

39. PRISAC, A. Excepția de neconstituționalitate în lumina Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. În: Materialele Conferinței Științifice Interuniversitare a Tinerilor Cercetători „Evoluția constituționalismului în Republica Moldova". Chișinău, USEM, 27 aprilie 2018. pp. 10-15. ISBN 978-9975-3052-9-7.

4. Materiale și culegeri în monografii

40. PRISAC, A. Procedura de declarare fără stăpân a unui bun mobil şi declararea dreptului de proprietate municipală asupra unui bun imobil fără stăpân. In: *Integrare prin cercetare și inovare.:* Ştiinţe juridice, Ed. 1, 8-9 noiembrie 2018. Chișinău: CEP USM, 2018, R, SJ, pp. 367-370. ISBN

978-9975-142-50-2.

41. PRISAC, A. *Competența generală a instanțelor judecătorești și a altor organe jurisdicționale din Republica Moldova la soluționarea cauzelor civile:* monografie. Chișinău: Lexon-Prim, 2024. 235 p. ISBN 978-9975-172-53-0.

5. Raporturi în plenul manifestărilor științifice

42. PRISAC, A. *Competența generală prorogată atipică a unor organe jurisdicționale din Republica Moldova.* În: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene, Ediția a 7-ea, 6-7 decembrie 2024. Chișinău, 2024, pp. 380-388. 590 p. ISBN 978-9975-3611-4-9.

ADNOTARE

Prisac Alexandru, „Promovarea reformelor în sistemul organelor jurisdicționale din Republica Moldova prin optimizarea reglementărilor competenței generale", teză de doctor habilitat în drept, Chișinău, 2025

Structura tezei: introducere, 5 capitole, Concluzii generale și recomandări, Bibliografie din 421 de titluri, 250 pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 39 de lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: competență generală, organ jurisdicțional, cauză civilă, împuternicire, reglementări.

Scopul tezei de doctor habilitat constă în efectuarea unei cercetări ample a competenței generale ca instituție juridică interramurală în lumina legislației Republicii Moldova, a doctrinei și a practicii judiciare, în vederea elucidării lacunelor și înaintării recomandărilor teoretice și practice, inclusiv a propunerilor *de lege ferenda* pentru îmbunătățirea cadrului legal în acest domeniu.

Obiectivele cercetării: identificarea competenței generale prorogate atipice a unor organe jurisdicționale în cadrul sistemului dreptului Republicii Moldova în urma evidențierii caracterului interramural al competenței generale; prezentarea interacțiunii indispensabile a competenței generale cu formele de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei; formularea criteriilor de delimitare a competenței diferitelor organe jurisdicționale pornind de la felurile acesteia și a specificului reglementărilor în acest domeniu în Republica Moldova pentru dehibridizarea împuternicirilor instanțelor de judecată la soluționarea cauzelor civile; conceptualizarea efectelor încălcării normelor de competență generală și consecințele acestora asupra funcționalității organelor jurisdicționale în Republica Moldova; elucidarea particularităților competenței generale în Republica Moldova la soluționarea cauzelor civile în diferite raporturi material-juridice: civile, de familie, de muncă și altele; identificarea și soluționarea dualităților competenței generale a instanței de judecată și a altor organe jurisdicționale; evidențierea particularităților dejudiciarizării cauzelor civile în Republica Moldova.

Noutatea și originalitatea științifică derivă din aceea că analizăm amplu aspectele de drept material și procedural ale competenței generale. O astfel de analiză vine să determine clar locul acestei instituții juridice în sistemul de drept al Republicii Moldova, fiind caracterizată drept o instituție juridică interramurală. De asemenea, sunt etalate în ansamblu imperfecțiunile cadrului legislativ național ce reglementează competența generală, în legătură cu care sunt înaintate propuneri *de lege ferenda* în vederea îmbunătățirii cadrului legal în acest domeniu.

Rezultatele științifice principale noi ce contribuie la soluționarea unei probleme științifice constau în identificarea ansamblului particularităților instituției competenței generale potrivit legislației Republicii Moldova, fapt care a condus la clarificarea delimitării împuternicirilor organelor jurisdicționale și la fundamentarea unei noi instituții juridice interramurale, în vederea de a aplica corect și uniform reglementările din acest domeniu și a le perfecționa.

Semnificația teoretică. Acest studiu complex și aprofundat asupra competenței generale constituie un aport considerabil la fondul doctrinar național și un reper temeinic pentru cercetători în dezvoltarea în continuare a științei în domeniul temei interdisciplinare.

Valoarea aplicativă se învederează în elucidarea aspectelor importante ale competenței generale ce facilitează aplicarea corectă și uniformă a reglementărilor privind această instituție juridică interramurală.

Implementarea rezultatelor științifice. Propunerile *de lege ferenda,* în special cele de modificare și completare a prevederilor privind competența generală din legislația Republicii Moldova, au fost depuse spre examinare la Parlamentul Republicii Moldova și Ministerul Justiției.

АННОТАЦИЯ

Присак Александру, „Продвижение реформ в системе судебных органов в Республике Молдова путем оптимизации положений подведомственности", Диссертация на соискание степени доктора хабилитата, Кишинэу, 2024 г.

Структура диссертации: Введение, 5 глав, Общие выводы и рекомендации, Библиография из 421 наименований, 250 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 39 научных статьях.

Ключевые слова: подведомственность, юрисдикционный орган, гражданское дело, доверенность, нормативные акты.

Целью диссертации является проведение обширного исследования подведомственности как межведомственного правового института в свете законодательства Республики Молдова, доктрины и судебной практики, с целью выяснения пробелов и направить теоретические и практические рекомендации, включая предложения *de lege ferenda*, по совершенствованию правовой базы в этой области.

Задачи исследования: выявление нетипичной отложенной общей компетенции некоторых юрисдикционных органов правовой системы Республики Молдова после выделения межотраслевого характера подведомственности; представление о обязательном взаимодействии подведомственности с формами защиты прав, свобод и законных интересов личности; формулирование критериев разграничения компетенции различных юрисдикционных органов исходя из ее видов и особенностей регулирования в этой области в Республике Молдова для дегибридизации полномочий судов по разрешению гражданских дел; выделение особенностей подведомственности в Республике Молдова для разрешения гражданских дел в различных материально-правовых отношениях: гражданских, семейных, трудовых и других; выявление и разрешение двойственности общей юрисдикции суда и других юрисдикционных органов; освещение особенностей десудиализации гражданских дел в Республике Молдова.

Научная новизна и оригинальность обусловлены тем, что автор подробно анализирует материальные и процессуально-правовые аспекты подведомственности. Подобный анализ позволяет четко определить место этого правового института в правовой системе Республики Молдова, характеризующегося как межотраслевой правовой институт. Также в целом проявляются несовершенства национальной законодательной базы, регулирующей общую компетенцию, в связи с чем вносятся предложения *de lege ferenda*, направленные на совершенствование правовой базы в этой сфере.

Основные новые научные результаты, способствующие решению научной проблемы, заключаются в выявлении всех особенностей института общей компетенции по законодательству Республики Молдова, что привело к уточнению разграничения полномочий юрисдикционных органов и созданию нового межотраслевого правового института с целью правильного и единообразного применения норм в этой области и их совершенствования.

Теоретическая значимость. Это комплексное и углубленное исследование общей компетентности представляет собой значительный вклад в национальный доктринальный фонд и фундаментальный ориентир для исследователей в дальнейшем развитии науки по междисциплинарной теме.

Прикладное значение видится в выяснении важных аспектов подведомственность, способствующих правильному и единообразному применению норм, касающихся этого межотраслевого правового института.

Внедрение научных результатов. Предложения *de lege ferenda*, особенно те, которые изменяют и дополняют положения об общей юрисдикции в законодательстве Республики Молдова, были представлены на рассмотрение Парламента Республики Молдова и Министерства Юстиции.

ANNOTATION

Prisac Alexandru, „Promoting reforms in the system of judicial bodies in the Republic of Moldova by optimizing the regulations regarding general jurisdiction", Thesis of doctor habilitate in law, Chisinau, 2024

Structure of the thesis: Introduction, 5 chapters, General conclusions and recommendations, Bibliography of 421 titles, 250 pages of basic text. The obtained results are published in 39 scientific papers.

Keywords: general jurisdiction, jurisdictional body, civil case, power of attorney, regulations.

The purpose of the habilitation doctor's thesis is to carry out an extensive research of the general competence as an inter-mural legal institution in the light of the legislation of the Republic of Moldova, the doctrine and the judicial practice, in order to elucidate the gaps and forward the theoretical and practical recommendations, including *de lege ferenda* proposals for the improvement the legal framework in this field.

The objectives of the research: identification of the atypical prorogued general competence of some jurisdictional bodies within the legal system of the Republic of Moldova following the highlighting of the interbranch nature of the general competence; presentation of the indispensable interaction of the general competence with the forms of defense of the rights, freedoms and legitimate interests of the person; the formulation of the criteria for delimiting the competence of different jurisdictional bodies starting from its types and the specifics of the regulations in this field in the Republic of Moldova for the dehybridization of the powers of the courts to resolve civil cases; conceptualization of the effects of the violation of the norms of general competence and their consequences on the functionality of the jurisdictional bodies in the Republic of Moldova; highlighting particularities of the general jurisdiction in the Republic of Moldova for the settlement of civil cases in different material-legal relations: civil, family, labor and others; identifying and resolving the dualities of the general jurisdiction of the court and other jurisdictional bodies; highlighting the peculiarities of dejudicialization of civil cases in the Republic of Moldova.

The scientific novelty and originality derives from the fact that the author extensively analyzes the material and procedural law aspects of general competence. Such an analysis comes to clearly determine the place of this legal institution in the legal system of the Republic of Moldova, being characterized as an inter-branch legal institution. Also, the imperfections of the national legislative framework that regulates the general competence are displayed as a whole, in connection with which *de lege ferenda* proposals are submitted in order to improve the legal framework in this field.

The main new scientific results that contribute to the solution of a scientific problem consist in the identification of all the particularities of the institution of general competence according to the legislation of the Republic of Moldova, a fact that led to the clarification of the delimitation of the powers of the jurisdictional bodies and to the foundation of a new interbranch legal institution, with a view to the correct and uniform application of regulations in this field and their improvement.

Theoretical significance. This complex and in-depth study on general competence constitutes a considerable contribution to the national doctrinal fund and a fundamental benchmark for researchers in the further development of science on the interdisciplinary theme.

The applicative value is seen in the elucidation of the important aspects of the general competence that facilitates the correct and uniform application of the regulations regarding this interbranch legal institution.

Implementation of scientific results. The proposals to amend and complete the provisions regarding the general competence in the legislation of the Republic of Moldova, were submitted for examination to the Parliament of the Republic of Moldova and the Ministry of Justice.

PRISAC ALEXANDRU

PROMOVAREA REFORMELOR ÎN SISTEMUL ORGANELOR JURISDICȚIONALE DIN REPUBLICA MOLDOVA PRIN OPTIMIZAREA REGLEMENTĂRILOR COMPETENȚEI GENERALE

SPECIALITATEA 553.03 – DREPT PROCESUAL CIVIL

Rezumatul tezei de doctor habilitat în drept

Aprobat spre tipar: 07.11.25	Formatul hîrtiei 60x84 1/16
Hârtie ofset. Tipar ofset.	Tiraj 50 ex.
Coli de tipar: 2,0	Comanda nr. 18

Centrul Editorial-Poligrafic al USM,

str. A. Mateevici 60, MD-2009